

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ІНФОРМАТИКИ
BRITISH ACADEMY OF SCIENCE AWARD
HOLDER AT QUEEN MARY UNIVERSITY OF
LONDON

НАУКОВІ ФАХОВІ ЖУРНАЛИ:
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ»
«MIGRATION & LAW»
та наукове видання «ЮРИДИЧНА НАУКА»

«Безпека і право в умовах євроінтеграційних прагнень України»

III Міжнародна науково-практична конференція

(29-30 червня 2025 року Ukraine-United Kingdom)

2025

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ІНФОРМАТИКИ
BRITISH ACADEMY OF SCIENCE AWARD HOLDER AT QUEEN
MARY UNIVERSITY OF LONDON
НАУКОВІ ФАХОВІ ЖУРНАЛИ:
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ»
«MIGRATION & LAW»
та наукове видання «ЮРИДИЧНА НАУКА»**

**«Безпека і право
в умовах євроінтеграційних прагнень України»
III Міжнародна науково-практична конференція
(29-30 червня 2025 року Ukraine-United Kingdom)**

УДК 34
ББК 67+60.5

За загальною редакцією:

ВЕСЕЛОВСЬКА Наталія Олександрівна - кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету ВНЗ «Національна академія управління». м. Київ. Україна

OSTAPENKO Hanna - PhD, Associate Professor, the CARA and the British Academy of Science Award holder at Queen Mary University of London, co-founder of NGO “Progressive & Strong” (Progresylni)

Рецензенти:

ЄРОХІН Сергій Аркадійович – доктор економічних наук, професор, ректор ВНЗ «Національна академія управління». м. Київ. Україна.

КУРИЛЮК Юрій Богданович – доктор юридичних наук, професор, начальник управління адміністративної юрисдикції Адміністрації Державної прикордонної служби України, головний редактор науково-практичного журналу «Migration&Law». м. Київ. Україна.

ФЕСЕНКО Олександр Миколайович – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права ВНЗ «Національна академія управління». м. Київ. Україна.

КОЗАКОВА Ірина Віталіївна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права, кримінології, цивільного та господарського права, голова Ради молодих вчених ВНЗ «Національна академія управління». м. Київ. Україна.

Безпека і право в умовах євроінтеграційних прагнень України: матеріали III Міжнародної наукової інтернет-конференції (29-30 червня 2025 року Ukraine-United Kingdom) / ВНЗ «Національна академія управління». – Київ, 2025. - 232 с.

ISBN 978-17-596-277-0

У цьому збірнику зібрано матеріали III Міжнародної наукової Інтернет-конференції «Безпека і право в умовах євроінтеграційних прагнень України» (29–30 червня 2025 року, Ukraine–United Kingdom). Учасники обговорили широкий спектр тем — від правового регулювання боротьби зі злочинністю та міжнародних механізмів захисту прав людини до безпеки та оборонного сектору, екологічного та сімейного права, медіації, конфліктології та профайлінгу. Конференція відбулася за підтримки Наукового товариства студентів і аспірантів, Ради молодих вчених ВНЗ «Національна академія управління» та Центру навчання і забезпечення бойових медиків.

Матеріали стануть корисними як для науковців, так і для практиків, адже містять не лише теоретичні напрацювання, а й приклади ефективних підходів до вирішення сучасних викликів. Вони надихають на подальші дослідження, сприяють обміну досвідом та формують підґрунтя для розвитку правової науки в умовах глобальних змін.

© Колектив авторів, 2025

© Національна академія управління, 2025

© Міжнародна академія інформатики, 2025

ЗМІСТ

Наталія Веселовська. Вітальне слово.....	8
Hanna Ostapenko. Вітальне слово.....	10

СЕКЦІЯ 1.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, ПРОЦЕС, КРИМІНОЛОГІЯ ТА ПРАВООХОРОННІ ДИСЦИПЛІНИ

Библик І.Т. Корупційні кримінальні правопорушення в будівельній сфері.....	12
Грищенко О.І. Інформаційні системи для обміну даними між правоохоронними органами України та країн ЄС.....	17
Melnyk Liubov Правовий захист прав жінок від домашнього насильства.....	21
Пархоменко Р.В. Воєнна злочинність в умовах війни проти України і сучасні тенденції кримінальної поведінки.....	30
Радіонова Н.Є. Упередження та стереотипи щодо потерпілих як перепона у впровадженні потерпілоорієнтованих підходів у правозахисній діяльності.....	32
Савко Є.Р. Воєнна злочинність в умовах збройної агресії проти України (Аналіз нових форм кримінальної поведінки під час війни: мародерство, воєнні злочини, колабораціонізм).....	37
Тарасенко В.П. Негативні впливи інтернет технологій на підлітків.....	41

СЕКЦІЯ 2.

СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА

Гайдай М.О. Укладення та припинення шлюбу.....	44
Мунтян К.А. Сімейне право і можливості медіації для подолання конфліктів та збереження шлюбу.....	50
Трошко Ю.О. Контроль за цільовим витрачанням аліментів.....	54
Ярчук Ю. Аліменти в умовах воєнного стану.....	61

СЕКЦІЯ 3.

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Блінцова О.А. Відповідальність за порушення законодавства про охорону та використання надр.....	65
--	-----------

Веселовська Н.О. Значення вивчення екологічного права для забезпечення сталого розвитку України.....	68
Журавльов О. Основні категорії лісів.....	73
Коваленко А.П. Правова охорона надр України: національний і міжнародний аспекти.....	76
Крошка М. О., Веселовська Н.О. Правовий режим курортів та їх важливість для відновлення українського населення.....	79
Слободяник М. Ліс як об'єкт правового регулювання, використання та охорони.....	82
Шрамко Д. Природно-заповідний фонд як об'єкт правової охорони у воєнних реаліях.....	85

СЕКЦІЯ 4.

ДЕОНТОЛОГІЯ У СИСТЕМІ ЮРИДИЧНИХ ЗНАНЬ: ПІДГОТОВКА І ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ

Веселовська Н.О., Стерліков О.С. Мистецтво викладання юридичної деонтології в умовах цифрової трансформації освіти.....	88
Дишко П.-В. К. Право сили та сила права у поглядах давньогрецьких софістів.....	95
Кацавець Р. С. Юридична деонтологія у баченнях українських вчених.....	99
Масюк Л.Я. Окремі аспекти оптимізації нормативно-правового забезпечення правил етичної поведінки поліцейських в Україні відповідно до європейських стандартів.....	105

СЕКЦІЯ 5.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

Главінська О.Д. Освітня травма і правова незахищеність нейровідмінних осіб в Україні.....	110
Дідковський О.В. Свобода, закон і психологічне благополуччя у викликах ХХІ століття.....	115
Трьюхбратська М.С. Психологічні аспекти виникнення та вирішення конфліктів в ліцеї.....	117
Яковенко В.В. Права людини та психологічне благополуччя у системі європейських цінностей.....	120

СЕКЦІЯ 6.

МЕДІАЦІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВИКЛИКИ

Артюшкевич М.С. Міжнародні стандарти медіації.....	121
Богатько В.В. Медіація в професійній діяльності адвоката.....	125
Василюк І.Р. Врегулювання трудових спорів за процедурою медіації.....	128
Гордій Д.В. Конституційні аспекти права на примирення в кримінальному процесі.....	131
Єфімчук М.В. Проблемні питання впровадження інституту медіації в Україні.....	134
Свалявин І.І. Трудові спори та медіація.....	137

СЕКЦІЯ 7.

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОФАЙЛІНГУ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Васенькин Ю.С. Невербальні індикатори обману в розслідуванні економічних злочинів.....	143
Ліпиріди Д.О. Типологія та психологічні риси поведінкового портрету економічного злочинця.....	148
Савко Є.Р. Профайлінг при перевірці доброчесності державних службовців (використання профайлінгу для виявлення корупційних ризиків і конфлікту інтересів).....	150
Пархоменко Р.В. Невербальні ознаки обману в розслідуванні економічних злочинів (мова тіла, жести, мікроміміка, затримки в мові як маркери брехні).....	152

СЕКЦІЯ 8.

МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРИВАТНЕ, ПУБЛІЧНЕ, ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Антонюк А.Б. Застосування системної практики щодо порушення прав корінного населення України країною-агресором.....	154
Гільборг О.Г. Міжнародно-правовий захист прав людини в умовах збройного конфлікту через досвід медичної та волонтерської діяльності.....	158
Голуб О.О. Публічна служба в Україні.....	162
Зінченко В.В. Правове забезпечення євроінтеграції.....	165
Лаговська Н.В. Легалізація евтаназії в Україні: проблеми законодавчого закріплення на гідну смерть.....	168

Кудінов В.А. Вплив складу та змісту персональних даних в інформаційно-комунікаційних системах на рівень забезпечення їх захисту.....	171
Кудрявцева Є. Музей в умовах війни.....	175

СЕКЦІЯ 9. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СКЛADOVIX СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Гайдаш К.О., Булик І.Л. Використання відкритих джерел інформації в процесі ухвалення рішень органами публічної адміністрації в умовах воєнного стану.....	178
Herman Viktoriia, Веселовська Н.О. Поняття та зміст національної безпеки України у контексті євроінтеграції виклики, пріоритети, правове регулювання.....	183
Карпенко М.І. Військова злочинність потребує комплексного підходу до її запобігання і протидії.....	188
Пугач С.М. Демократія, релігія і війна: конституційне і богословське вимірювання християнських цінностей в Україні.....	192
Стерліков О. С. Нова концепція підготовки медичних фахівців рядового та сержантського складу ЗСУ.....	196
Фєрьєва Н.П. Окремі аспекти кримінально-правової характеристики військового злочину – погроза або насильство щодо начальника.....	199

СЕКЦІЯ 10. СТУДЕНТСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КЛУБ «ЛАБОРАТОРІЯ КОНФЛІКТОЛОГІЇ ТА МЕДІАЦІЇ»

Вишнівський І.В. Типи маніпуляцій.....	204
Голодюк В.В. Способи подолання маніпулятивної поведінки.....	209
Краснюк Д., Павлов В.О. Енвіронментальні дослідження як емпірична основа конфліктології, юридичної психології та кримінології.....	218
Кулицька М.О., Веселовська М.О. Волонтерські практики з примирення та надання гуманітарної допомоги.....	220
Радченко Ю.В. Коли свобода стикається з державними нормами: виклики міжкультурного співжиття.....	222
Стрільчук Т. Енвіронментальна психологія та проєкологічна поведінка.....	226
Федотов М. Ю. Вибіркова рівність в Основному законі України.....	228

Вітальне слово

Шановні учасники III Міжнародної науково-практичної конференції!

Від імені редакційної колегії та організаційного комітету маю честь вітати вас на цій знаковій події, присвяченій Дню Конституції України. Ми представляємо вашій увазі збірник матеріалів, який є результатом глибокої інтелектуальної праці та незламної відданості науковій та практичній юриспруденції.

Конституція як Основний Закон держави є фундаментом, на якому ґрунтується вся правова система. У контексті сьогодення, в умовах повномасштабної агресії та історичних випробувань, принципи верховенства права, захисту прав людини і зміцнення державності набувають особливого значення. Наша конференція стала майданчиком для осмислення цих цінностей, їх переосмислення та пошуку нових ефективних шляхів реалізації.

У збірнику представлені результати досліджень, що охоплюють широкий спектр правових дисциплін та міждисциплінарних напрямків. Особлива цінність нашої конференції полягає в тому, що її тематичні секції відображають ключові виклики, які стоять перед українським суспільством.

Розділ, присвячений кримінальному праву, кримінології та правоохоронним дисциплінам, є надзвичайно важливим для розробки ефективних стратегій протидії злочинності. Міжнародні правові механізми захисту прав людини, включаючи приватне право, розкривають нові напрямки для захисту прав в умовах глобалізації та кризових ситуацій. Питання правового забезпечення сектору безпеки та оборони є особливо актуальним для України в умовах воєнного стану.

Окрім цього, у збірнику ви знайдете важливі роботи з міждисциплінарних напрямків, які є критично важливими для сталого розвитку держави та добробуту її громадян. У сучасних умовах, коли правова система та суспільство зазнають безпрецедентних випробувань, надзвичайно важливо підіймати проблеми, що стосуються не лише юридичних аспектів, але й

етичних, психологічних та соціальних вимірів права. Тому особлива увага приділяється дослідженням з деонтології, що розкривають бачення обов'язку, моралі та етики у праві, а також сімейному та екологічному праву, яке потребує багато нашої роботи в умовах воєнного стану.

У час, коли наші Захисники боронять незалежність країни, сімейне право стає не лише набором норм, а щитом для найціннішого - сім'ї. Воно дає відповіді на питання як зберегти єдність, опіку та підтримку рідних у найтяжчі часи. У воєнному стані кожна норма сімейного права - не сухий параграф, а гарантія, що діти не залишаться без турботи, що подружжя отримає правовий захист, а родина збереже свій дім і гідність.

Екологічне право - не розкіш мирного часу, а стратегічна потреба навіть у дні війни. Особливо у дні війни. Зруйноване довкілля може стати поразкою, яку зазнає країна, в той час, як чисте повітря, вода, земля є нашими стратегічними ресурсами, які не можна втратити.

У збірнику також представлені дослідження, що висвітлюють зв'язок прав людини і психологічного благополуччя. Важливими темами стала медіація та конфліктологія як інструменти вирішення суперечок, а також сучасне ефективне застосування профайлінгу.

Ми бажаємо вам аби матеріали конференції були корисними для науковців, практикуючих юристів, студентів та всіх хто прагне поглибити свої знання у сфері права. Нехай ці тези стануть цінним внеском у розвиток правової думки, зміцненню законності та наближення України до європейських правових стандартів.

З найкращими побажаннями,

Наталія Веселовська - к.ю.н., доц., декан юридичного факультету ВНЗ «Національна академія управління», головна редакторка збірника

Вітальне слово

Dear participants and attendees of the conference,

Ukraine's aspiration to join the European Union is closely tied to its desire for the recognition and development of fundamental European legal principles - the rule of law, the supremacy of EU law, proportionality, subsidiarity, and the protection of human rights. In pursuit of EU membership, Ukraine has been consistently and gradually adapting its legal framework to incorporate these principles and transform them into an effective and practical legal mechanism.

The uneven development of certain democratic institutions in Ukraine - still impacted by a historically weak democratic tradition - requires the active engagement of all segments of society in discussions on how best to achieve these goals. The academic community plays a vital role in this ongoing dialogue.

By signing the Association Agreement, Ukraine committed to aligning its legislation with EU requirements and standards across numerous sectors, including agriculture, healthcare, intellectual property protection, environmental protection, competition law, and more. These reforms range from fundamental legal overhauls to very specific regulatory adjustments. This calls for in-depth research into the current legal landscape, identifying both challenges and existing gaps.

Today's discussion brings together legal scholars from various branches of law for this very purpose. It is crucial that the proposed legislative changes aimed at meeting EU standards are thoroughly debated and systematically introduced to create a harmonised and coherent legal framework.

Although this alignment process officially began in 2017, it has been significantly disrupted by the full-scale war. The conflict has caused destruction and introduced unforeseen obstacles to legal reform. In recent years, Ukraine's legal system has had to respond rapidly to the urgent needs of wartime - shifting from a regular legislative process to emergency-driven decisions. These responses were necessary for ensuring public safety, protecting occupied territories, and supporting displaced people. Due to the urgency and

national security considerations, some measures have temporarily limited proclaimed rights - yet these limitations are justified under the current extraordinary circumstances.

This situation highlights the profound interconnection between legal principles and national security - which is, fittingly, the theme of our conference.

I warmly welcome all participants and encourage fruitful discussions during this conference and wish you great success in your future academic research. It is my sincere hope that the academic findings and outcomes of this conference will extend beyond academia and find practical application in the development of Ukraine's legal system.

Hanna Ostapenko

PhD, Associate Professor, the CARA and the British Academy of Science Award holder at Queen Mary University of London, co-founder of NGO "Progressive & Strong" (Progresylni)

СЕКЦІЯ 1.
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ
ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, ПРОЦЕС,
КРИМІНОЛОГІЯ ТА ПРАВООХОРОННІ ДИСЦИПЛІНИ

КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В
БУДІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ

Библик Ігор Тарасович

Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ОНП «Право» ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна

Будівельна сфера займає важливе місце у народогосподарському комплексі України. Особливо зараз, в умовах війни, саме завдяки будівництву забезпечуються усі стратегічно важливі напрямки. Насамперед, це - оперативне зведення споруд для потреб армії (фортифікаційні споруди, окопи, бліндажі тощо) та населення (укриття, мобільні поселення тощо), будівництво житла для внутрішньо переміщених осіб, будівництво та відновлення об'єктів критичної інфраструктури тощо. На перший план висувуються потреби в безперебійному будівництві і відновленні зруйнованих будівель, захисних споруд, лікарень і житла для постраждалих сімей. Все це потребує швидких, якісних і технологічно продуманих рішень, відповідного фінансового забезпечення, технологічних проєктів тощо. Іноземні партнери готові фінансувати напрямки пов'язані з впровадженням сучасних підходів у сфері проєктування, енергоефективності й сталого розвитку. Відповідно, значні кошти надходять у будівельну сферу, що породжує у недобросовісних «ділків» бажання скерувати ці кошти у незаконному напрямку.

Вітчизняна практика знає чимало прикладів розтрат бюджетних коштів, нецільового використання отриманих коштів, та інших форм прояву «корупційних схем» у будівельній галузі. Натомість вітчизняне законодавство має на належному

рівні розроблено механізми та норми, які спрацьовують як на випередження так і на покарання у виникненні корупції в будівельній сфері. Аналіз вітчизняного законодавства, а саме Кримінального Кодексу України, дозволяє виділити ті дії, які підпадають під визначення корупційних правопорушень у будівельній сфері. Таку інформацію нами згруповано в табл.1.

Табл.1.

Класифікація корупційних кримінальних правопорушень в будівельній сфері [1], [3]

№	Визначення кримінального правопорушення	Суть кримінального правопорушення	Стаття Кримінального Кодексу України
1.	привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	Незаконне використання інвестиційних вкладень у будівництво	ст. 191 КК України
2.	нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням	нецільове використання бюджетних коштів виділених за призначенням, а саме на будівництво	ст. 210 КК України

3	підкуп працівника підприємства, установи чи організації	підкуп працівників будівельних або підрядних організацій	ст. 354 КК України
4	зловживання владою або службовим становищем	здійснення неправомірних дій на користь визначених суб'єктів інвестицій або будівництва	ст. 364 КК України
5	зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми	контексті цієї статті службова особа може як надавати незаконну перевагу окремим суб'єктам інвестиційно-будівельної діяльності так завдавати збитки задля отримання особистої вигоди	ст. 364-1 КК України
6	зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги	зловживання посадовою особою повноваженнями з метою неправомірного збагачення або завдання шкоди іншим юридичним або фізичним особам в будівельній сфері	ст. 365-2 КК України

7	прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою	прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою за здійснення дій або вжиття заходів у будівельній сфері	ст. 368 КК України
8	підкуп службової особи	підкуп службових осіб з метою отримання переваг або приховування незаконних операцій у будівельній сфері	ст. 368-3 КК України
9	підкуп особи, яка надає публічні послуги (фахівців, які супроводжують діяльність у будівельній сфері)	підкуп осіб з метою їх подальшого впливу на будівельну сферу	ст. 368-4 КК України
10	незаконне збагачення	набуття значних активів, що перевищують законні джерела доходів особи, у результаті протиправних дій або бездіяльності в будівельній сфері	ст. 368-5 КК України
11	пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі	пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі	ст. 369 КК України

12	зловживання впливом	зацікавлена особа здійснює вплив на особу уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування з метою прийняття необхідних рішень у будівельній сфері	ст. 369-2 КК України
----	------------------------	---	-------------------------

Аналіз таблиці 1. засвідчує, що в Україні сформовано належне кримінальне законодавство, яке передбачає відповідальність за корупційні правопорушення в будівельній галузі. Хоча і надалі будівельна сфера традиційно залишається однією з найбільш привабливих для «корупційних схем» через значні обсяги фінансування, складність в оформленні дозвільних документів, наявності перешкоджанню у здійсненні процедур і численні можливості для зловживань.

Відзначимо, що у післявоєнний період саме будівельна сфера стане рушієм економічного відновлення України. Адже будівельна сфера виступає інструментом насамперед фізичної відбудови. Увесь апарат механізму, що забезпечує роботу будівельної галузі (тендери, закупівлі, будівництво, експлуатація, контроль тощо) скеровуватиметься на забезпечення відбудови зруйнованих населених пунктів, інфраструктури, а це також створення робочих місць і залучення інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Кодекс України:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Березняк В.С. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних із захопленням землі та об'єктів корпоративної власності. Юридична наука. 2020. № 9 (111). С. 128–134.

3. Сироватка, С. С., & Почтовий, М. М. (2025). Корупційні кримінальні правопорушення в інвестиційно-будівельній сфері України. *Право і суспільство*, (1), 733-738.

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ДЛЯ ОБМІНУ ДАНИМИ МІЖ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

Грищенко Олег Ігорович

*Старший викладач кафедри інформаційних технологій
навчально- наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах ефективна боротьба зі злочинністю неможлива без швидкого та безпечного обміну інформацією між правоохоронними структурами. Злочинність надалі набуває все більш складніших форм, обмін інформацією між правоохоронними органами стає критично важливим. В умовах цифрової трансформації держави саме впровадження інформаційних систем забезпечує оперативність, прозорість, зниження корупційних ризиків та безпеку в обміні даними.

Інформаційні системи сьогодні розглядають як ключовий інструмент для обміну оперативними даними, доказами, розшуковими повідомленнями. Вони являють собою спеціалізовані програмно-технічні комплекси, які забезпечують збирання, обробку, зберігання, передавання та обмін інформацією між підрозділами правоохоронних органів з метою підвищення ефективності їхньої діяльності.

Основні завдання таких систем:

- автоматизація обліку правопорушень, осіб, речових доказів тощо;
- аналіз криміногенної ситуації для ухвалення управлінських рішень;
- забезпечення безпеки даних та контроль доступу до них;

- підтримка слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- оперативний обмін інформацією між підрозділами (як національними, так і міжнародними).

На наш погляд, варто визначити деякі *правові засади співпраці* між правоохоронними органами України та країн ЄС:

- Угода про асоціацію Україна-ЄС. Розділ III Угоди присвячений юстиції, свободі та безпеці. Він охоплює питання співпраці у сфері правосуддя, боротьби з організованою злочинністю та тероризмом, захисту персональних даних, а також міграції та прикордонного контролю, передбачає співпрацю у сфері юстиції, свободи та безпеки;
- Стратегія безпеки ЄС 2020-2025: визначає роль Європолу, SIS, SIENA та інших систем у боротьбі зі злочинністю;
- Комплексна стратегія реформування органів правопорядку України (2023-2027): включає цифрову трансформацію та євроінтеграцію.

Європейські системи обміну даними охоплюють широкий спектр ініціатив, які спрямовані на покращення цифрової взаємодії між країнами ЄС, забезпечення безпеки, ефективності торгівлі та захисту персональних даних.

Основні ключові напрями міжнародної співпраці:

1) Інтерпол - міжнародна організація, що займається пошуком певного об'єкту, людини, сприяє пошукам поліції.

2) Європол - Європейський поліцейський офіс - правоохоронна інституція Європейського Союзу, до сфери повноважень якої належать боротьба з транснаціональною злочинністю, торгівлею людьми, нелегальною міграцією, тероризмом, незаконною торгівлею автотранспортом, розповсюдженням порнографії, виготовленням фальшивих грошей та ін.

3) SIENA - безпечна мережа обміну інформацією між Європолом та національними правоохоронними органами.

4) SIS (Шенгенська інформаційна система) - база даних про розшукуваних осіб, об'єкти, документи.

5) Прюмські рішення - регламент автоматизованого обміну ДНК, відбитками пальців.

6) PNR (Passenger Name Record) - дані про пасажирів для боротьби з тероризмом та тяжкими злочинами.

В Україні інформаційні системи охоплюють:

1) ЄСІТС - Єдина судова інформаційно-комунікаційна система (забезпечує електронний документообіг між судами, адвокатами, правоохоронцями).

2) іКейс - система електронного кримінального провадження (дозволяє НАБУ, САП та ВАКС обмінюватися матеріалами онлайн (з підтримкою ЄС)).

3) ЄРДР (Єдиний реєстр досудових розслідувань) - база даних про всі кримінальні провадження.

4) АРМА - система електронної взаємодії з прокуратурою, Службою безпеки України, ДБР, НАБУ тощо (дозволяє швидко обмінюватися даними про арештовані активи).

5) Інформаційно-комунікаційна система прокуратури - забезпечує зберігання, обробку та передачу даних у межах кримінальних проваджень.

6) Інформаційний портал Національної поліції України - містить облік злочинів, підозрюваних, транспортних засобів, зброї, наркотичних речовин тощо.

До переваг використання систем обміну даними треба віднести:

- захист конфіденційної інформації (відповідність стандартам кібербезпеки);
- оперативність (автоматизація запитів і відповідей);
- інтеграція (створення єдиного середовища для взаємодії правоохоронних органів);
- розширення міжнародної співпраці через інтеграцію з європейськими платформами.

Таким чином, інформаційні системи в правоохоронних органах відіграють ключову роль у забезпеченні громадської безпеки, ефективного розкриття та розслідування кримінальних

правопорушень та координації дій між правоохоронними органами та іншими структурами. В умовах цифрової трансформації такі системи постійно модернізуються та доповнюються новими технологіями, зокрема штучним інтелектом, хмарними технологіями та кібербезпековими рішеннями.

Інформаційні системи обміну даними - це фундамент цифрової безпеки держави. Їхнє застосування не лише покращує ефективність роботи правоохоронців, а й сприяє довірі громадян. Сучасні виклики вимагають подальшої їх інтеграції з міжнародними платформами, підготовки та підвищення кваліфікації кадрів і вдосконалення механізмів безпеки даних.

Список використаних джерел:

1. Воронятніков О. О. Міжнародно-правові основи співробітництва між правоохоронними органами України та Європолом. Том 4. № 87: Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025 Випуск 87: частина 4.
2. Кравченко В. В. Порівняльне правознавство: системи правоохоронних органів зарубіжних країн : підручник / В. В. Кравченко. Київ: Центр учб. літератури, 2021. 312 с.
3. Слюсар А. І. Реформування правоохоронних органів України в контексті євроінтеграції // Юридична наука. 2022. № 2. С. 41–46.
4. Кальман О. О. Європейський досвід реформування поліції: можливості для України // Науковий вісник ДДУВС. 2020. № 1. С. 95–101.
5. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14.12.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text.
6. Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським поліцейським офісом щодо встановлення

- захищеної лінії зв'язку від 11.03.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_a12#Text.
7. Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським поліцейським офісом стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації від 03.07.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-17#Text.
8. Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським поліцейським офісом стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації від 03.07.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-17#Text.
9. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
10. <https://zmina.info/news/yevrointegracziya-i-zahyst-prav-lyudyny-u-mvs-rozpovily-yak-reformuvatymut-pravoohoronnu-systemu-do-2027-roku/>

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Liubov Melnyk

*Науковець, методист, сексолог-консультант
Zurich, Ontario, Canada*

Необхідність протидії сімейному насильству усвідомлюється в багатьох розвинених країнах, про що свідчить наявність скоординованої системи державних, недержавних, приватних і благодійних організацій та установ, що надають необхідну допомогу постраждалим. За результатами аналізу, проведеного інститутом соціологічних досліджень НАН України, 68% жінок (близько 18 млн.) В Україні страждають від насильства в сім'ї, серед яких 20% «як правило» або «часто». Таким чином, в даний час сімейне насильство в її різних формах

набуло в Україні масштабів, які становлять загрозу основам безпеки та існування суспільства.

Статистично найбільш поширеним є фізичне насильство, під яким розуміється застосування фізичної сили з наміром заподіяти біль або травму своєму партнерові. Так, кількість вбивств, скоєних на ґрунті домашнього насильства, щорічно збільшується майже в три рази, з цієї кількості більше половини супроводжуються фізичним насильством, а 1/3 злочинів були вчинені із застосуванням зброї. У минулому році від ненавмисних вбивств загинуло 300 українських жінок [3].

Дослідження злочинної поведінки в межах сім'ї та проблем, пов'язаних із жертвами злочинів в Україні, висвітлені у роботах таких вітчизняних кримінологів, як Н. Веселовська [9], В. Веселуха, О. Джужа, Є. Моїсєєв, О. Стерліков [9], В. Туляков [4].

З кримінологією та іншими галузями права донедавна асоціювалися поняття віктимності та віктимної поведінки, проте сучасною перспективою вони охоплюють не лише юридичні аспекти, а й широкий спектр соціальних, моральних, культурних, психологічних проблем. Таким чином, віктимність розглядається як сукупність властивостей та характеристик, набутих людиною, що можуть зробити її більш схильною до становлення жертвою.

У віктимології поняття «жертва» означає особу або групу людей, які стали об'єктом будь-якої шкоди, що була заподіяна їм безпосередньо чи опосередковано через злочинні дії. Як зазначає О. Джужа, жертви злочину поділяються на постійні, винні, латентні, потенційні, епізодичні та рецидивні [2]. Вивчення віктимізації сімейного насилля, не може бути повним без аналізу характеристик потерпілих, оскільки вік, стать, соціальний статус, виконувані соціальні ролі та професія жертв часто визначають умови вчинення кримінальних правопорушень. О. Дмитрашук у своїх роботах зазначає що жінки, які стають жертвами домашнього насильства, часто мають спільні ознаки, такі як: депресивні, тривожні та демонстративні риси характеру, низький рівень самооцінки, не звертання уваги на насильницькі дії, зниження до мінімуму власної ролі в сім'ї, відчуття провини [1].

Психологічна модель поведінки жертви насильства в сім'ї простежується в тенденції звинувачувати себе, відчувати сором та приниження, мати бажання приховати жорстоке поводження від близьких та родичів, прагнення дбати про чоловіка.

Хоча українське законодавство передбачає цілий перелік рекомендацій із захисту прав потерпілих від злочинів, їх реалізація на практиці подекуди є складною. До такого висновку дійшли фахівці Експертного центру з прав людини та Проект ЄС «Право-Justice», презентуючи результати дослідження «Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики» [6].

У багатьох країнах світу звертається увага на необхідність психологічного, фізичного, фінансового та юридичного захисту потерпілих. Популярним став підхід *victim oriented approach* (орієнтований на потерпілого). При цьому вітчизняне законодавство передбачає широкий перелік прав потерпілого, завдяки яким він може активно брати участь у розслідуванні злочину та подальшому судовому процесі.

Для прикладу наведемо «Програму швидкого реагування на жертв злочину» в Онтаріо, Канада (VQRP+ «Victim Quick Response Program+») [7].

Програма допомоги жертвам/свідкам може:

- надати вам інформацію про вашу справу, права потерпілих та кримінальний судовий процес;
- надати вам інформацію про судові процедури та вашу роль у суді;
- допоможе вам зрозуміти, чого очікувати на кожному судовому засіданні, та підготувати вас до вашої явки в суд;
- надавати вам ключові новини суду;
- надати вам копії судових рішень, таких як умови застави та постанови про випробувальний термін;
- координувати з державним адвокатом надання ваших порад, занепокоєнь та потреб стосовно кримінальної справи;
- зв'язати вас із поліцією, щоб обговорити ваші проблеми безпеки та будь-яку іншу інформацію, яку ви бажаєте надати про злочин;

- надавати емоційну підтримку протягом усього судового процесу;
- направляти вас до громадських організацій, включаючи організації корінних народів та інші організації, що специфікують культурну специфіку, для отримання додаткових послуг та підтримки, які можуть вам знадобитися, таких як консультування та планування безпеки;
- організувати мовні перекладачі та допомогти забезпечити врахування будь-яких обмежень для людей з інвалідністю протягом усієї вашої участі в програмі та під час перебування в суді;
- оцінити право на отримання підтримки через Фонд допомоги вразливим жертвам та їхнім сім'ям, який допоможе вам брати участь у судовому процесі.

Послуги розпочинаються після висунення поліцією звинувачень і триватимуть до завершення судового розгляду. Послуги безкоштовні, а ваша участь у програмі є добровільною. Правила щодо того, хто може претендувати на допомогу, дуже суворі. Щоб отримати більшість видів допомоги від VQRP+, ви повинні:

- бути жертвою насильницького злочину, який стався в Онтаріо;
- жити в Онтаріо;
- повідомити про злочин;
- довести, що у вас немає грошей, щоб оплатити витрати, і що немає державних програм, які можуть задовольнити ваші потреби.

Деякі приклади насильницького злочину включають:

- серйозні напади;
- сексуальне насильство;
- кримінальне домагання (у тому числі вимагання грошей насильницьким способом);
- насильство з боку інтимного партнера.

Існують дуже суворі правила щодо того, хто може претендувати на допомогу. Наприклад, якщо доросла жертва сексуального насильства в дитинстві повідомила про злочин

пізніше ніж через 90 днів після того, як напад стався, вона не матиме права на допомогу.

Ви також не можете отримати допомогу від VQRP+, якщо вас звинуватили у злочині, пов'язаному з вашим нападом. Наприклад, у випадках насильства з боку інтимного партнера поліція іноді звинувачує обох партнерів. У такому разі жодна з осіб не може отримати допомогу від VQRP+.

До поліції може звернутись представник Сервісу психічного здоров'я та лікування залежностей (Ontario Mental Health and Addiction Services), який у телефонному режимі вислухав ваші скарги та оцінив виклик поліції терміновим і необхідним. Після спілкування з представником поліції нападника ізолюють від жертви, забезпечуючи її захист і безпеку, а також потерпілих інших родичів, якщо такі є у домашньому побутовому середовищі, в робочих умовах, тощо.

За виконанням дотримання ізоляції з боку поліції ведеться жорстокий контроль. Нападник повідомлений про заборону наближатись до будинку жертви, а також до самої жертви ближче 25 метрів. Представники поліції проводять періодичний моніторинг робочого середовища жертви та побутових умов.

Особа, що зазнала насилля отримує безкоштовну психологічну підтримку та допомогу у юридично-правових питаннях.

Від 01 листопада 2022 року в Україні увійшла до чинності Конвенція Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», іншими словами Стамбульська конвенція, яка спрямована на захист, запобігання та протидію насильству стосовно жінок та домашньому насильству.

Даний документ спрямований на:

а) захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

б) сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками, у тому числі шляхом надання жінкам самостійності;

с) розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги;

д) заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

е) забезпечення підтримки та надання допомоги організаціям та правоохоронним органам в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства [5].

Жінки всього світу стають жертвами зґвалтувань та зазнають побутового насилля, до того ж, масштаби та істинна природа такого насильства інколи приховані від оточення та уваги.

Домашнє насильство - проблема, яку досить складно досліджувати, оскільки фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство однієї або кількох людей над іншою у сімейних відносинах може мати приховані форми. Інколи як агресор, так і потерпілий, вважають свої стосунки «нормальними» та досить «адекватними». Нерідко люди навіть не розуміють, що зустрічаються саме з домашнім насильством.

Існує думка, що домашнє насильство це лише застосування фізичної сили та тілесного контакту, однак насправді воно може бути не лише фізичним чи сексуальним. Це і психологічний тиск, як образи, залякування, заборона спілкуватися зі своїм оточенням, приниження, ігнорування почуттів особи, і економічні обмеження, як-от заборона працювати чи навчатися, контроль сімейного бюджету, позбавлення житла тощо.

Слід звернути увагу що саме в собі приховують різні види насильства.

Фізичне насильство - це коли вас б'ють чи штовхають, не випускають з власного дому або не пускають до нього, змушують до вживання алкоголю чи наркотиків, вам погрожують позбавити життя чи навмисно створюють ситуації, які можуть становити загрозу вашому здоров'ю та безпеці, проти вашої волі вас

переміщують у межах однієї держави або за кордон із застосуванням сили, погроз чи обману.

Сексуальне - коли вас примушують до небажаних статевих стосунків, торкаються до інтимних частин вашого тіла без згоди тощо.

Психологічне - коли вами маніпулюють задля власної вигоди.

Економічне - коли вам забороняють працювати, у вас вилучають ваші власні кошти, особисте майно пошкоджують або ламають, вам незаконно обмежують доступ до житла чи позбавляють його тощо.

Експерт Центру політико-правових реформ Є.Крапивін вказує на той факт, що КПК України надає широкий перелік прав потерпілому від кримінального правопорушення, проте їх реалізація на практиці подекуди є складною. На його думку, це залежить від тяжкості та виду правопорушення. При цьому жертви злочинів часто відчують брак комунікації, байдужість з боку сторони обвинувачення, частиною якої вона є відповідно до процесуального законодавства [10].

Начальник аналітичного відділу підготовки прокурорів Д. Лотюк зазначає, що потерпілі не відчують себе захищеними та не можуть розраховувати на повноцінний захист своїх прав. Як наслідок, в них з'являється зневіра щодо діяльності правоохоронних органів і функціонування системи правосуддя [10].

Інформування жертв злочинів про його права та хід розслідування відбувається здебільшого формально, шляхом вручення пам'ятки про права без належного їх роз'яснення. Експерти вказують на той факт, що немає стандартів інформування потерпілого про хід розслідування. Великий обсяг навантаження на слідчого не залишає йому часу на інформування потерпілих про перебіг досудового розслідування. При цьому комунікація між жертвою та слідчим залежить від ступеня тяжкості злочину: чим він важчий, тим вищі шанси потерпілого отримати якісну комунікацію.

Експерти також відзначили відсутність інформування потерпілих про перебіг розслідування, обсяг інформування та відповідальних за його здійснення в органах досудового розслідування та прокуратури. Було наголошено, що держава залишає потерпілих сам-на-сам із проблемою і не підтримує їх. Зокрема, матеріальна підтримка від держави є важкодоступною: процедури отримання матеріальної допомоги занадто бюрократизовані, а вразливі потерпілі не виділені як окрема категорія осіб, що потребує посиленої уваги з боку держави, що стосується нематеріальної підтримки, то вона теж не на високому рівні. Влада не забезпечує підготовку відповідних спеціалістів-психологів, які підтримували б вразливих потерпілих, а медичну підтримку жертвам злочинів забезпечують лише на первинному етапі, тому експерти рекомендують залучати потерпілого до проведення слідчих дій лише в межах, необхідних для збору доказів у кримінальному провадженні. Вони підкреслили в необхідності якнайменше психологічно «травмувати» потерпілого під час слідчих і процесуальних дій.

Важливою подією стало прийняття Закону про медіацію 16.11.2021 р. [11]. Під час укладання угоди про примирення сторонам надається право залучати посередників (медіаторів). Тривалий час головною перешкодою для запровадження інституту медіації в Україні була відсутність законодавства про медіацію й неврегульованість участі в цьому процесі посередників. Експерти вказують, що не передбачено гарантій прав потерпілих в угодах про визнання винуватості. На відміну від угоди про примирення, надання потерпілим згоди на укладання угоди про визнання винуватості між прокурором і підозрюваним/обвинуваченим не передбачає ефективних інструментів захисту потерпілих, адже такою угодою не передбачено визначення гарантій відновлення порушених прав для потерпілого, а саме: розмір шкоди, строк її відшкодування, дії, які підозрюваний/обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого. Відтак рекомендовано розширити практику застосування угод у кримінальному провадженні як ефективного інструменту захисту прав потерпілих шляхом посилення

спроможності прокурорів і слідчих щодо використання цього інструменту як альтернативи повному розслідуванню [8].

Список використаних джерел:

1. Дмитрашук О. С. Зарубіжний досвід запобігання домашньому насильству. Кримінальний процес та криміналістика. URL:https://www.researchgate.net/publication/352307941_FOREIGN_EXPERIENCE_OF_DOMESTIC_VIOLENCE_PREVENTION
2. Джужа О. М., Моїсєєв Є. М. Жертва злочину: підходи до визначення та проблеми класифікації. Вісник Луганського держ. ун-ту внутр. справ. ім. Е.О. Дідоренка. 2011. № 2. С. 74–81
3. Керівництво Європейського центру захисту прав людини (ЄЦЗПЛ) щодо ведення судових справ про насильство стосовно жінок. «Домашнє та сексуальне насильство». Європейській центр захисту прав людини, Мідлсекський університет, Лондон, грудень 2020 р.
4. Туляков В.А. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми): Монографія. - Одеса: Юридична література, 2000.
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), від 01.11.2022, 2319-IX
6. Шевчук М. Дослідження насильства над жінками в Україні. Добробут і безпека жінок. Судово-юридична газета. 17.03.2021. URL:<https://sud.ua/news/publication/196193-zakhist-prav-poterpilikh-vid-nasilnitskikh-zlochiniv-scho-robiti-i-yak-sebe-zakhistiti>
7. Інформаційний poradnik конституційних прав та обов'язків у провінції Онтаріо «Step to Justice». URL: <https://stepstojustice.ca/legal-topic/criminal-law>
8. Захист прав потерпілих від насильницьких злочинів: що робити і як себе захистити. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/196193-zakhist-prav-poterpilikh-vid-nasilnitskikh-zlochiniv-scho-robiti-i-yak-sebe-zakhistiti>
9. Веселовська Н.О., Стерліков О.С. Насильство під час особливих правових режимів: гендерне, під час війни та карантину.

Монографія. К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2022. 210 с.

10. Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики / Орлеан А., Павлюковець Т., Крапивін Є., Лотюк Д., Човган В.; за ред. в. Човгана. Київ: «Видавничий дім «Артек», 2020. 206 с.
11. Про медіацію від 16.11.2021. Закон України № 1875-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

ВОЄННА ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Пархоменко Руслан Вікторович

Здобувач другого рівня вищої освіти ОНП «Право»

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2014 році та переросла у повномасштабне вторгнення у 2022 році, призвела до безпрецедентного зростання воєнної злочинності та появи нових форм кримінальної поведінки. Ці дії становлять загрозу міжнародному миру та безпеці, руйнують основи права та гуманізму, а також призводять до величезних людських страждань та матеріальних збитків. Аналіз цих форм злочинності є критично важливим для документування, розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Зростання воєнних злочинів та злочинів проти людяності під час збройного конфлікту спостерігається масове вчинення воєнних злочинів та злочинів проти людяності, які є тяжкими порушеннями міжнародного гуманітарного права (Женевські конвенції та Додаткові протоколи до них, Римський статут

Міжнародного кримінального суду). До них належать: напади на цивільне населення та об'єкти, свідомі бомбардування житлових кварталів, лікарень, шкіл, культурних об'єктів, вбивства, згвалтування, жорстокі тортури, сексуальне насильство, що використовуються як зброя війни,

Використання заборонених засобів та методів війни, застосування касетних боєприпасів, фосфорних бомб.

Мародерство нове обличчя військової наживи, яке традиційно розглядалося як злочин, вчинений військовослужбовцями щодо загинувших або поранених на полі бою, в умовах сучасної війни набуло ширших та системних форм. Масове вивезення особистих речей громадян, побутової техніки, автомобілів, цінностей з окупованих територій.

В українському законодавстві (Кримінальний кодекс України, ст. 432) мародерство отримало оновлену кваліфікацію, посиливши відповідальність за його вчинення в умовах воєнного стану. Це підкреслює його особливу суспільну небезпеку під час війни.

Колабораціонізм (стаття 111-1 Кримінального кодексу України) став однією з найактуальніших форм злочинної поведінки, що виникла внаслідок тимчасової окупації територій України. Цей злочин охоплює широкий спектр дій: добровільна співпраця з окупаційною владою, зайняття посад в незаконних органах влади, участь в організації псевдовиборів, робота в окупаційних правоохоронних органах, судовій системі. Пропагандистська діяльність поширення наративів держави-агресора, надання допомоги ворогу в передачі інформації, матеріальна підтримка, надання житла, транспорту.

Масштаби та характер воєнної злочинності створюють значні виклики для правоохоронної та судової систем України, необхідність фіксації злочинів у зоні бойових дій та на деокупованих територіях, використання супутникових даних, свідчень очевидців, цифрових доказів. Взаємодія з Міжнародним кримінальним судом, іншими міжнародними інституціями для розслідування та притягнення до відповідальності на

міжнародному рівні. Забезпечення безпеки осіб, які надають свідчення проти окупаційних сил та їхніх пособників.

Збройна агресія проти України вивела на перший план нові, надзвичайно деструктивні форми кримінальної поведінки. Воєнні злочини, мародерство та колабораціонізм не лише свідчать про безпрецедентне порушення норм міжнародного права, а й підкреслюють необхідність адаптації національного законодавства та правозастосовчої практики до викликів війни. Ефективне документування та розслідування цих злочинів є не лише питанням справедливості, а й ключовим елементом відбудови країни та запобігання подібним трагедіям у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. (Статті 111-1 "Колабораційна діяльність", 432 "Мародерство", розділ XX "Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку"). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua>

УПЕРЕДЖЕННЯ ТА СТЕРЕОТИПИ ЩОДО ПОТЕРПІЛИХ ЯК ПЕРЕПОНА У ВПРОВАДЖЕННІ ПОТЕРПІЛООРІЄНТОВАНИХ ПІДХОДІВ У ПРАВОЗАХИСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Радіонова Наталія Євгеніївна

*адвокатка, членкиня ГО «Асоціації жінок – юристок
України «ЮрФем»
м. Кривий Ріг, Україна*

З правничих та етичних стандартів потерпіло орієнтованих підходів, попередній досвід чи спосіб життя, або так звана «погана» репутація потерпілої/го, жодним чином не має впливати на розгляд справи як у правоохоронних органах так і в судових. Оскільки ці чинники ніяк не виправдовують протиправну поведінку кривдника чи, тим більше, вчинене насильство щодо потерпілої особи. На практиці ж, на жаль, потерпілим та їх представникам, ще приходится відчувати певний супротив серед представників поліції, а інколи й у судах, у сприйнятті потерпілих без жодних попередніх умов чи чинників, поза стереотипними розмірковуваннями про те, що потерпіла особа сама сприяла чи спровокувала правопорушення своїм зовнішнім видом, одягом, або знаходженням у тому чи іншому місці в певну пору доби.

В моїй правничій практиці, серед різних справ щодо сексуального насильства, був випадок, коли в поліції повнолітню потерпілу переконали відмовитися від власної заяви про сексуальне насильство, і вважали, що його не було тільки через те, що дане правопорушення скоїв кривдник, з яким потерпіла познайомилася на сайті знайомств і пішла з ним на побачення. Потерпілу переконували, що «ви ж обидва дорослі люди, і обидва були на такому сайті, це ж не про екскурсії до музею, а про знайомства, а отже й про «дорослий відпочинок». Сам факт перебування потерпілої на сайті знайомств, та знайомство й побачення з кривдником, сприймалося поліцією з осудом і як те, що такою поведінкою потерпіла сама шукала собі пригод, а не як злочин щодо неї. Справу все таки відкрили, але згодом, коли дівчина вже звернулася за правничою допомогою. Тож відповідно, це теж створює перепони при зверненні постраждалих і сприяє їх недовірі системі правосуддя та тому, що їх не зроблять самими винними, а справжні кривдники лишаться непокараними.

Взагалі на відношення до постраждалих можуть вплинути багато факторів, кількість яких прямо залежить від застарілих упереджень та стереотипів, які подекуди ще притаманні як

суспільству, так і тим спеціалістам, уповноваженим суб'єктам, які в силу професійних обов'язків контактують з потерпілими.

До найпоширеніших факторів, з власної практики, можу віднести:

- вік постраждалих, оскільки покази та повідомлення дітей про злочини щодо них, особливо з приводу сексуального або домашнього насильства, сприймаються з недовірою, бо на думку багатьох діти можуть робити це через помсту, багату фантазію або намовляння інших дорослих;
- соціальний статус потерпілої особи або її родини, на жаль щодо постраждалих з родин, які опинилися в складних життєвих обставинах інколи відчувається відношення, що «чого ще й було чекати, добре, що хоч не вбив..»;
- приналежність до національних меншин чи релігійних груп, з певними традиціями патріархату в родинах.
- наявність попередніх звернень з тих самих питань до поліції.
- наявність попереднього притягнення до відповідальності самої потерпілої особи.
- і особа самого кривдника – його статус, адміністративний ресурс, його впливові зв'язки.

Цьому всьому можна протистояти і долати всі супротиви та стереотипи системи правосуддя, але потерпілим, без залучення адвоката, а подекуди й психолога, з всіма цими перепонами у ставленні до себе дуже складно крокувати самотійно до справедливості.

Життя і здоров'я людини є найвищою цінністю, тому у випадку реальних загроз у вигляді нападу чи насильства, абсолютно нормальним і природним є застосування особою, яка перебуває в небезпеці - самозахисту. Це однозначно правомірна реакція на загрозу життю чи завданий біль, або реальну погрозу застосування щодо особи зброї.

Самозахист - це не злочин, а право. Однак, інколи може бути перевищення заходів самозахисту, які можуть призвести до тяжких ушкоджень самого кривдника або навіть до його загибелі. В такому випадку особа, яка чинила самозахист може понести навіть кримінальну відповідальність, але все дуже індивідуально,

в таких випадках в ході розслідування збираються докази відсутності чи наявності перевищення заходів самооборони та враховуються й інші чинники від поведінки кривдника, до навіть освітлення в місці події, адже в темряві, якщо кривдник погрожує якимось предметом, говорячи, що в нього ніж, а по факту наприклад розчіска в кармані чи дитячий іграшковий револьвер, у потерпілої особи може просто не бути часу і змоги ідентифікувати та проаналізувати наскільки реальна та погроза і чи можуть в неї вистрелити з озвученого кривдником пістолету. В таких справах багато залежить від професійності та ефективної роботи залученого захисника, щоб перевищення самооборони чи взагалі самооборона не була кваліфікована правоохоронними органами взагалі як вбивство, а потерпіла особа не стала обвинуваченою.

Інколи самооборона може дещо ускладнити розгляд справи. В моїй адвокатській діяльності був випадок, коли звернулася потерпіла від фізичного та психологічного домашнього насильства для звернення до суду із заявою про винесення обмежувального припису, як засобу тимчасового захисту від кривдника, водночас розповіла, що окрім її заяви до поліції, існує ще заява кривдника щодо начебто вчиненого нею до нього фізичного домашнього насильства, у вигляді укусу за руку.

І важко у це повірити, але поліцією на потерпілу таки було складено протокол, який згодом ми розглядали в суді. Обвинувачення кривдника не знайшли жодних підтверджень, оскільки той укус на його руці, був нанесений потерпілою під час самооборони, коли він напав на неї та почав душити. Кривдник поніс адміністративну відповідальність та був згодом ознайомлений з обмежувальним приписом, але тим не менш, це яскравий приклад того, як кривдники, з метою виправдання себе або затягування розгляду інших пов'язаних справ, можуть намагатися використати наслідки самооборони потерпілої особи на власну користь, і намагатися ввести в оману всіх, щодо сприйняття потерпілої особи, як агресора.

Робити передчасні висновки, відносно постраждалих від сексуального або домашнього насильства з огляду на їх

попередню історію чи поведінку взагалі несправедливо, немає значення що було в житті людини, який досвід вона має чи вигляд, це жодним чином не виправдовує кривдника і не дає нікому право чинити щодо постраждалої особи жодних правопорушень, і дуже важливо, щоб це розуміли та пам'ятали перш за все представники поліції, медичні працівники, експерти, адвокати, судді та суспільство вцілому.

Представники правоохоронної та судової системи мають пам'ятати головне правило при взаємодії з постраждалими особами будь – якого віку та гендеру, що потерпілі від домашнього, сексуального насильства, гендерно - зумовленого насильства, сексуального насильства під час конфлікту (СНПК) ніколи не винні в тому, що з ними сталося, винен лише кривдник, який вчинив такий злочин, порушивши цим права постраждалої людини та національне або навіть міжнародне законодавство.

Це правило - основа основ при контактуванні з потерпілими, бо передбачає застосування потерпілоорієнтованих підходів та наявність у спеціалістів емпатії, а це запорука розуміння стану потерпілих осіб, врахування їх потреб, а отже й можливість проведення ефективного та справедливого досудового та судового слідства, та забезпечення доступу таких осіб до правосуддя, а отже й протидії таких правопорушень у нашому суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Психічне здоров'я та гендерне насильство. Навчальний посібник з надання психологічної допомоги особам, які зазнали сексуального насильства під час конфліктів. URL: https://www.hhri.org/wp-content/uploads/2020/10/hhri_ua_v3-Ukrainian.pdf
2. Навчальний відеокурс Вищої школи публічного управління спільно з «ГО ЮрФем» «Виявлення і реагування на випадки сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, та надання допомоги постраждалим. URL: <https://jurfem.com.ua/vyscha-shkola-kurs/>

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
4. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
5. Навчальний відеокурс на платформі ГО «Асоціація жінок – юристок України «ЮрФем»» щодо особливостей взаємодії з потерпілими від сексуального насильства «Не нашкодь: особливості захисту потерпілих від сексуального насильства» URL: <https://jurfemosvita.com/courses/nenashkod/>

**ВОЄННА ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ
АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.
АНАЛІЗ НОВИХ ФОРМ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ
ПІД ЧАС ВІЙНИ: МАРОДЕРСТВО, ВОЄННІ ЗЛОЧИННИ,
КОЛАБОРАЦІОНІЗМ**

Савко Євгеній Русланович

Студент магістратури юридичного факультету

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

Питання пов'язані із адаптацією національного законодавства (втому числі кримінального) до умов і викликів воєнного стану вимагають не тільки суттєвого оновлення державної політики з урахуванням правового режиму воєнного стану, але й системної трансформації кримінального законодавства України зокрема з появою таких «нових» для нашого суспільства форм кримінальної поведінки, як мародерство, воєнні злочини і колабораціонізм.

Мародерство під час війни один із найбільш ганебних проявів людської жорстокості та безпринципності, який стається

у найважчих умовах і пов'язаний з викраденням майна виключно на полі бою (на ділянці, де ведуться або велись активні бойові дії, а також в зоні, що перебуває під обстрілом), або у мертвих чи поранених. В рамках діючого ККУ, карається позбавленням волі на строк від 5 до 10 років в залежності від умов здійснення злочину.

Воєнні злочини - це окремі і найбільш жорстокі прояви злочинної поведінки, які трапляються виключно в умовах війни (що відрізняє їх від військових злочинів, які можуть траплятися і в мирний час), до яких відносяться злочини геноциду, злочини проти людяності та злочин агресії.

Загалом, їх можна розподілити на два окремі підвиди:

а) серйозні порушення Женевських конвенцій 1949 року, а саме навмисні вбивства, катування, спричинення страждань, депортація населення, взяття заручників тощо;

б) інші серйозні порушення законів і звичаїв війни (навмисні напади на цивільне населення та об'єкти, персонал і транспорт гуманітарної допомоги, вбивство і поранення воюючих осіб, що склали зброю, неналежне використання прапора ворога, умисні напади на релігійні, культурні, історичні об'єкти, шпиталі, заява про те, що пощади не буде, пограбування міст тощо) (ст. 8 Статуту Міжнародного кримінального суду).

Таким чином, воєнні злочини - це серйозні порушення Женевських конвенцій 1949 року та інші серйозні порушення законів і звичаїв війни, визначені у статті 8 Римського Статуту. Вони належать до міжнародних злочинів (злочинів за загальним міжнародним правом), розгляд справ і винесення покарання за якими належить до компетенції, перш за все, міжнародних постійно діючих правових організацій, таких Міжнародний Кримінальний Суд (членство в якому Україна набула з 1 січня 2025 р.), або таких, які створюються окремо і виключно для розгляду справ про найбільш масштабні воєнні злочини - цільових Міжнародних трибуналів. За воєнні злочини передбачена кримінальна відповідальність в українських та міжнародних судах, без строку давності.

Колабораціонізм - це усвідомлене, добровільне та зумисне співробітництво з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі та її союзникам.

В умовах російсько-української війни дії громадян України будуть вважатися колабораціонізмом в наступних випадках:

а) у публічному запереченні збройної агресії рф проти України;

б) у закликах до підтримки дій держави-агресора і співпраці з нею;

в) у закликах до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території.

При цьому, публічною колабораціоністською діяльністю вважається будь-які звернення, заклики, або заперечення, не тільки за умов особистої фізичної присутності (наприклад, на мітингах), а також і з використанням такою особою засобів масової інформації, в тому числі і в Інтернеті.

Також, колабораціонізмом вважається, зокрема, зайняття громадянами України різного роду посад в окупаційних адміністраціях, або участь у проведенні незаконних виборів чи референдумів, тощо. Таким чином, в широкому сенсі, під поняття колабораціонізму може підпадати будь-яке військове, адміністративне, політичне, або економічне співробітництво з ворогом, що тягне за собою відповідну кримінальну відповідальність. У законодавстві більшості країн К. кваліфіковано як злочин проти своєї держави, зрада.

В Україні за колабораціонізм, відповідно до тяжкості вчиненого колаборантом кримінального правопорушення, стаття 111 - 1 ККУ передбачає широкий спектр наступних видів покарань, про що йдеться на сайті безоплатної правової допомоги, а саме:

- позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років;
- виправні роботи на строк до двох років;
- арешт на строк до шести місяців;
- штраф до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- позбавленням волі на строк до п'ятнадцяти років;
- довічне позбавлення волі [3].

Як додатковий вид покарання до винної особи може також застосовуватися конфіскація майна.

Таким чином, триваюча російсько-українська війна внесла серйозні корективи до системи правоохоронної діяльності держави в цілому, але й актуалізувала необхідність зміни і подальшого удосконалення деяких положень Кримінального кодексу України (далі КК України) в частині відповідності вимогам реального часу з метою посилення адекватного реагування правоохоронних органів на ці «нові» для нашого суспільства форми злочинів і забезпечення невідворотності покарання, але й відокремлення питання невинуватості в умовах примусу і погроз життю населенню на ТОТ збоку представників країни-окупанта.

Список використаних джерел:

1. Чальцева О. Критерії дослідження колабораціонізму та їх застосування для аналізу українського кейсу в умовах війни. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сер.: Політичні науки, 2024 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3922-7619>
2. Шевчук С.Т. Окремі проблеми кримінально-правового регулювання В умовах воєнного стану у контексті відновлення правопорядку на деокупованих територіях України. ISSN 2304-4756. Вісник кримінологічної асоціації України. 2023. № 2 (29). УДК. 351. 75:324:342. 9 (477) DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.25>
3. Основні і додаткові кримінальні покарання. Безоплатна правова допомога. URL: https://legaid.wiki/index.php/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D1%96_%D0%B4%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D0%BE

НЕГАТИВНІ ВПЛИВИ ІНТЕРНЕТ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДЛІТКІВ

Тарасенко Володимир Петрович,
Кандидат фізико-математичних наук,
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
м. Київ, Україна

Сьогодні світ інтернет технологій оточує нас всюди і неможливо захистити дітей від залучення до нього. Відправляючи дитину в школу, ви відразу замислюєтеся про те, щоб забезпечити його мобільним зв'язком, ви думаєте про те, щоб приходячи з занять, ваша дитина могла певний час провести за комп'ютером.

Це віяння нашого часу і немає сенсу ховати дітей від повсюдного проникнення технологій в життя, ви ж не хочете, щоб після отримання освіти, ваша дитина, не володіла азами комп'ютерної грамотності, зіткнулася з проблемами при виборі роботи.

Та і у процесі навчання комп'ютер стане прекрасним помічником, але якщо бути справедливим до кінця, то необхідно враховувати нюанси, що підстерігають дітей на самому початку знайомства з технологіями, а саме під час роботи в Мережі, і сьогодні ми постараємося торкнутися питання, пов'язані з безпекою проведення часу в Інтернеті ваших дітей.

Інтернет є джерелом нових знань, допомагає в навчанні і служить гарним засобом для дозвілля, але, в той же час, таїть в собі багато небезпек, серед яких можна виділити:

1) Сайти еротичного змісту. Подорожуючи по Інтернету, дитина може потрапити на сайт з зовсім недитячими фото, відео, темами форумів. Природно, що ця тема збуджує цікавість дитини, і чим менше вона знає, тим сильніше її інтерес, тому тема сексу не повинна бути цілком забороненою в родині.

Про секс треба розповідати, починаючи з самого раннього віку, подаючи інформацію маленькими порціями, адаптуючи її до віку дитини (на тему того, що і коли розповідати дитині про секс, написано чимало хороших книг, батькам варто пошукати). Коли дитина буде знати, що вона може запитати про все, що її хвилює у батьків, її інтерес до цієї теми не буде загостреним і нездоровим. Необхідно сказати дитині, що інформація на цю тему в Інтернеті далека від реального життя, тому вона не варта того, щоб звертати на неї увагу. Крім того, існують чисто технічні способи захистити дитину від порнографії в Інтернеті - це спеціальні програми, які видаляють з результатів пошуку сайти еротичного та порнографічного характеру. Тобто навіть, якщо дитина введе в рядок пошуку слово «секс», в результати пошуку потраплять хіба що художні або медичні джерела.

2) Залежність. В сучасному світі набирає масштабів лихо серед дітей та підлітків - інтернет-залежність, і, в першу чергу, це залежність від спілкування в соціальних мережах. Соціальні мережі являють небезпеку до тих пір, поки дитина не почне ними замінювати живе спілкування. Більшість сучасних школярів годинами ведуть переписку в Інтернеті, при цьому абсолютно втрачаючи комунікативні навички, застосовувані в реальному житті. Живі посмішки і справжні емоції замінили «смайлики».

Залежність від Інтернету, зокрема й від комп'ютера, в цілому призводить і до чисто фізичних проблем, адже дитина, зациклена на спілкуванні в соціальних мережах, не зустрічається з друзями, не виходить з дому, мало рухається, майже не буває на свіжому повітрі. Такий спосіб життя викликає погіршення зору, підвищену втомлюваність, проблеми з травленням, порушення функцій опорно-рухового апарату.

В сучасних операційних системах ПК існує функція «батьківський контроль», яка дозволяє обмежити час, протягом якого дітям дозволено вхід в систему, що не дозволить дітям входити в систему протягом певного періоду. Можна встановити різні дозволені години доступу для кожного дня тижня і, якщо в момент закінчення дозволеного періоду часу діти працюють за комп'ютером, відбудеться автоматичний вихід із системи. Можна

контролювати доступ до ігор, встановити заборону на використання дітьми окремих програм.

Якщо ви вирішили обмежити дитину в користуванні комп'ютером, ви повинні допомогти їй з користю проводити дозвілля. Стимулюйте спілкування дитини з друзями, запрошуйте до себе додому її однокласників, купіть дитині кілька квитків в кіно, запишіть її на заняття в спортзалі і т.п. Та й самі більше проводите часу зі своєю дитиною: сходіть разом в кафе, влаштуйте сімейний пікнік.

3) Поверхнєве ставлення до навчання. Зараз в Інтернеті можна скачати реферати на яку завгодно тему і часто діти роздруковують реферати та здають вчителю, не маючи й гадки про те, що в ньому написано. Окрім рефератів, можна знайти «відповіді» до завдань із стандартних підручників з математики, фізики та інших предметів. Регулярно списуючи готові рішення, дитина звикає вчитися нечесно, нічому не вчиться, не розвивається і, як наслідок, дитина не зможе самостійно вирішити завдання біля дошки, на контрольній або на іспиті, а ви будете дивуватися і підозрювати в упередженості вчителів.

Вихід тут тільки один: контролювати, щоб дитина виконувала завдання самостійно. Якщо ви приходите з роботи і дитина демонструє вам в зошиті вже виконане домашнє завдання, попросіть, щоб вона пояснила, як вона це вирішувала. Якщо ж ви дозволили дитині скачати якийсь реферат, хай вона прочитає і розповість вам про, що реферат.

Ми розглянули тільки деякі з небезпек безконтрольного доступу дітей до Інтернету. Небайдужі батьки, зможуть доповнити цей список з власного досвіду. Очевидним є лиш одне: залишати дитину наодинці з Мережею - це все одно, що кинути безпорадну дитину в центрі величезного густонаселеного мегаполісу.

Список використаних джерел:

1. Белякова С. М., Шовкова К. О. «Соціально-психологічні особливості розвитку особистості сучасного підлітка» // «Молодий науковець»,
2. 2018. № 5 (57). С. 454- 458. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5\(2\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5(2)_24).
3. Косташ В. Психологічні особливості комунікативних здібностей підлітків // Магістерський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 2018. Вип. 29. С. 113– 115. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/11254>.
4. Зінченко О. В. Емпіричне дослідження психологічних характеристик інтернет-спілкування у підлітковому віці // Проблеми сучасної психології. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 29. С. 251-265. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_29_24.
5. <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/kids/>.

СЕКЦІЯ 2. СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА

УКЛАДЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ

Гайдай Марина Олександрівна

Юрист

Україна

У Сімейному кодексі України шлюбом визнається сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Ознаками шлюбу як юридичної категорії є:

- захист з боку держави (регулюється правовими нормами);
- обов'язковість встановленої державою форми (юридичні наслідки породжує лише шлюб, зареєстрований в офіційному порядку);

- добровільність (укладається виключно за взаємною згодою чоловіка і жінки, не допускається будь-який примус чи вплив на волю осіб, які укладають шлюб);
- моногамність (одношлюбність; в Україні не допускається багатожонство);
- рівноправність (чоловік і жінка рівні в шлюбі);
- довічність (укладається безстроково і може бути припинений за життя подружжя лише шляхом розірвання у встановленому законом порядку).

Для укладення шлюбу необхідні дві умови: взаємна згода осіб, які одружуються, та досягнення ними шлюбного віку.

Відповідно до чинного законодавства України, в Україні встановлено шлюбний вік для жінок у 17 років, для чоловіків - 18 років. Досягнення шлюбного віку має визначатися на момент реєстрації шлюбу, а не подачі заяви.

За заявою особи, яка досягла 14 років, рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам і для цього повинні бути поважні причини. На практиці такими причинами можуть бути вагітність жінки, народження дитини, фактичне складення шлюбних стосунків чи інші підстави, які будуть визнані поважними. Різниця у віці осіб, які одружуються, не має значення, також не обмежується законодавцем і максимальний вік, в якому можна укласти шлюб.

Жінка та чоловік можуть одночасно бути лише в одному шлюбі, а право на повторний шлюб виникає лише після припинення попереднього шлюбу.

Не дозволяється укладення шлюбу з особою, яка визнана недієздатною, а також з особою, яка з інших причин не усвідомлювала значення своїх дій чи не могла керувати ними, також законодавством встановлені певні обмеження й щодо можливості укласти шлюб між особами, які перебувають у родинних (сімейних) стосунках.

Не можуть перебувати у шлюбі між собою:

- особи, які є родичами прямої лінії споріднення;
- рідні (повнорідні, неповнорідні) брат і сестра (повнорідними є брати і сестри, які мають спільних батьків);

- неповнорідними є брати і сестри, які мають спільну матір або спільного батька);
- двоюрідні брат та сестра;
- рідна тітка;
- дядько та племінник, племінниця;
- усиновлювач та усиновлена ним дитина.

Разом з цим за рішенням суду може бути надане право на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним.

Порушення вимог закону щодо перешкод до укладення шлюбу призводить до недійсності такого шлюбу. Закон встановлює обов'язкову форму шлюбу і юридичні наслідки породжує лише шлюб, зареєстрований в офіційному порядку в органах реєстрації актів цивільного стану. Фактичне проживання жінки та чоловіка однією сім'єю без реєстрації шлюбу не породжує для них прав та обов'язків подружжя, адже державна реєстрація шлюбу встановлена для забезпечення стабільності стосунків між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства.

Заява про реєстрацію шлюбу подається жінкою та чоловіком особисто до будь-якого державного органу реєстрації актів цивільного стану за їхнім вибором і якщо вони через поважні причини особисто цього зробити не можуть, то подати таку заяву можуть їх представники. У такому разі заява та повноваження представника мають бути посвідчені нотаріусом.

Особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, повинні повідомити одна одну про стан свого здоров'я і приховування тяжкої хвороби, а також хвороби, небезпечної для другого з подружжя, їхніх нащадків, може бути підставою для визнання шлюбу недійсним.

Особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, вважаються зарученими. Заручини як такі ще не створюють обов'язку укласти шлюб. Як чоловік, так і жінка, котрі подали заяву про реєстрацію шлюбу, вправі відмовитися від його укладення до моменту реєстрації, однак особа, яка відмовилася від шлюбу,

зобов'язана відшкодувати другій стороні затрати, що були понесені останньою у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу та весілля.

Проте, якщо відмова від шлюбу була викликана протиправною, аморальною поведінкою нареченої (нареченого), приховуванням обставин, що мають для того, хто відмовився від шлюбу, істотне значення (важка хвороба, наявність дитини, судимість тощо), то такі витрати не підлягають відшкодуванню.

Приймаючи заяву про реєстрацію шлюбу, орган державної реєстрації актів цивільного стану зобов'язаний ознайомити осіб, які її подали, з їхніми правами та обов'язками як майбутніх подружжя і батьків та попередити про відповідальність за приховування перешкод до реєстрації шлюбу, а також призначити день реєстрації.

Шлюб реєструється після закінчення одного місяця від дня подання заяви у приміщенні державного органу реєстрації актів цивільного стану. За наявності поважних причин керівник державного органу реєстрації актів цивільного стану може дозволити реєстрацію до закінчення цього строку. В разі вагітності нареченої, народження нею дитини, а також, якщо є безпосередня загроза для життя нареченої або нареченого, шлюб реєструється у день подання заяви.

За заявою наречених реєстрація шлюбу може бути проведена в урочистій обстановці в іншому місці. Якщо ж вони з поважних причин не можуть прибути до державного органу реєстрації актів цивільного стану, то за їх заявою реєстрація шлюбу може відбутися за місцем їхнього проживання, місцем надання стаціонарної медичної допомоги або в іншому місці.

За законом обов'язковою є особиста присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу і зареєструвати шлюб через представника неможливо. Шлюб, зареєстрований у відсутності особи (осіб), вважається неукладеним, а запис про нього може бути анульований судом за заявою заінтересованої особи.

Державна реєстрація засвідчується Свідоцтвом про шлюб, яке видається подружжю в день реєстрації шлюбу.

Припиняється шлюб насамперед у разі смерті або оголошення в судовому порядку померлим одного з подружжя. У таких випадках інший з подружжя може укласти новий шлюб, не порушуючи питання про розірвання попереднього, оскільки той припинився (його вже не існує). У разі з'явлення того з подружжя, якого було оголошено померлим, і скасування відповідного рішення суду, шлюб вважається поновленим, якщо інший з подружжя не уклав нового шлюбу. Коли ж інший уклав новий шлюб, то той, що з'явився, вправі одержати в органі реєстрації актів цивільного стану свідоцтво про розірвання шлюбу.

За життя подружжя шлюб може бути розірваний лише шляхом розлучення за заявою одного з подружжя або їх обох у встановленому законом порядку: судом або державними органами реєстрації актів цивільного стану.

Подружжя, які мають дітей та взаємно бажають розірвати шлюб, повинні подати заяву про розірвання шлюбу до суду. Разом із заявою вони можуть подати письмовий договір про те, з ким із них будуть проживати діти, яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той з батьків, хто проживатиме окремо, а також про умови здійснення ним права на особисте виховання дитини. Договір між подружжям про розмір аліментів, які надаватимуться дитині, має бути посвідчений нотаріусом і у разі невиконання цього договору аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Якщо буде встановлено, що заява про розірвання шлюбу відповідає дійсній волі дружини та чоловіка, що після розірвання шлюбу не будуть порушені їхні особисті та майнові права, а також права їхніх дітей, суд розриває шлюб. Таке рішення суд постановляє після закінчення одного місяця від дня подання заяви. До закінчення цього строку дружина і чоловік мають право відкликати заяву про розірвання шлюбу.

Якщо бажання розірвати шлюб є лише в одного з подружжя, а інший не згоден чи просто ухиляється від подання заяви, то перший з них вправі пред'явити до суду позов про розірвання шлюбу. Позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений

протягом вагітності дружини та одного року після народження дитини, крім випадків, коли один з подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки злочину щодо іншого з подружжя або дитини. Позов про розірвання шлюбу може бути пред'явлено протягом вагітності дружини та до досягнення дитиною одного року також у випадку, якщо батьківство зачатої дитини визнане іншою особою.

Суд з'ясовує фактичні взаємини подружжя, дійсні причини позову про розірвання шлюбу, бере до уваги наявність малолітніх дітей, дітей-інвалідів та інші обставини життя подружжя, вживає заходів до їх примирення. Якщо ж буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення, то суд постановляє рішення про розірвання шлюбу. Шлюб припиняється у день набуття чинності рішенням суду про розірвання шлюбу, яке має бути зареєстроване в державному органі реєстрації актів цивільного стану за заявою колишньої дружини або чоловіка.

Подружжя, які не мають дітей, вправі подати заяву про розірвання шлюбу до державного органу реєстрації актів цивільного стану. Після закінчення одного місяця від дня подачі такої заяви, якщо вона не була відкликана, цей орган виносить постанову про розірвання шлюбу. Державний орган реєстрації актів цивільного стану може розірвати шлюб і за заявою одного з подружжя, якщо другий з подружжя визнаний безвісно відсутнім або визнаний недієздатним, або засуджений за вчинення злочину до позбавлення волі на строк не менше ніж три роки.

Державний орган реєстрації актів цивільного стану розриває шлюб незалежно від наявності між подружжям майнового спору. Шлюб припиняється у такому випадку в день винесення цим органом відповідної постанови.

Розірвання шлюбу засвідчується Свідоцтвом про розірвання шлюбу, яке видається кожному з колишнього подружжя.

Жінка та чоловік, шлюб між якими було розірвано, якщо жоден з них не був після цього у повторному шлюбі, мають право подати до суду заяву про відновлення їхнього шлюбу. Якщо суд

приймає рішення про відновлення шлюбу, державний орган реєстрації актів цивільного стану видає нове Свідоцтво про шлюб.

У разі неможливості чи небажання дружини або чоловіка проживати спільно, за заявою обох з подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для них режиму окремого проживання. Це тягне за собою певні наслідки: майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважається набутих у шлюбі; дитина, народжена дружиною після спливу 10 місяців, не вважається такою, що походить від її чоловіка; дружина, чоловік можуть усиновлювати дитину без згоди другого з подружжя. Разом з цим встановлення режиму окремого проживання не припиняє інших прав та обов'язків подружжя, що встановлені законом чи шлюбним договором.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р., № 2947-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

СІМЕЙНЕ ПРАВО І МОЖЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ШЛЮБУ

Мунтян Катерина Андріївна

Юрист
Україна

Сім'я є основою суспільства, і її збереження має вирішальне значення як для індивідуального, так і для суспільного добробуту. На жаль, з часом, у взаємозв'язку між подружжям можуть виникнути значні проблеми, що призводить до важкого рішення про розлучення.

Саме тому хочемо розглянути тему можливості запобігання в родині остаточного розриву та уникнення неприємного досвіду.

Медіація в сімейних відносинах працює дуже дієво і є високоефективним інструментом, який в більшості випадків може допомогти у вирішенні конфліктів в родині, що, в свою чергу, дозволяє парам розмірковувати над своїми стосунками, підтримувати сімейні зв'язки та шукати співпрацю в складних обставинах.

Медіація є методом, коли суперечливі сторони звертаються за допомогою до нейтральної третьої сторони, посередника, який сприяє дискусії та допомагає прийняти взаємно приємні рішення, не вдавшись до юридичних дій.

Сімейне посередництво говорить про те, що пара має шанс відкрито та чесно поговорити про свої проблеми за допомогою нейтральної людини, що заохочує пошук рішень конфліктів позитивно, а це особливо важливо в обставинах, коли емоційна напруга досягає свого піку, і одна з сторін не в змозі встановити спільну мову з іншою.

По-перше, медіація дозволяє відновити спілкування між партнерами, адже часто корінь сімейних суперечок криється у відсутності ефективного чи змістовного спілкування, коли один або обидва партнери намагаються сформулювати свої емоції, вимоги чи скарги. У цьому сценарії посередник встановлює середовище, яке заохочує відкрите та чесне спілкування, що дозволяє кожному партнеру зрозуміти перспективу іншого. Це дозволяє не тільки полегшити напругу, але й виявити методи вирішення та вирішення питань.

Нейтральна роль посередника є вирішальним аспектом цього процесу і через те, що посередник не надає перевагу жодному з подружжя, а натомість зосереджується на тому, щоб переконатися, що голос кожного та взаємне рішення буде прийнято, цим забезпечується подружжю відчуття справедливості та рівності, що має вирішальне значення для відновлення їх довіри.

Медіатор сприяє переговорам, активному слуханню, дискусії та допомагає прийняти взаємно приємні рішення, не вдаючись до юридичних дій.

Не менш значущим є той факт, що посередництво може допомогти парам у вирішенні не лише емоційних конфліктів, але й практичних питань, таких як поділ активів або рішення щодо домовленостей про життя дітей. Коли відбувається розлучення, це питання стає надзвичайно складним, і багато в чому залежить від динаміки відносин між колишніми партнерами.

Посередник чи медіатор, допомагаючи у вирішенні цих питань за допомогою співпраці та знаходження сторонами найкращих рішень для кожного учасника переговорів, може суттєво впорядкувати чи навіть зупинити процес розлучення та полегшити емоційне напруження всіх учасників сім'ї.

В Україні посередництво набуває популярності, і закони розробляються для регулювання цього процесу, підкреслюючи його значення у підтримці сімейної гармонії, і в країнах, де посередництво вже стало звичайною практикою влаштування сімейних суперечок, спостерігається зменшення кількості негайних розлучень та покращення добробуту дітей.

Підсумовуючи зауважимо, що посередництво - це ефективний метод, який дозволяє подружжю підтримувати сімейну одиницю та іноді запобігти необхідності розлучення. Вигідно відновити спілкування, мирно вирішувати конфлікти, зберегти емоційне самопочуття та встановлювати співпрацю чи, іноді, компроміси, які служать основою для гармонійних стосунків. Навіть якщо розлучення неминуче, медіація забезпечує спосіб орієнтуватися на цей процес з мінімальними емоційними потрясіннями, що має вирішальне значення для добробуту як дорослих, так і дітей, які беруть участь.

Наведемо приклад, в якому змінимо імена. Андрій та Ірина, подружжя, яке перебуває в шлюбі вже 10 років, стикаються з серйозними проблемами у стосунках. Спочатку їхнє подружжя було сповнене любові та взаємної підтримки, але з часом з'явилися незгоди, наприклад, Олексій часто працює на роботі допізна, що призводить до відсутності спільного часу з Іриною. Ірина почала відчувати себе покинутою, а Андрій - незрозумілим у своїй роботі, тому їхні розмови стали все частіше закінчуватися сварками через дрібниці. Подружжя дійшло до висновку, що

розлучення є єдиним виходом, і почали вивчати юридичні аспекти цього процесу.

Проте, перш ніж прийняти остаточне рішення, вони дізналися про медіацію - процес, у якому третя нейтральна сторона допомагає знайти найкраще рішення у складних ситуаціях, тому Ірина і Андрій вирішили спробувати цей метод, сподіваючись, що медіатор допоможе їм зрозуміти один одного та знайти спосіб зберегти родину.

Медіатор, який працював з ними, в першу чергу допоміг Андрію і Ірині відновити комунікацію, після чого вони почали відкрито висловлювати свої почуття, не боячись бути осудженими. Андрій пояснив, що його робота є важливою для їхньої фінансової стабільності, але він також визнав, що нехтував спільним часом з дружиною, а Ірина, у свою чергу, поділилася своїми переживаннями щодо самотності і нерозуміння.

Під час сесій медіатор допомагав подружжю знаходити спільне: наприклад, домовилися про обов'язкові сімейні вечори без роботи та гаджетів, де вони можуть проводити час разом, і зробити це своїм пріоритетом. Андрій пообіцяв, що буде намагатися вирішувати робочі питання до визначеного часу, щоб мати можливість більше бути вдома, а Ірина, в свою чергу, погодилася більше підтримувати Андрія у його кар'єрних планах, зрозумівши, як важлива для нього професійна реалізація.

Завдяки медіації подружжя змогло не тільки уникнути розлучення, але й відновити стосунки, адже вони усвідомили, що головне - взаємна підтримка і готовність працювати над собою та стосунками, а не шукати простих шляхів через розлучення.

Цей приклад показує, що медіація може бути надзвичайно корисним інструментом у розв'язанні сімейних конфліктів, адже медіатор не лише допомагає знайти найкраще рішення, а й створює простір для відвертої комунікації, що є важливим елементом для збереження здорових і гармонійних стосунків. У випадку Андрія та Ірини медіація допомогла уникнути розлучення, показавши, що навіть у найскладніших ситуаціях є шанс на відновлення довіри і збереження сім'ї.

Список використаних джерел:

2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р., № 2947-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

КОНТРОЛЬ ЗА ЦІЛЬОВИМ ВИТРАЧАННЯМ АЛІМЕНТІВ

Трошко Юлія Олегівна

Юрист

м. Київ, Україна

Аліменти - це кошти для утримання, які закон зобов'язує платити одного з батьків неповнолітньої дитини. Їх можуть перераховувати в добровільному порядку, а можуть - за рішенням суду.

Важливі аспекти під час визначення розміру аліментів:

- потреби дитини (її здоров'я та матеріальне забезпечення);
- можливості платника аліментів (враховуються доходи платника, його майно та загальний матеріальний стан);
- чи має платник інших утриманців (якщо у платника аліментів є інші діти, батьки, дружина чи інші особи, які потребують його фінансової підтримки, це також враховується);
- майно платника (оцінка судом володінь платника аліментів, щоб визначити його спроможність сплачувати аліменти);
- необґрунтовані витрати (якщо платник аліментів здійснює великі витрати коштів, які не може пояснити, суд може врахувати це при визначенні розміру аліментів).
- будь-які інші фактори, які можуть вплинути на розмір аліментів, також беруться до уваги[1].

Отже, суд, вирішуючи, скільки грошей один з батьків має платити на утримання дитини, оцінює фінансові можливості обох батьків, потреби дитини та інші важливі обставини справи.

Важливим моментом є те, що будь-які витрати на утримання дітей мають визначатися за домовленістю між батьками або за рішенням суду. При цьому слід враховувати, що у разі спору суд має визначати не лише сам факт стягнення витрат, а також їхній розмір. Отже, спір щодо витрат на утримання дитини може містити незгоду між батьками, як щодо самого факту сплати аліментів, так і щодо розміру аліментів, які сплачуються добровільно. Факт відсутності у батька або матері можливості надавати дитині відповідного розміру утримання не фігурує в переліку обставин, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів. Ця обставина не звільняє батьків від обов'язку по утриманню дитини.

Аліменти на утримання дитини є гарантією виконання кожним з батьків свого обов'язку забезпечувати дитину, надавати їй можливість на користування всіма благами соціального забезпечення, належним харчуванням, житлом, розвагами, надати їй захист і піклування, які необхідні для її благополуччя. При цьому, виходячи з положень чинного законодавства, доступ дитини до даних благ не залежить від перебування батьків у шлюбі.

Аліменти є власністю самої дитини, а не батьків. Батьки лише отримують та використовують їх від імені дітей. Незалежно від сімейного стану батьків, їхні права та обов'язки щодо дитини визначаються їхнім батьківством.

Тобто перебування батьків у шлюбі або його розірвання не впливає на обов'язок батьків утримувати дитину.

Аліменти є важливим зобов'язанням одного з батьків і на це є декілька причин:

- 1) необхідність забезпечувати основні потреби дитини, адже аліменти дозволяють покрити витрати на харчування, одяг, житло, освіту, медичне обслуговування та інші необхідні для повноцінного розвитку дитини речі
- 2) зрівнювання можливостей, тобто аліменти мають допомагати забезпечити дитині той самий рівень життя, який вона мала б, якщо б батьки проживали разом.

- 3) захист інтересів дитини, що означає, що аліменти є гарантією того, що дитина не постраждає матеріально внаслідок розлучення батьків або ухилення одного з них від виконання батьківських обов'язків.
- 4) формування почуття відповідальності, а саме це означає, що обов'язок сплачувати аліменти сприяє формуванню у батьків почуття відповідальності за своїх дітей та розуміння того, що вони повинні брати участь у їх вихованні та утриманні.

Для того щоб захистити права дитини або зменшити конфлікти між батьками існує процедура контролю за цільовим призначенням аліментів.

Такий контроль дозволяє:

- гарантувати, що дитина отримує все необхідне (покриваються основні потреби дитини: харчування, одяг, житла, освіта, медичне обслуговування тощо)
- захистити права дитини (кожна дитина має право на гідний рівень життя, а також контроль за витрачанням аліментів допомагає захистити це право, перешкоджаючи нецільовому використанню коштів)
- зменшити конфлікти між батьками, оскільки часто можуть виникати ситуації, коли один з батьків підозрює іншого у нецільовому витрачанні аліментів. Контроль дозволяє уникнути таких конфліктів та налагодити більш конструктивне спілкування між батьками
- забезпечити прозорість використання коштів (обоє батьків можуть бачити, як витрачаються гроші і переконатися, що вони використовуються належним чином). Контроль за цільовим витрачанням аліментів здійснюють органи опіки та піклування шляхом проведення інспекційних відвідувань одержувача аліментів.

Підставою для проведення інспекційного відвідування одержувача аліментів є заява платника аліментів [3, п.4].

Із такою заявою може звернутися платник аліментів, а подається вона до органів опіки та піклування, соціальної служби, ЦНАПУ або до суду, якщо справа вже була в суді.

Безпосереднє проведення інспекційного відвідування покладається на службу у справах дітей відповідної районної, районної у містах Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади за місцем проживання одержувача аліментів із залученням (за потреби) інших посадових осіб суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю (психолог, соціальний педагог, фахівець із соціальної роботи) [5]. Кількість посадових осіб, що проводять інспекційне відвідування, не може бути меншою ніж дві особи [3].

Для підтвердження сплати аліментів разом із заявою платник аліментів має обов'язково подати:

- розрахунок заборгованості зі сплати аліментів за останні 12 місяців, виданий відповідно до Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5;
- відомості про місце проживання отримувача аліментів.

Якщо аліменти на дитину сплачуються не за рішенням суду, а за домовленістю між батьками дитини або за договором між батьками про сплату аліментів на дитину платник аліментів надає копії інших документів, що підтверджують сплату аліментів на дитину та їх розмір.

Якщо має місце заборгованість зі сплати аліментів, то це може стати підставою для відмови платнику аліментів у проведенні інспекційного відвідування одержувача аліментів.

Інспекційне відвідування проводиться впродовж 30 календарних днів з дати надходження заяви платника аліментів [3, п. 5].

Якщо розмір аліментів складає понад два прожиткових мінімуми для дитини відповідного віку на кожну дитину (на дітей до 6 років - 2 563 грн; на дітей від 6 до 18 років - 3 196 грн), як підтвердження цільового використання аліментів на дитину приймається:

- наявність облаштованих відповідними меблями та речами місць для сну та відпочинку дитини, її розвитку та навчання;

- наявність приміщень для прийняття їжі та санітарно-гігієнічних потреб;
- наявність обладнання для занять спортом, музичних інструментів;
- відвідування дитиною навчальних курсів, гуртків та секцій;
- відкриття на ім'я дитини банківського рахунку;
- витрати на оздоровлення та лікування дитини, придбання засобів реабілітації тощо.

Під час проведення інспекційного відвідування звертається увага на зовнішній вигляд дитини, її загальний стан та самопочуття, інші ознаки, що можуть свідчити про неналежний рівень задоволення її індивідуальних потреб з урахуванням віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку (хворобливий вигляд, невідповідність ваги та зросту віку дитини, занедбаність, відсутність продуктів харчування тощо).

Якщо дитина досягла такого віку та рівня розвитку, що може висловити свою думку, проводиться бесіда з дитиною з метою з'ясування рівня задоволення її індивідуальних потреб, зокрема у харчуванні, забезпеченні необхідним одягом, іншими речами та засобами, необхідними для її належного догляду та розвитку.

Якщо під час обстеження умов проживання дитини не вдалося об'єктивно з'ясувати стан задоволення її індивідуальних потреб, служба у справах дітей може звернутися із запитами:

- до закладів освіти, охорони здоров'я або соціального забезпечення, у яких дитина отримує відповідні послуги, щодо стану здоров'я дитини (зокрема, спричиненого наявністю чи відсутністю належного харчування, забезпеченням її необхідними ліками у разі потреби тощо), наявності у дитини необхідного для навчання та виховання приладдя, одягу відповідно до віку та сезону, отримання за потреби соціальних та інших послуг, у тому числі платних;
- до надавачів житлово-комунальних послуг щодо стану їх оплати за місцем проживання дитини.

Протягом 5 робочих днів після проведення інспекційного відвідування складається висновок за результатами

інспекційного відвідування щодо цільового витрачання аліментів на дитину за формою згідно із додатком до Порядку, копії якого, завірені в установленому порядку, надсилаються рекомендованими листами з повідомленням про вручення платнику та одержувачу аліментів. У разі неотримання копії висновку поштою платник та одержувач аліментів мають право звернутися за його отриманням до служби у справах дітей [3].

Пропозиції для покращення процедури проведення контролю за цільовим витрачанням аліментів мають декілька основних пунктів, оскільки контроль за цільовим витрачанням аліментів є надважливим аспектом захисту прав дитини [6].

Можна пофантазувати та обдумати ідеї покращення цієї процедури, як, наприклад, посилення ролі органів опіки та піклування, куди можна віднести три основних напрямки роботи:

- частіше влаштовувати інспекційні перевірки, особливо, якщо є підозри щодо нецільового використання аліментів отримувачами;
- наділяти більшими повноваженнями тих, хто влаштовує перевірки – органи опіки та піклування, наприклад можливість отримувати звіти про витрачання коштів;
- проводити різноманітні соціальні та психологічні тренінги для органів опіки та піклування, наприклад: стресостійкість в непередбачуваних ситуаціях [6].

Впровадження нових технологій теж важливою складовою такої роботи і можу включати в себе створення єдиного електронного реєстру, в якому буде фіксуватися вся інформація про сплату та використання аліментів; відкриття спеціальних банківських рахунків для дітей, на які будуть перераховуватися аліменти, це може дозволити прозоро відстежувати рух коштів, також розробка мобільних додатків, які дозволять батькам фіксувати витрати на дитину та надавати звіти органам опіки та піклування.

Певні зміни є вкрай необхідними в законодавстві, як-от: закріпити на законодавчому рівні більш сувору відповідальність за нецільове використання аліментів; зробити процедуру стягнення аліментів більш ефективною та швидкою, а також

встановити чіткі критерії, за якими буде оцінюватися цільове використання аліментів.

Також можна наголосити на важливості співпраці з громадськими організаціями та активніше залучати волонтерів для проведення моніторингу та надання підтримки сім'ям, яким це необхідно. Крім того необхідно проводити інформаційні кампанії серед населення щодо важливості сплати аліментів та контролю за їх виконанням, а також сприяти досягненню згоди між батьками щодо порядку сплати та використання аліментів за допомогою медіації та створювати сімейні центри, де батьки зможуть отримати консультації щодо виховання дітей та вирішення конфліктів.

Список використаних джерел:

3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р., № 2947-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 12.07. 1984 р., № 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Про затвердження Порядку здійснення органами опіки та піклування контролю за цільовим витрачанням аліментів на дитину : Наказ Міністерства соціальної політики України від 15.11.2018 №1713 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0102-19#Text>
6. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень : Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>
7. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю. Навчальний посібник. Київ: Компринт, 2023. 449 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi76/0056869.pdf>

8. Наказ Про затвердження Правил опіки та піклування від 26.05.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text>

АЛІМЕНТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ярчук Юлія

Юрист

м. Київ, Україна

Воєнний стан в Україні суттєво вплинув на всі аспекти правовідносин, зокрема на обов'язок батьків утримувати своїх дітей.

В умовах економічної нестабільності, втрати роботи та мобілізації, виконання цього обов'язку стало складнішим для багатьох громадян. Проте аліменти залишаються обов'язковим зобов'язанням, яке забезпечує право дитини на гідний рівень життя.

Аліменти - це обов'язкові грошові або натуральні виплати, які один з батьків (або інші зобов'язані особи) сплачують для утримання дитини.

Основна мета аліментів - забезпечення базових потреб дитини, таких як харчування, одяг, навчання, медичні послуги тощо і воєнний стан не змінює цей обов'язок.

Законодавство України, а саме стаття 180 Сімейного кодексу наголошує, що батьки повинні забезпечувати дитину незалежно від своїх життєвих обставин. Відповідно до усього вище сказаного воєнний стан сам по собі не скасовує жодних прав та обов'язків, що стосуються аліментів.

Інститут сплати аліментів і так мав досить хиткий стан до 2022 року, а зараз в умовах війни створює ще більше додаткових викликів для виконання обов'язків зі сплати аліментів, до них ми можемо віднести:

- Втрата роботи або основного джерела доходу

- Евакуація або перебування на окупованій території.
- Мобілізація до лав Збройних сил України.

У таких випадках платник може звернутися до суду із заявою про перегляд розміру аліментів. Суд розглядає документи, які підтверджують погіршення фінансового стану (довідки про доходи, підтвердження втрати роботи тощо).

Під час воєнного стану багато громадян, зокрема і платників аліментів були мобілізовані до лав Збройних Сил України. Для таких громадян аліменти утримуються з грошового забезпечення автоматично. Якщо платник аліментів є військовослужбовцем, він має право на зменшення розміру аліментів через суд, враховуючи зниження доходу, однак це не звільняє його від зобов'язання утримувати дитину.

Існують випадки, коли сплата аліментів не можлива у зв'язку з окупацією територій. В такому випадку якщо аліменти неможливо перерахувати через технічні або фізичні перешкоди, платник зобов'язаний задокументувати ці обставини і після відновлення можливості виплат борг має бути погашений.

Хочеться детальніше поговорити і про розмір аліментів. Відповідно до статті 180 Сімейного кодексу, батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття. Розмір аліментів може визначатися добровільно на основі договору між батьками або через рішення суду.

Статтею 196 Сімейного кодексу України передбачена відповідальність за прострочення сплати аліментів, зокрема у вигляді стягнення за рішенням суду неустойки (пені) у розмірі 1% суми несплачених аліментів за кожен день прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня їх повного погашення або до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, але не більше 100 відсотків заборгованості.

Зауважимо, що статтею 71 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, зокрема, що виконавець стягує з боржника аліменти у розмірі, визначеному виконавчим документом, але не менше мінімального гарантованого розміру, передбаченого Сімейним кодексом України.

Відповідно до частини другої статті 182 Сімейного кодексу України, мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим за 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Він призначається за умови, що один із батьків, який платитиме аліменти, не має достатньо коштів, щоб робити великі виплати.

З 1 липня 2024 року збільшено прожитковий мінімум для дітей віком до 6 років - 2201 грн, а для дітей віком від 6 до 18 років - 2744 грн.

Також за невчасну сплату аліментів може застосовуватися адміністративна та кримінальна відповідальність.

У разі наявності боргу за аліментами більше 3 місяців до боржника застосовуються такі заходи впливу як арешт коштів, примусове стягнення заборгованості, внесення в Єдиний реєстр боржників.

У разі наявності боргу за аліментами більше 4 місяців до боржника застосовуються такі заходи впливу як заборона на виїзд за межі України, заборона керування транспортними засобами та інше.

Якщо боржник ухиляється від сплати аліментів понад 6 місяців, він може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за ст. 164 Кримінального кодексу України, якою передбачено:

- Громадські роботи (120–240 годин)
- Арешт на строк до 6 місяців.
- Обмеження волі до 2 років

Підсумовуючи, зауважимо, що воєнний стан не звільняє батьків від зобов'язання утримувати своїх дітей, проте він створює особливі умови, які можуть вплинути на виконання цих зобов'язань. Важливо звертатися до суду та органів державної влади для врегулювання спірних ситуацій та, крім того, необхідно пам'ятати, що забезпечення добробуту дитини є спільною відповідальністю обох батьків, незалежно від обставин.

Відповідальність за несвоєчасну сплату аліментів в Україні регулюється Сімейним кодексом України та іншими

законодавчими актами. Несплата або затримка у виплаті аліментів може мати серйозні правові наслідки для боржника.

Важливо пам'ятати, що держава зі свого боку також надає допомогу, адже діти та їх соціальні та матеріальні блага важливі у будь-який час.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України від 18 липня 1963 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
5. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1091>

СЕКЦІЯ 3. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ ТА ВИКОРИСТАННЯ НАДР

Блінцова Олександра Андріївна
*Студентка факультету «Право»
Інститут заочного та дистанційного навчання*

*Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Надра - це частина земної кори, що міститься нижче шару ґрунту або дна водних об'єктів і містить мінеральні ресурси (корисні копалини), геотермальні води, газ тощо. Вони належать народу України, і управління ними здійснює держава від його імені (ст. 5 Кодексу України про надра).

Законодавство, що регулює використання й охорону надр:

- Кодекс України про надра (1994 р.)
- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
- Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»
- Кримінальний кодекс України
- Кодекс України про адміністративні правопорушення
- підзаконні акти, ліцензійні умови, технічні регламенти.

Досить поширеними є порушення законодавства у сфері надрокористування такі як самовільне користування надрами, тобто діяльність без спеціального дозволу (ліцензії), недотримання умов ліцензії або спецдозволу, наприклад, перевищення обсягів видобутку, ігнорування правил техніки безпеки, рекультивації тощо, незаконне видобування корисних копалин, зокрема піску, граніту, бурштину, вугілля.

Пошкодження геологічних об'єктів є порушенням цілісності, знищення унікальних утворень, забруднення надр - це скиди токсичних речовин у свердловини, шахти тощо, ігнорування екологічної експертизи або оцінки впливу на довкілля (ОВД).

З видів юридичної відповідальності за порушення законодавства про надра можна виділити такі, як:

1) Адміністративна відповідальність, яка застосовується до фізичних і юридичних осіб за порушення правил користування надрами, недотримання умов дозволів, ухилення від екологічного контролю. Правовою базою є ст. 52, 91, 188-5 КУпАП. Санкціями передбачено штрафи для посадових осіб (від

1 000 до 17 000 грн і більше); тимчасове припинення діяльності; вилучення техніки та устаткування.

2) Цивільно-правова відповідальність у формі відшкодування заподіяної шкоди (економічної та екологічної). Держава або інші особи можуть висувати позови про стягнення шкоди (наприклад, знищення ґрунту, забруднення водоносних шарів, витрати на рекультивацію). Часто застосовується паралельно з іншими видами відповідальності.

3) Кримінальна відповідальність передбачена в ст. 240 Кримінального кодексу України «Порушення правил охорони або використання надр» за незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, ведення діяльності без оцінки впливу на довкілля, спричинення істотної шкоди.

4) Дисциплінарна відповідальність, яка настає для посадових осіб (державних службовців, інспекторів, фахівців підприємств), які допустилися службової недбалості, надали дозвіл з порушеннями, не проконтролювали виконання вимог безпеки надрокористування.

Незалежність від вини у низці випадків (екологічна шкода) відповідальність може наставати навіть без вини, за принципом «забруднювач платить». На порушника може бути покладено обов'язок припинити діяльність, провести рекультивацію, ліквідувати наслідки. Можливість анулювання спецдозволу на користування надрами.

В Україні існують органи, що здійснюють контроль і притягують до відповідальності, до прикладу, Державна служба геології та надр України видає дозволи та здійснюють геологічний нагляд, Державна екологічна інспекція здійснює екологічний контроль та накладає штрафи, органи прокуратури ініціюють кримінальні провадження, органи місцевого самоврядування контролюють за дотриманням умов використання земельних ділянок та розміщення виробництв.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про надра від 27.07.1994 № 133/94-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про охорону навколишнього природного середовища :
Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
3. Про державний контроль за використанням та охороною
земель : Закон України від 19.06.2003 № 963-IV. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від
07.12.1984 № 80731-X. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Офіційний сайт Державної екологічної інспекції України.
URL: <https://www.dei.gov.ua/>

ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Веселовська Наталія Олександрівна
*кандидат юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

Україна є державою з багатою природною спадщиною, має високий потенціал біорізноманіття, і саме тому вона стикається з комплексними екологічними викликами, такими, як забруднення повітря та водних ресурсів, втратою флори та фауни, деградацією земель, а також із наслідками інтенсивної антропогенної діяльності та воєнних дій. Саме в цьому ключі, на наш погляд, необхідно зараз вибудовувати вивчення природоресурсного та екологічного права, адже воно є важливим механізмом формування правової свідомості, екологічної культури та відповідальної поведінки як громадян, так і державних

інституцій. І без глибокого належного правового розуміння та практичних компетенцій в екологічній сфері неможливо реалізувати принципи сталого розвитку та green governance.

Екологічне право є одним з важливих інструментів сталого розвитку. Законодавство України у сфері природних ресурсів та охорони довкілля регулює використання природних багатств, але, крім цього, створює правовий фундамент для збереження екосистем, відновлення деградованих територій та інтеграції міжнародних екологічних стандартів, включаючи Цілі сталого розвитку ООН.

Таким чином, сучасне екологічне право забезпечує баланс між екологічною безпекою, економічним зростанням та соціальною справедливістю і формує умови для відновлення України та тривалого процвітання суспільства.

Навчання екологічному праву є важливою складовою формування майбутніх юристів та молоді взагалі. освіт у сфері екологічного права ніби вкладає в здобувачів вищої освіти компетенції критичного мислення, причинно-наслідкових зв'язків, стратегічного планування та системного підходу до вирішення комплексних екологічних проблем. Важливим є вивчення практичних кейсів, проведення симуляцій та моделювання екологічних ризиків, адже таке навчання допомагає здобувачам вищої освіти прогнозувати наслідки управлінських рішень, врахувати та адаптуватися до соціальних, кліматичних та економічних змін та брати участь в green policy-making. Тож, інтеграція цифрових інструментів та open data в навчальний процес підвищує ефективність отримання знань та наближає студентів до екосвідомості та реальних умов прийняття рішень в сфері екологічного управління.

Сучасними викликами можна назвати велику кількість проблем, починаючи від антропогенних загроз до руйнівних наслідків зміни клімату та воєнних дій, і всі вони вимагають активного вдосконалення правового забезпечення екологічної безпеки та обов'язкового впровадження інноваційних моделей управління природними ресурсами. Саме тому вивчення природоресурсного та екологічного права допомагає сформулювати

у здобувачів вищої освіти певне підґрунтя принципів циркулярної економіки, green economy та екологічної відповідальності на всіх рівнях суспільного та державного управління. Таким чином, здатність майбутніх фахівців адаптувати правові механізми до нових екологічних викликів визначає готовність до конкурування України в глобальному зеленому просторі.

Однозначно сучасне вивчення екологічного права, коли не просто студенти прослухали лекцію і переказали її, а інтеграція принципів ESG, climate law та міжнародних стандартів environmental compliance дозволяє майбутнім юристам як розуміти ґрунтовно правові механізми, так і застосовувати їх в реальних життєвих умовах трансформації кліматичної політики та економіки. Саме в таких умовах здобувачі вищої освіти отримують сформовані компетенції стратегічного управління природними ресурсами, оцінки екологічних ризиків та розробки інноваційних рішень для сталого розвитку. Крім того студенти отримують здатність поєднувати екологічні пріоритети з економічними та соціальними, забезпечуючи цим реалізацію принципів green governance, формування відповідальної green generation, що, в свою чергу, допомагає впливати на державну політику та корпоративні стратегії в умовах глобальних екологічних викликів.

Трохи розкриємо зміст buzz-слів, які використовуються в контексті екологічного права та сталого розвитку.

Почнемо з ESG (Environmental, Social, Governance), такої системи критеріїв, за якими оцінюється діяльність організацій та компаній в екологічній (Environmental), соціальній (Social) та сфері корпоративного управління (Governance). Якщо говоримо про право та сталий розвиток, то ESG допомагає інтегрувати екологічні та соціальні аспекти в прийняття рішень на рівні держави, бізнесу та громадян.

Climate Law є галуззю права, якою регулюються питання запобігання змінам клімату, адаптації та їхніх наслідків та, важливо, відповідальності за порушення кліматичних норм. Сюди включаються міжнародні угоди, національне

законодавство та політики у сфері скорочення викидів парникових газів, збереження екосистем та захист кліматично вразливих груп населення.

Необхідно розглянути таке питання як захист кліматично вразливих груп населення, адже спілкування із пересічними громадянами та із студентами показало, що переважна більшість опитуваних не знайомі з цим терміном.

Захист кліматично вразливих груп населення є сучасним напрямом у сфері прав людини, кліматичної політики та екологічного права і означає правові, соціальні та інституційні заходи, що спрямовані на підтримку певних категорій, які найбільше страждають від наслідків зміни клімату.

До цих груп належать:

- мешканці посушливих регіонів та прибережжя, адже постійно перебувають в ризику посухи, затоплення та втрати врожаю
- діти, літні люди та особи з інвалідністю
- внутрішньо переміщені особи, які часто живуть в більш вразливих умовах
- малозабезпечені домогосподарства, адже вони не мають ресурсів для адаптації та відновлення
- сільські громади, які залежать від природних ресурсів.

Цей підхід закріплено в міжнародному праві в наступних джерелах:

- документах ООН про права людини в контексті зміни клімату
- Паризькій угоді 2015 року, якою передбачено принцип кліматичної справедливості (climate justice)
- регіональних політиках ЄС, де вже працюють механізми адаптації для «vulnerable groups», тобто вразливих груп населення.

Отже, держава має обов'язок створювати правові гарантії для забезпечення цим групам населення доступу до ресурсів для їхньої адаптації, для їх участі в безпосередньому прийнятті рішень щодо сфери кліматичної політики та щодо соціальних і економічних механізмів захисту.

Для українського суспільства це питання є особливо важливим, адже до звичних, так би мовити, класичних, кліматичних викликів додалися наслідки війни у вигляді забруднених ґрунтів та води, замінованих територій, зруйнованої інфраструктури, підвищеної вразливості певних груп осіб.

Наступним важливим терміном є Environmental Compliance, тобто йдеться про дотримання екологічних нормативів та стандартів, які встановлені законодавством та міжнародними угодами, що означає виконання установами, організаціями та державними органами всіх вимог, направлених на охорону довкілля, поводження з відходами, збереження біорізноманіття та захисту водних і земельних ресурсів.

Коротко зупинимося на Green Governance як такій системі управління, якою інтегруються принципи сталого розвитку та екологічної відповідальності безпосередньо в державне та корпоративне управління. Системою передбачено стратегічне планування, прозорість, моніторинг екологічних ризиків та прийняття рішень із врахуванням екологічних, соціальних та, власне, економічних факторів.

І, наостанок, поговоримо про Green Generation, що є концепцією покоління фахівців і громадян, які мають необхідні знання та компетенції в сфері кліматичної політики, сталого розвитку, екологічного управління, здатних реалізовувати принципи ESG та green governance в реальній практиці.

Підсумовуючи зазначимо, що сталий розвиток України неможливий без системного вивчення екологічного права та ґрунтового правового забезпечення екологічної безпеки.

Освітні програми з природоресурсного та екологічного права є як важливим інструментом правового виховання українського суспільства і безпосередньо майбутніх юристів, так і підґрунтям для формування лідерів, які будуть здатними забезпечити гармонійний баланс між економічними, соціальними та природоохоронними пріоритетами.

Таким чином, інвестиціями в сучасну екологічну освіту та практичним навчанням з правових аспектів сталого розвитку сьогодні можливо сформувати українську green generation -

висококомпетентних фахівців, які зможуть перетворювати законодавство на реальні кроки збереження природи та розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку в дії. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
2. Паризька угода від 12.12.2015 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
4. Позиції держав в ході слухань щодо консультативного висновку МС ООН з питань зобов'язань держав у контексті зміни клімату. URL: <https://epi.org.ua/announces/pozytsiyi-derzhav-v-hodi-sluhan-shhodo-konsultatyvnogo-vysnovku-ms-onn-z-pytan-zobov-yazan-derzhav-u-konteksti-zminy-klimatu/>

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ЛІСІВ

Журавльов Олексій

Студент факультету «Право»

Національна академія внутрішніх справ

м. Київ Україна

Основні категорії лісів визначаються залежно від їх функціонального призначення, екологічної цінності та соціального значення. В Україні категорії лісів встановлюються відповідно до Лісового кодексу України та ряду підзаконних нормативних актів.

Ліси є одними з найважливіших природних ресурсів, що виконують численні екологічні, економічні та соціальні функції, адже вони не лише забезпечують населення деревиною та іншими корисними ресурсами, а й відіграють ключову роль у

збереженні біорізноманіття, регулюванні клімату, очищенні повітря і води, захисті ґрунтів.

Для ефективного управління, охорони та раціонального використання лісів важливо правильно визначити їх функціональне призначення. Саме з цією метою в законодавстві України передбачено поділ лісів на категорії. Кожна категорія має своє призначення та режим використання. Розуміння цього поділу є необхідним для забезпечення сталого розвитку лісового господарства та збереження природного середовища.

Основні ознаки оптимальної структури лісу наступні:

- відповідність лісистості території зональним науково обґрунтованим нормативам;
- наявність просторової збалансованості між лісовими насадженнями, землями сільськогосподарського призначення, об'єктами промислового будівництва, системами розселення;
- забезпечення пропорційності між обсягами приросту лісових насаджень, розмірами лісоексплуатації та використання різноманітних природоохоронних властивостей лісу;
- відповідність порідного складу і вікової структури лісових насаджень природнокліматичним умовам і соціально-екологічним вимогам, що забезпечує безперервне комплексне використання всіх продуктів і дарів лісу.

У природі ліси оптимальної структури, як правило, не зустрічаються; їхнє створення - це справа майбутнього лісового господарства.

Забезпечення сталого розвитку України потребує насамперед значного розширення площі лісів. Для збільшення площі лісів можуть бути використані низькопродуктивні землі, які неефективно використовуються у сільському господарстві, на площі 4—4,5 млн. га. Ліс як елемент географічного ландшафту формує відповідне екологічне середовище території, його цінність визначається тим ефектом, який досягається в процесі лісокористування, а також його впливом на компоненти природного середовища - ґрунти, воду, атмосферне повітря.

На кожній конкретній ділянці лісу переважну цінність отримують протиерозійні, водоохоронні, експлуатаційні функції

тощо. Науково обґрунтоване встановлення пріоритетної функції лісу за елементами території (рельєфу) дозволяє організувати цілеспрямоване високоефективне ведення лісового господарства без шкоди для навколишнього середовища.

Існуюча на сьогодні класифікація лісів за цільовим призначенням далека від досконалості. У лісах першої групи (природоохоронні ліси) виділено дуже багато категорій - 17. Разом із тим, не визначено, чим вони по суті (крім назви і декларацій) відрізняються одна від іншої. Нормативи їхнього виділення недостатньо обґрунтовані та не забезпечують належного розмежування між лісами різного призначення. Виходячи із сучасного стану лісів України, режиму їхнього використання і проведення лісгосподарських заходів, доцільно виділити 4 категорії лісів замість 17 існуючих. Кожна з цих категорій може включати функціонально близькі "підкатегорії", але основи господарювання мають бути розроблені за типами лісу.

Пропонуються наступні категорії лісів:

1-ша категорія - ліси природно-заповідного фонду, до яких належать існуючі заповідники, пам'ятки природи, меморіальні ліси та ліси наукового призначення.

2-га - особливо захисні ліси. До їхнього складу залучаються протиерозійні ліси на крутих схилах, ліси санітарної охорони водних джерел, уздовж нерестовищ, лісопарки, національні природні парки, державні смуги, байрачні, міські ліси.

3-тя - водоохоронно-захисні ліси. До них належать водоохоронні, природозахисні, зелені зони, захисні смуги вздовж доріг.

4-та - ліси експлуатаційного (промислового) призначення.

Ліси мають цільове призначення тільки в тому випадку, якщо вони виділені в окрему категорію, для якої встановлені цілі лісовирощування та адекватна їм система лісгосподарських заходів, тобто режим лісового господарства.

Таким чином, категорія лісів - це територіально відокремлена частина земель лісового фонду, однорідна за цільовим призначенням, з визначеною метою лісовирощування і

відповідним режимом лісокористування, рівень якого визначається віком стиглості і віком рубки насаджень.

Список використаних джерел:

1. Лісовий кодекс України - Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
2. Шевченко В.М. Лісове право України. – Київ: Юрінком Інтер, 2020. – 272 с.
3. Гетьман А.П. Екологічне право України. – Харків: Право, 2021. – 528 с.
4. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [Офіційний сайт]. URL: <https://mepr.gov.ua>

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ НАДР УКРАЇНИ

Коваленко Анатолій Петрович

студентка факультету «Право»

Національна академія внутрішніх справ

м. Київ, Україна

Надра України є одним із найважливіших природних ресурсів держави, що має стратегічне значення для економіки, енергетичної безпеки та екології. Охорона надр є складовою частиною екологічного права та включає правові, організаційні, економічні та технічні заходи, спрямовані на раціональне використання, відтворення та збереження геологічного середовища.

Розглянемо нормативно-правову базу охорони надр в Україні. Правове регулювання охорони надр здійснюється на основі низки законів та підзаконних актів.

Основним актом є Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР, який визначає правовий режим використання надр, права та обов'язки суб'єктів

надрокористування, а також механізми охорони. Зокрема, стаття 23 Кодексу передбачає обов'язок охорони надр як у процесі їх використання, так і під час припинення діяльності. Стаття 24 зобов'язує надрокористувачів вести геологічну документацію та проводити рекультивацію порушених земель.

Іншими важливими актами є:

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 35, 36, 39)
- Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»
- Водний, Земельний та Лісовий кодекси України у частині суміжного природокористування.

Щодо міжнародно-правове регулювання, то Україна є стороною ряду міжнародних угод, які прямо або опосередковано регулюють охорону надр, зокрема:

- Орхуська конвенція (1998) гарантує доступ громадськості до екологічної інформації та участь у прийнятті рішень щодо проектів, які впливають на довкілля.
- Директива 2006/21/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо управління відходами гірничодобувної промисловості (імплементується в законодавство України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС).
- Принципи Ріо-де-Жанейрської декларації (1992) зосереджують увагу на сталому використанні природних ресурсів.

Табл.1.

Порівняльна характеристика України та ЄС

Критерій	Україна	ЄС (напр., Німеччина)
Основний закон	Кодекс про надра	Федеральний закон про гірничу справу
Регулювання видобутку	Дозвільна система, аукціони	Ліцензування із суворими екологічними нормами

Вимоги до рекультивациі	Частково регламентовані	Високий рівень регулювання, нагляд органів
Екологічна оцінка (ОВД)	Удосконалюється з 2017 р.	Діє десятиліттями, є обов'язковою

Варто розглянути проблеми та перспективи, що стосуються правового регулювання надр. Так, попри наявність правового регулювання, залишаються наступні проблеми: недостатній контроль з боку держави, неефективне виконання вимог щодо рекультивациі, недосконалість санкцій. Також актуальним є питання цифровізації у сфері надрокористування та прозорості реєстрів.

Перспективними напрямками є гармонізація законодавства з директивами ЄС, створення єдиного геоінформаційного порталу надр, посилення відповідальності за порушення у сфері охорони геологічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про надра від 27.07.1994 № 133/94-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
3. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
4. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>
5. Орхуська конвенція про доступ до інформації, участь громадськості та доступ до правосуддя з екологічних питань

- (1998). URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
6. Директива 2006/21/ЄС ЄС щодо управління відходами гірничодобувної промисловості. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-06#Text
7. Ріо-де-Жанейрська декларація з навколишнього середовища та розвитку (1992). URL:
<https://ips.ligazakon.net/document/MU92340>
8. Барабаш Р. П., "Екологічне право України", навч. посібник. - К.: Юрінком Інтер, 2022.
9. Офіційний портал Держгеонадр України -
<https://www.geo.gov.ua/>

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КУРОРТІВ ТА ЇХ ВАЖЛИВІСТЬ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Крошка Марія Олександрівна
студентка Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Веселовська Наталія Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент

Правовою основою курортної діяльності є сукупність нормативно-правових актів, що регулюють комплекс пов'язаних з нею відносин. Для того, щоб говорити про правовий режим курортів в Україні. слід перш за все дати визначення поняттю курорт.

Відповідно до Закону України «Про курорти» №2026-ІІІ від 5 жовтня 2000 року (далі - Закон), курорт - це освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою

лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні.

За характером природних лікувальних ресурсів курорти України поділяються на:

- курорти державного значення
- курорти місцевого значення.

До курортів державного значення належать природні території, що мають особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси, які використовуються з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

До курортів місцевого значення належать природні території, що мають загальнопоширені природні лікувальні ресурси і використовуються з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

Законодавство про курорти базується на положеннях Конституції України і складається з Закону та інших нормативно-правових актів.

Закон є основним нормативно-правовим актом, що регулює державне управління курортною діяльністю в Україні, і цей Закон визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні. Він спрямований на забезпечення використання природних лікувальних ресурсів, природних територій курортів, які є надбанням народу України, з метою лікування і оздоровлення людей, а також їх охорони.

Також при визначенні правового регулювання курортів України слід згадати:

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
- Земельний кодекс України
- Водний кодекс України
- Кодекс України про надра
- Постанову КМУ від 11.12.1996 № 1494 «Про затвердження Положення про санітарну охоронну зону курортів» (зі змінами)

- Постанову КМУ від 15.02.2002 № 169 «Про затвердження Порядку надання території статусу курорту державного значення»

Завданням законодавства про курорти є регулювання суспільних відносин у сфері організації і розвитку курортів, виявлення та обліку природних лікувальних ресурсів, забезпечення їх раціонального видобутку, використання і охорони з метою створення сприятливих умов для лікування, профілактики захворювань та відпочинку людей.

Таким чином, правове регулювання курортів України передбачає:

- особливу охорону територій
- обмеження на забудову, що може зашкодити природним ресурсам
- зонування території на три санітарні зони (суворого режиму, обмежень, спостережень).

Держава встановлює правові норми, які охоплюють організацію курортів та визначають умови і порядок їх функціонування.

Особливо важливою є роль курортів України в умовах зростаючих соціальних, економічних та воєнних викликів, адже можна використовувати курортний потенціал для відновлення як фізичного, та і психоемоційного стану населення. Завдяки своїм унікальним природним ресурсам, як-то лікувальним грязям, мінеральним водам, сприятливому м'якому клімату, курорти виступають ефективним засобом лікування та профілактики значної кількості захворювань, підвищують імунітет та працездатність, а також покращують загальний стан ментального здоров'я людини.

Таким чином, курорти крім медико-профілактичного ефекти відіграють ще і ключову роль у психологічній реабілітації. На курортах створено умови для подолання наслідків тривожності, депресії, перевтоми, хронічного стресу та посттравматичних розладів, що, беззаперечно, є особливо актуальним для військовослужбовців, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та їхніх родин.

Водночас розвиток курортної інфраструктури допомагає формувати нові робочі місця, зміцнює регіональні громади, стимулює внутрішній туризм, адже має великий соціально-економічний потенціал.

Таким чином, курорти слід розглядати і як інтегровані центри національної відновлюваності, які здатні забезпечити гармонійне поєднання соціально - економічного розвитку населення, і лікування та реабілітації, і, звичайно, як осередки відпочинку.

У висновку хочемо наголосити, що курорти України можуть розглядатися в тому числі як такі, що сприяють реалізації конституційного права людини на відпочинок (ст. 45 Основного Закону) та як право на охорону здоров'я (ст. 40 Конституції). Збереження курортів є не тільки соціальною, а і правовою гарантією відновлення життєвих сил нації, а також забезпечення сталого розвитку нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>
3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
4. Майже 600 військових та членів їхніх сімей пройшли реабілітацію на спортивних об'єктах Міноборони у 2024 році. Сайт Міністерства оборони України. URL: <https://mod.gov.ua/news/majzhe-600-vijskovih-ta-chleniv-yihnih-simej-projshli-reabilitacziyu-na-sportivnih-ob-yekтах-minoboroni-u-2024-roczі>

ЛІС ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ

Слободяник Марія

студентка факультету «Право»

Національна академія внутрішніх справ

м. Київ, Україна

Ліс є однією з найважливіших складових навколишнього природного середовища, що виконує численні екологічні, економічні та соціальні функції. В умовах глобальних змін клімату, активної вирубки та деградації лісових масивів питання правового регулювання їх використання та охорони набуває особливої актуальності.

Відповідно до Лісового кодексу України, ліси є об'єктами права власності українського народу, а держава здійснює управління, використання і контроль за ними від його імені. Ліс є комплексним об'єктом правовідносин, що поєднує у собі природний ресурс і об'єкт екологічної охорони.

Особливість лісу як об'єкта правового регулювання полягає у багатофункціональності: ліс виконує не лише господарську функцію (забезпечення деревиною), але й має екологічну (збереження кліматичної рівноваги, ґрунтів, вод), рекреаційну та культурну цінність.

Правове регулювання лісокористування здійснюється на підставі Лісового кодексу України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також міжнародних угод (наприклад, Конвенції про охорону біологічного різноманіття). Законодавство передбачає два основних види використання лісів: постійне та тимчасове користування.

У центрі уваги має бути збалансоване, раціональне та невиснажливе використання лісових ресурсів. Пріоритет надається відновленню лісів, веденню лісового господарства з урахуванням принципів сталого розвитку.

Охорона лісів охоплює цілу систему заходів: запобігання незаконній вирубці, охорону від пожеж, шкідників, хвороб, відновлення порушених екосистем. Законодавство встановлює різні види юридичної відповідальності за правопорушення у сфері лісових відносин - адміністративну, кримінальну та цивільно-правову [1].

Проблемним залишається питання ефективного контролю з боку держави. Діяльність деяких лісгоспів супроводжується корупційними ризиками, що знижує ефективність державної політики у сфері охорони лісів [8].

Шляхи вдосконалення правового регулювання полягають у реформуванні законодавства. Серед актуальних напрямів реформування лісового законодавства можна виокремити:

- впровадження електронного обліку деревини;
- посилення прозорості та підзвітності діяльності лісокористувачів;
- вдосконалення механізмів громадського контролю;
- інтеграція екологічних вимог у господарську діяльність.

Необхідне також гармонізування національного законодавства з європейськими стандартами у сфері охорони довкілля та постійна робота з населенням щодо розумного та свідомого поводження з лісами.

У висновку зауважимо, що ліси як об'єкти правового регулювання потребують комплексного та інтегрованого підходу, адже раціональне використання, ефективна охорона і відновлення лісів мають стати пріоритетом державної політики у сфері екології та природокористування. Удосконалення нормативно-правової бази, посилення контролю та розвиток міжнародного співробітництва сприятимуть збереженню лісового фонду для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>

2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
3. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>
4. Конвенція про охорону біологічного різноманіття (1992). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text
5. Держлісагентство України. URL: <https://forest.gov.ua/>
6. Науково-практичний коментар до Лісового кодексу України / За ред. В.І. Андрейцева. — К.: Юрінком Інтер, 2019.
7. Стеценко С.Г. Правові засади сталого лісокористування в Україні. — Екологічне право України. — 2020. — №2. — С. 45–50.
8. Ст. 4 Склад лісового фонду України. Протокол: юридичний інтернет ресурс. URL: https://protocol.ua/ua/lisoviy_kodeks_ukraini_statyya_4/

ПРИРОДНО - ЗАПОВІДНИЙ ФОНД ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ У ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ

Шрамко Дар'я

Студентка факультету «Право»

Інститут заочного та дистанційного навчання

Національна академія внутрішніх справ

м. Київ, Україна

Сучасні екологічні виклики, зокрема зміни клімату, втрата біорізноманіття, деградація природних екосистем, вимагають посилення правового захисту територій, що мають особливу природоохоронну цінність.

Природно-заповідний фонд України виконує ключову роль у збереженні екологічної рівноваги та є об'єктом підвищеної правової охорони. Від ефективності його функціонування

залежить в тому числі сталий розвиток держави, якість життя громадян та міжнародна екологічна репутація України.

Згідно із Законом України «Про природно-заповідний фонд України» [1] природно-заповідний фонд, або будемо скорочено називати його ПЗФ, є сукупністю природних територій і об'єктів, які мають особливу наукову, природоохоронну, рекреаційну або історико-культурну цінність і перебувають під охороною держави.

До складу природно-заповідного фонду України» входять:

- біосферні та природні заповідники
- національні природні парки
- регіональні ландшафтні парки
- заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи тощо.

Кожен такий об'єкт природно-заповідного фонду України має свій правовий режим, який визначає рівень дозволеної діяльності, обмежень і відповідальності за порушення природоохоронного законодавства. Особлива увага приділяється саме забороні господарської діяльності, вирубки лісу, мисливства та забудови в межах заповідних зон.

Ефективне функціонування природно-заповідного фонду України передбачає реалізацію не лише екологічної, а й соціально-економічної функції, тобто створення і формування умов для розвитку екологічного туризму, підвищення рівня екологічної освіти населення, створення нових робочих місць.

Разом з тим, в Україні на практиці зберігається низка проблем: недостатній рівень фінансування, слабкий контроль за дотриманням заповідного режиму, факти незаконної забудови та вирубок, а також обмежена участь громадськості в управлінні природно-заповідного фонду.

Як бачимо, природно-заповідний фонд України є тим стратегічним ресурсом держави, який вимагає посиленої правової охорони, чіткого контролю та вдосконалення нормативно-правової бази. Необхідним для можливості реалізації вищеперерахованого є посилення екологічного нагляду, управління заповідними територіями та інтеграція

громадянського суспільства у процес збереження природної спадщини.

Природно-заповідний фонд як об'єкт правової охорони у воєнних реаліях потребує також додаткового розгляду, адже сучасна війна в Україні загострила проблему збереження ПЗФ, а в деяких випадках зробила її на певний час майже неможливою.

В реальності природно-заповідний фонд перетворився зі звичного класичного об'єкта правової охорони на об'єкт фактичних воєнних ризиків. Так, за даними Міндовкілля, станом ще на 2023 рік бойові дії безпосередньо торкнулися понад третину територій природно-заповідного фонду, адже частина цих земель опинилася під окупацією або в зоні бойових дій, що створює реальну загрозу їх повного знищення [2].

Такі події ставлять нові виклики перед державою та наукою, адже правова охорона природно-заповідного фонду повинна включати не лише регулювання господарської діяльності, а ще і механізми екологічної безпеки під час воєнного стану, відшкодування збитків за шкоду довкіллю, а також міжнародно-правові інструменти притягнення агресора до відповідальності.

Таким чином природно-заповідний фонд стає певним індикатором воєнних злочинів проти довкілля, отже, його руйнування вже сьогодні фіксуються, в тому числі, як складова екоциду, а відновлення постраждалих екосистем стане важливим сектором післявоєнної реінтеграції територій.

Підсумовуючи, зауважимо, що в ХХІ столітті природно-заповідний фонд України є не лише правовим механізмом збереження природи, а й важливим символом боротьби за право жити у безпечному довкіллі навіть у часи війни, що надає ПЗФ унікального правового і, навіть, цивілізаційного значення.

Список використаних джерел:

1. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>

2. Окупанти знищили три заповідника в Україні, а в лісі під Києвом досі немає доступу, - Міндовкілля. URL: https://vechirniy.kyiv.ua/news/90666/?utm_source=chatgpt.com
3. Шемшученко Ю. С., Буроменський М. В., Андрусишин Б. І. Екологічне право України: підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2020. - 512 с.
4. Циганкова К. В. Правові аспекти охорони природно-заповідного фонду в контексті сталого розвитку // Екологічне право України. - 2022. - № 3. - С. 45–52.
5. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua>

СЕКЦІЯ 4.

ДЕОНТОЛОГІЯ У СИСТЕМІ ЮРИДИЧНИХ ЗНАНЬ: ПІДГОТОВКА І ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ

МИСТЕЦТВО ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДЕОНТОЛОГІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Веселовська Наталія Олександрівна
Кандидат юридичних наук, доцент
Декан юридичного факультету
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна

Стерліков Олександр Сергійович
Старший викладач
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна

Юридична деонтологія - це галузь юридичної науки про обов'язки юриста, його належну поведінку і природньо, що в процесі викладання цієї науки особливе значення має дотримання етичних стандартів педагогічної комунікації. Викладач юридичного факультету сам є носієм професійної та академічної культури, які необхідно прищепити студентам, отже викладач повинен уникати будь-яких упередженості чи приниження гідності учасників освітнього процесу, уникати сарказму, дискримінації, сексизму, шовінізму, бути в принципі уважним до своїх висловлювань.

Окрему увагу необхідно приділити недопущенню наступних елементів:

- сексизм, що може проявлятися у жартах, натяках чи репліках
- стигматизація за статевими, віковими чи етнічними ознаками, засудження соціального статусу чи стану здоров'я
- оціночні судження, що спрямовані на особисті характеристики студентів, а не пов'язані з навчальними результатами
- використання стереотипів, принизливих кліше, зверхнього ставлення в оцінках при наведенні конкретних прикладів чи «кейсів» з навчальною метою.

Насправді, дотримання цих принципів це не лише норма викладання юридичної деонтології, і стосується не тільки викладачів юридичних кафедр, це норма академічної етики для будь-якого навчального процесу, що відповідає законодавству про запобігання дискримінації, і це, в свою чергу, забезпечує формування ефективного (безпечного, інклюзивного та взаємоповажного) освітнього середовища.

Якщо прибрати ці шкідливі елементи, то можемо зіткнутися з тим, що викладач і не розуміє як інакше зробити навчальний процес яскравим та цікавим. Більшість викладачів використовують їх не з метою образи, а просто тому що вони допускалися в процесі їхнього навчання, і іншої моделі поведінки, інших технологій і методів викладання вони просто не знають. Проте дієві та недискримінаційні технології та методики

існують, і їх опанування є важливим елементом професійного розвитку викладача.

Спочатку розглянемо різницю між цими поняттями, технологіями викладання та методиками викладання, адже це - різні інструменти, які досить сильно відрізняються між собою.

Основна відмінність проявляється у рівні узагальненості цих понять, у призначенні технологій і методик. Проведемо ознайомлення з ними.

1) Технології викладання - що це, й для чого? Технології викладання - це системно організований комплекс прийомів, засобів і форм навчальної роботи, що, будучи об'єднані спільною логікою та чітким алгоритмом реалізації, допомагають досягнути конкретної педагогічної мети. Стратегічний, загальний рівень, використовується при плануванні педагогічного процесу, чи навіть сам процес може плануватися під технології викладання.

Ознаками технології викладання як правило є наступне:

- розглядає весь навчальний процес як цілісну систему
- включає досить чіткі етапи (підготовка, подання, закріплення, контроль, рефлексія)
- використання технології викладання передбачає досягнення прогнозованого результату
- може розповсюджуватися між викладачами як деякий рецепт викладання.

Приклади класичних технологій:

- технологія проблемного навчання,
- технологія проектного навчання,
- технологія змішаного навчання,
- модульно-рейтингові технології.

Але сучасне педагогічне мистецтво не стоїть на місці, і взяло на озброєння й більш сучасні технології:

- Flipped Classroom (перевернутий клас), коли студенти самостійно, в режимі онлайн знайомляться з теоретичними матеріалами (в деонтології це може бути етичні стандарти, правові норми, тощо). Потім на занятті розбираються складні кейси чи практичні завдання, і на їх прикладі перевіряється як

засвоїли знання студенти, підкориговуються чи підсумовуються ці знання.

- Design Thinking у правничій освіті, наприклад, розробка деонтологічних інструментів у вигляді етичних політик юридичних фірм чи внутрішніх кодексів поведінки за допомогою специфіки дизайн-мислення.

- Gamification Learning Platforms, тобто гейміфікація курсів, створення систем заохочення студентів з метою підвищення рівня зацікавленості до процесу навчання. В деонтології це може бути система «рівні» або «бейджі» (наприклад, “Етичний арбітр”, “Захисник прав”) що присвоюється слухачам за досягнення у вирішенні етичних дилем.

- VR/AR-симуляції юридичних ситуацій, або ж залучення ІТ-технологій в моделюванні віртуальних судових процесів або переговорів. Наприклад, з метою візуалізації невербальних аспектів етичної поведінки.

- AI-assisted Learning, використання ШІ для аналізу аргументації студентів у дискусіях з позиції деонтологічних норм, що дозволяє отримати корисний фідбек в незалежному та автоматичному режимі.

- Adaptive Learning Platforms, тобто використання освітніх платформ, які автоматично підбирають матеріали залежно від того, з яким темпом студент засвоює певні етичні концепції, що дозволяє створювати найбільш сприятливий темп навчання, що не викличе відразу через надмірну складність, чи нудьгу через повільність сприйняття інформації.

2) Методики викладання, на відміну від технологій викладання, є конкретним набором методів, прийомів і способів подання матеріалу чи організації діяльності студентів, способи взаємодії з ними в межах певної теми, при проведенні окремого курсу.

Тобто методики викладання займають тактичний, більш конкретний рівень, і ще вони не змінюють сам процес викладання, а допомагають досягнути кращих результатів на кожному окремому занятті.

Ознаками методик викладання є наступне:

- стосується реалізації окремих елементів навчального процесу (заняття, курс), а не навчального процесу взагалі
- визначає як саме викладач виконуватиме певні елементи навчання, буде пояснювати, як організовуватиме роботу в аудиторії, перевірятиме рівень засвоєння знань чи розуміння
- при проведенні одного й того самого заняття може адаптуватися під різні конкретні аудиторії, слухачів або ситуації
- може бути частиною певної педагогічної технології, але це не обов'язковий елемент.

Приклади класичних методик:

- методика обговорення реальних кейсів
- методика використання «мозкового штурму» при таких обговореннях
- методика рольової гри
- методика дискусії
- методика аналізу судових рішень.

Сучасне мистецтво викладання так само не стоїть на місці, і паралельно з класичними методиками викладання з'явилися сучасні, дуже цікаві методичні розробки.

- Ethics Hackathon, хакатони, - це формування команд, де кожен виконує певну роль для досягнення єдиної мети. В юридичній деонтології це може бути короткостроковий інтенсив тривалістю в кілька годин, під час якого команди студентів розробляють інноваційні рішення для вирішення реально існуючих етичних проблем у правовій сфері.
- Digital Storytelling, або створення мультимедійних історій на основі реальних етичних кейсів. Опрацювання навчального матеріалу за допомогою цікавих для студентів інструментів (відео, подкасти, інтерактивні комікси), сам процес навчання стає цікавішим, а знання глибшими та тривалішими.
- Serious Games, або використання спеціальних навчальних ігор, наприклад, стільникові ігри, що імітують етичні конфлікти в судовій практиці, чи гра в адвокатську практику, де необхідно подолати певні етичні перепони.
- MOOC-based Peer Review, коли студенти обробляють та аналізують матеріали масових онлайн-курсів (Coursera, EdX) з

етики та права, і далі проводиться взаємооцінка робіт самими студентами.

- Simulated Ethical Crisis Management, по суті це синтез методів Serious Games та Ethics Hackathon. Заключається в імітації певних кризових ситуацій у юридичних фірмах (наприклад витік даних клієнта, конфлікт інтересів співробітників фірми, чи фірми-клієнта, тощо). Від студентів вимагається командне ухвалення рішень.

- Debriefing with Digital Feedback, тобто цифровий фітбек, що отримують студенти за результатами проведення рольових ігор чи симуляцій. Такий аналіз може включати в себе не тільки оцінку певних висловлювань чи кількісну характеристику використань заборонених елементів, а й аналіз емоційної поведінки учасників взагалі.

Як окремий метод, що є наступним кроком в поєднанні найсильніших сторін сучасних методик, пропонуємо розглянути РПАГ (рольова психологічна автогенеруєма гра) - сучасний, ще не дуже розповсюджений, адаптивний ігровий метод. Він досить складний, бо поєднує в собі педагогічну майстерність, психологічну гнучкість і технологічну інноваційність, проте за його допомогою можна створити процес навчання юридичній деонтології, що буде не лише ефективним, а й мотивуючим, спонукаючим студентів до рефлексії.

Завдяки цій грі студенти отримують не просто знання, а практичний досвід прийняття етичних рішень у складних ситуаціях, тобто прям на практиці усвідомлюють чому ці знання такі важливі, до яких небажаних результатів може призвести нехтування отриманими знаннями, а це, в свою чергу, покращує розуміння проблематики та суттєво підвищує готовність майбутніх випускників до професійної діяльності.

Наприклад, рольові психологічні автогенеруємі ігри (РПАГ) використовують викладачі О. Стерліков та Н. Веселовська вже понад 4 роки для навчання студентів в сфері юридичної освіти. І цей досвід продемонстрував цікаві й гарні результати, що були досягнені за допомогою наступних переваг:

- Інтерактивність і динамічність сюжету, адже РПАГ не має фіксованого сценарію, натомість він автогенерується під час гри залежно від рішень учасників і реакції середовища. Тобто, маючи фіксовані вихідні умови, студенти самі, своїми діями змінюють подальший хід гри. Це створює реалістичну та непередбачувану ситуацію, що максимально наближена до практичних викликів у професійній діяльності юриста. Тобто може створитися навіть така ситуація, що ще не виникала раніше, і, відповідно, студентів до неї ніхто не готував, але умови виникнення такої ситуації потенційно закладені в юридичних реаліях. Такий підхід формує навички адаптації до швидких змін і непередбачуваних обставин, і це є критично важливим у професійній підготовці юриста, в тому числі і з точки зору юридичної етики.
- Емоційно залучене і при цьому безпечне середовище, адже РПАГ дозволяє відпрацьовувати ролі (наприклад, жертви, адвоката, свідка), та провести їх через складні етичні ситуації, пережити перемоги чи втрати, відчувати негативні наслідки помилкової стратегії. І все це - не наражаючи на ризик майно, здоров'я чи репутацію учасників гри. Гравці зберігають свою анонімність, і це створює психологічно безпечне середовище, яке стимулює до експериментів без страху глибокого занурення у сценарій.
- Підвищення практичної компетентності, адже РПАГ допомагає краще зрозуміти правові норми, їхню реалізацію та відчувати наслідки порушень етичних стандартів. Все це дозволяє відпрацьовувати теоретичні знання з деонтології у змодельованих життєвих ситуаціях і таке відпрацювання підвищує практичні компетенції студентів.
- Розвиток критичних і комунікативних навичок досягається тим, що учасники можуть спробувати різні моделі поведінки, і переконатися, що найбільш ефективним буде співпрацювати в команді. При цьому необхідно приймати самостійні рішення, враховувати думки інших, аргументувати свою позицію, і все це не теоретично, а в живому спілкуванні. Таке відпрацювання дуже корисне для студентів, так як дані навички будуть базовими для професійної етики та подальшої роботи майбутніх юристів.

- Адаптивність до дистанційного формату, адже метод було розроблено та втілено в умовах пандемії COVID-19, коли почалася переорієнтація на дистанційний формат навчання. РПАГ повністю підтримує онлайн-формат, що залишається дуже актуальним і важливим у сучасних реаліях. Завдяки цьому РПАГ є доступною для широкої аудиторії, незалежно від локації та соціального статусу, і це ще більше підвищує ефективність цього методу, так як між собою спілкуються представники різних вікових категорій, соціальних слоїв та освітніх рівнів, замість спілкування знайомих з однієї групи що вчилися одному й тому самому.

- Аналітичний потенціал та подолання психологічних бар'єрів, адже РПАГ не лише навчає, а й збирає статистичні дані для подальшого аналізу рівня знань. Такий аналіз досить цікавий, тому що гравці завдяки анонімності не намагаються здаватися кращими, а просто демонструють свої справжні навички та знання. Також та сама анонімність дозволяє виявляти психологічні проблеми учасників, допомагає їх долати та надають цінні життєві поради гравцям.

Якщо підсумувати, то технологія - це певна стратегія побудови навчального процесу, система навчання що складається з чітких алгоритмів, які призначені для досягнення чітких результатів, та можуть відтворюватися різними навчальними закладами. На відміну від цього Методика - це набір тактичних прийомів та методів, якими користується окремий викладач. Підбір методик може залежати від сильних та слабких сторін педагога, від аудиторії, слухачів та інших чинників, а від арсеналу методик залежить професійний рівень викладача, що служить досягненню тих цілей, що визначила навчальна технологія.

Список використаних джерел:

1. Використання методу рольової гри в сфері юридичної освіти на прикладі рольової психологічної автогенеруємої гри (РПАГ) О. Стерлікова та Н. Веселовської //Тез. доп. Національна безпека у

фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці: матеріали IX-ої Міжнародної наукової Інтернет-конференції (Ukraine-Greece, 22-23 лютого 2021 року) / ВНЗ «Національна академія управління». – Київ: НАУ. – 2021. – С.105-110.

ПРАВО СИЛИ ТА СИЛА ПРАВА У ПОГЛЯДАХ ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ СОФІСТІВ

Дишко Петро-Віктор Костянтинівч

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОП «Право»

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

У давньогрецькому філософському середовищі існувала унікальна спільнота, що мала назву софісти. Софісти - це група вчених-риторів, які проживали в п'ятому столітті до н.е., і вони внесли значний внесок у розвиток політичного і правового мислення. Їхні погляди на природу справедливості, силу влади та роль права в суспільстві залишаються актуальними й сьогодні. Найвідомішими з софістів були: Протагор, Горгій, Гіппій, Антіфонт, Продік, Лікофроні в цих тезах розглянемо ключові концепції давньогрецьких софістів щодо права сили та сили права.

Протагор, Горгій та інші софісти мали свої власні погляди на тему «Прави сили та сила права», і їхні погляди можна розглянути окремо.

Так, Протагор був одним із найвідоміших софістів. Він сформулював тезу: «Людина є мірою всіх речей, існуючих - що вони існують, неіснуючих - що вони не існують». Ця теза вказувала на ідею релятивізму та суб'єктивізму, відповідно до якої істинність залежить від сприйняття кожної конкретної особи. Протагор доводив, що право і мораль також є різними для кожної людини, оскільки вони визначаються її власними переконаннями.

Горгій відомий своєю риторичною майстерністю і підкреслював важливість переконань та словесної впливовості. У своїх працях наводив аргументи, що спростовували існування об'єктивної істини та моралі, вказував на те, що можна переконати інших в будь-якій позиції, навіть якщо вона є хибною або морально недопустимою.

Гіппій, 460–400 рр. до н.е., перший серед софістів протиставив природне і позитивне право. Природне право є, за твердженням Гіппія, справедливість, в той час як позитивний закон, що змушує дотримуватись умовних і штучних вимог, суперечить справедливості. Закон Гіппій характеризував, як «те, що громадяни пишуть, визначаючи, що повинно робитися і від чого повинно утримуватися».

Природно-правові уявлення розвивав і софіст Антіфонт, біля 400 р. до н.е. Обґрунтовуючи ідею про рівність всіх людей від природи, він посиляється на те, що у всіх людей - еллінів і варварів, знатних і простих - одні і ті ж природні потреби. Нерівність всіх людей випливає з людських законів, а не з природи. «За природою ми всі у всіх відношеннях рівні», — підкреслював він. Розрізняючи «закони полісу» та «закони природи» (природне право), Антіфонт віддає явну перевагу другим. Хоча справедливість, за його оцінкою, полягає у тому, щоб не порушувати закони держави, громадянином якої є, проте, разом з цим, він відзначає, «що багато (приписів, що визнаються) справедливими за законом, ворожі природі (людини)».

Багато учнів та послідовників софістів розвивали їхні погляди, наприклад, Продік і Гордіас продовжили роботу над релятивізмом та суб'єктивізмом, вказуючи на те, що істинність та мораль обумовлені мовою та сприйняттям.

Загалом, софісти та їхні учні та послідовники докладали зусиль, щоб підкреслити роль релятивізму та суб'єктивізму в питаннях права та моралі. Їхні погляди викликали дебати та вплинули на подальший розвиток філософії та юриспруденції, і сьогодні вони залишаються об'єктом обговорення у філософських та правничих колах.

Однією з ключових ідей софістів було твердження, що справедливість і право - це умовні поняття, залежні від контексту та суспільної домовленості. Вони вважали, що справедливість не є абсолютною і незмінною; вона залежить від точки зору і інтересів конкретних осіб чи груп, і це відкриття надало можливість розглядати право як інструмент суспільного контролю, а не як безумовну норму.

Однак софісти також розуміли важливість влади та сили у суспільстві. Вони вчили, як використовувати риторичні прийоми та переконання, щоб досягти своїх цілей і впливати на інших. Ця ідея підкреслювала, що влада і сила можуть бути ефективними засобами зміни закону і правопорядку.

Зокрема, Протагор визнавав важливість спілкування та переконання як засобів вирішення конфліктів і встановлення справедливих правил, він вивчав мову та риторику, щоб допомогти іншим ефективно впливати на рішення влади.

На іншому полюсі був Горгій, який більше акцентував на владі і силі влади, вважаючи, що право може бути встановлене силою і умовами суспільства.

Суперечності та парадокси в поглядах софістів дозволяли їм розвивати власні техніки аргументації та переконувати людей у різних справах, включаючи політику, право та мораль, що веде до питання про відношення між правилами сили та силою права в їхніх поглядах.

З одного боку, софісти вважали, що сила визначає право, оскільки те, хто має силу, може встановлювати норми і правила для інших. Вони підтримували ідею, що мораль та право - це лише засіб збереження суспільства та інтересів влади.

З іншого боку, софісти також розуміли важливість сили права і бачили, що без встановлених норм та правил суспільство може потонути у хаосі та конфліктах. Таким чином, існування законів було обґрунтоване з прагматичних міркувань.

У поглядах давньогрецьких софістів на тему «Прави сили та сила права» важливими поняттями були релятивізм та суб'єктивізм. Вони вірили, що істинність, мораль і право є різними для кожної особи, залежно від її сприйняття та

переконань, що відкриває можливість для маніпуляцій і переконливого аргументування будь-якої позиції.

Софісти також підкреслювали важливість словесної впливовості та риторичних навичок у суспільстві, і доводили, що сила впливу та переконань може визначати право, оскільки той, хто володіє цією силою, може встановлювати норми та правила для інших.

Згодом погляди софістів спричинили обурення серед інших філософів, таких як Платон, який вважав це за моральну недоречність, проте філософія софістів залишається важливим об'єктом обговорення у сучасному світі, адже вона наголошує важливість розуміння релятивізму та суб'єктивізму в моральних та правових питаннях та спонукає до обговорення ролі сили та впливу у суспільстві. Також вона підкреслює необхідність обережного розгляду риторичних прийомів та переконань у формуванні правових норм і моральних цінностей.

У підсумку, погляди софістів на правило сили та силу права демонструють суперечливий характер давньогрецького філософського спадку. Їхні ідеї стимулювали подальший розвиток філософського та правового мислення і залишаються актуальними і сьогодні, спонукаючи нас розмірковувати про природу справедливості, влади та права в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Цуркан-Сайфуліна, Ю. В. (2016). Зв'язок права і влада як проблема античної філософії. Наукові праці Національного університету Одеська юридична академія, (18), 201-212.
2. Дубчак, Л., & Дубчак, С. (2013). Проблема співвідношення права та закону в античній філософії. Гілея: науковий вісник, (74), 170-172.
3. Шаповал, В. Н. (1997). Предмет філософії права: деякі проблеми формування. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ, (2), 75-83.
4. Нестуля, О. О. (2011). Лідерство за уявленнями давньогрецьких мислителів (від Гомера до Сократа).

Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки, (3), 203-208.

5. Saliychuk, V. Означення поняття «Софізм». " Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання, 74.
6. Яровицька, Н. А., & Завгородня, Ю. Д. (2022, November). Класична давньогрецька філософія. In The 9 th International scientific and practical conference "Modern research in world science"(November 28-30, 2022) SPC "Sci-conf. com. ua", Lviv, Ukraine. 2022. 1977 p. (p. 1424).

ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ У БАЧЕННЯХ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ

Кацавець Руслан Сергійович

Кандидат юридичних наук, доцент

*Вищий навчальний заклад «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

Юридична деонтологія посідає чільне місце серед правових дисциплін у мережі вищої освіти України і подає систему, форми, методи та засоби підготовки висококваліфікованих, інтелектуально розвинених юристів, адже їх професійна діяльність має співвідноситися з моральними принципами, охоплювати норми етики, досягати істинного результату з тими, кому надають правові послуги.

Для розуміння державно-правових явищ необхідно перенести принципи закономірності, гармонійності природи в юридичну сферу, саме із внутрішніх позицій глибше пізнати духовну основу життя, оцінити власне бачення службових обов'язків, відчутти сутність буття відповідно до вимог часу [1].

У силу стрімких змін суспільства питання деонтології, як належного, потребує відповідних досліджень, розробок нових концепцій, таких, як вивчення питань обов'язку людини, форм моральних вимог до життєдіяльності та відношення між ними. Питання «належного», тобто, те, що має бути здійснено або

зроблено, вирізняє певні форми прояву, формує основу предмета даної науки та вивчається стосовно до окремої особистості, групи людей, суспільства загалом нарівні конкретних норм, принципів поведінки, моральних або суспільних ідеалів.

Значущим є вчення англійського філософа, правознавця Ієремії Бентама. Саме він започаткував слово деонтологія, як науковий термін у системі етичних знань. У 1834 році опублікована його праця «Деонтологія або наука про мораль», в якій Бентам відстоював своє бачення моралі та обов'язку.

На його думку, мораль може математично обраховуватися, а задоволення складає індивідуальний інтерес, що слід розглядати як засіб забезпечення «найбільшого щастя для найбільшої кількості людей». Очевидно, Бентам застосував термін деонтологія для позначення вчення про мораль загалом.

Потім деонтологію почали відокремлювати як частину моралі, що стосувалась окремої групи людей, так деонтологія формувалась як специфічна система знань про належне з мотивів суспільної моралі.

Пізніше це питання досліджувало чимало вчених і їх праці знаменували створення нової юридичної науки - деонтології. Автори досліджували важливі аспекти, що допомагали осмислити юридичну науку, наблизитися до розуміння професійної юридичної діяльності; визначили необхідність етики юриста.

Знакове ім'я доктора юридичних наук, професора В. М. Горшенєва у дослідженні науки юридична деонтологія. Зокрема, видано навчальний посібник, у якому визначено предмет, функції, принципи та роль нової науки у системі юридичних знань, а ще у монографічних дослідженнях В. М. Горшенєва узагальнено інформацію про кваліфікаційну відображеність юриста, розглянуто професію за кількома аспектами: юрист як особа; юрист як політичний діяч; юрист як спеціаліст; юрист як носій високих моральних якостей; естетична культура юриста.

Теоретичні положення та висновки вчених стали фундаментом для розвитку системи філософсько-етичних знань

у професійній діяльності юристів. Питання співвідношення права і моралі, етики юристів порушуються багатьма вченими. Серед них проф. В. В. Молодован (м. Київ), проф. С. С. Сливка (м. Львів), проф. В. М. Горшенєв (м. Харків), доц. І. В. Бризгалов (м. Київ).

Цікаві думки викладено у джерелах інших вчених щодо ознак, які вирізняють юридичну деонтологію:

- одна із юридичних наук, яка разом з іншими входить до системи гуманітарних знань;
- юридична деонтологія розкриває зміст та взаємозв'язок таких соціальних явищ як юридична наука та юридична діяльність, визначає їх функції;
- наука юридична деонтологія, відповідно до норм та принципів суспільної моралі, формує систему вимог професійного та особистого порядку, висвітлює етичну сторону діяльності юриста, враховуючи спеціалізацію юридичної професії;
- юридична деонтологія подає систему, форми, методи та засоби підготовки висококваліфікованих юристів;
- юридична наука, яка перебуває на стадії становлення та поступово популяризується у системі юридичних знань [1].

Тож, донести майбутнім юристам сучасні уявлення про обрану професію; розкрити філософсько-правову сутність, співвідношення моралі і права; виділити питання етики – мета наукових досліджень, про що детальніше можна дізнатися у моєму навчальному посібнику «Підготовка майбутніх юристів».

Відтак, предмет юридичної деонтології є комплексом правил, якими має користуватись юрист; система правових, політичних, психологічних, етичних норм, що визначають правила спілкування юриста з людьми, взаємовідносини з клієнтами і його поведінкою. В основі необхідно розкрити значення професійного обов'язку, відповідальності юриста у правничій діяльності; визначити систему правил і вимог до юристів у взаєминах з клієнтом; виявити, за яких умов конкретні взаємини можуть бути здійсненні, і все це має ґрунтуватися на поняттях належного.

За літературними джерелами деонтологія - розділ етики, що розглядає питання обов'язку, сфери належного, всі форми моральних вимог у різних галузях суспільного життя; юридична деонтологія – це система загальних знань про юридичну науку діяльність, про вимоги до особистісних і професійних якостей юриста; про систему формування цих якостей.

Безперечно, існують й інші погляди на зміст юридичної деонтології, оскільки вона перебуває в безперервному формуванні, що є природно і закономірно, адже в юриспруденції, відповідно до потреб суспільства, з'являються люди особистісного типу, озброєні сучасними знаннями, що спрямовані на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнтів, а, значить, оновлюються й удосконалюються навчальні програми з юридичних дисциплін [3].

Наведемо слушну думку кандидата юридичних наук, доцента Наталії Веселовської, що найголовніша мета підготовки майбутніх юристів – ефективно навчання, надання знань і навичок, які прислужаться у професійній діяльності та житті. Скажімо, морально-психологічна організація навчально-виховної діяльності майбутніх юристів стимулює до розуміння цінностей професії. Тут робота проводиться у педагогічно-психологічному напрямку: позитивний вплив здійснюється у навчальний час і під час спілкування поза розкладом. Це і обмін корисними джерелами, і участь у марафонах та інших заходах. Майбутні юристи можуть засвоювати кращі зразки; відчувати варіативність поведінки юристів, важливість високого професіоналізму, де одним і чинників є морально-етичний аспект. Значущим є залучення майбутніх фахівців до адекватної самооцінки. Важливим є використання інноваційних технологій, оскільки потрібно не тільки цікаво подавати матеріал, а й здійснювати контроль, враховувати індивідуальні можливості кожного. Так підвищується інтерес до навчання [9, с. 28, 30].

Отож, юридичну деонтологію визначають, як науку про систему етичних вимог до професійної діяльності юристів, але існують ще й інші бачення. Приміром, професор С. С. Сливка пропонує визначення юридичної деонтології, як науки про

внутрішній імператив службового обов'язку, який створює передумови та мотиви вибору юристом норм поведінки у професійній діяльності, про формування власних норм за будь-яких обставин. Автор акцентує увагу на правовій культурі юриста, що обумовлює прийняття індивідуальних рішень як у побуті, так і на роботі [7].

У виданні «Юридична деонтологія» автора Валеріана Молдована, знаходимо ствердне бачення вчених про те, що юридична деонтологія - це галузь юридичної науки, яка узагальнює систему знань про мудрість спілкування та мистецтво прийняття правильного рішення у юридичній діяльності, тобто наука про пошук атмосфери досягнення необхідного, істинного результату у спілкуванні юриста як з колегами, так і з тими, кому він надає свої професійні послуги та кого повинен обслуговувати правовими засобами у процесі реалізації ними свого правового статусу [5].

Отож-бо, говорячи про спілкування юриста, доцільно завважувати на мовно-мовленнєвий фактор, оскільки мова - всіх знань основа [6].

Юридична діяльність має свою специфіку, адже юристи працюють у різних сферах суспільного життя. Це і прийняття законів, і організація їх виконання, і здійснення правосуддя, і захист інтересів громадян тощо. Актуалізується сфера використання юридичних знань, а авторитет юриста зростає одночасно з підвищенням популярності права. Право все більше проникає у систему соціальних зв'язків, люди долучаються до багатогранних правових відносин, зокрема, підвищується роль захисників права [4].

Безперечно, тут має діяти принцип регулювання співвідношення права і моралі через призму професійної етики, що є важливим в опануванні деонтологічними знаннями.

З погляду вчених, предмет науки - сфера життєдіяльності суспільства і для юридичної науки предметом є держава та право. З наукових міркувань впливає загально-теоретичне уявлення про сукупний предмет юридичної науки, що сприймається на філософському рівні мислення, отже, юридична деонтологія

відноситься до групи прикладних наук; подає вимоги етики, спрямовані на виконання юристами професійних обов'язків [2].

Пам'ятаймо: «Знання - сила...» (Сідней Смітт) [8].

Список використаних джерел:

1. Кацавець Руслан Юридична деонтологія. Навчальний посібник. К.: Алерта, 2014. – 140 с.
2. Кацавець Руслан. Професійна етика юристів. 2-ге видання, доповнене. Навч. посібн. – К.: Алерта, 2022. – 246 с.
3. Кацавець Руслан. Психологія у професійному спілкуванні Навчальний посібник. – Київ: Алерта, 2025. –120 с.
4. Кацавець Руслан. Юридична психологія. Навчальний посібник. 3-е видання, доповнене – К.: Алерта, 2023. – 294 с.
5. Руслан Кацавець. Мова у професійному спілкуванні. Навчальний посібник. Київ: Алерта, 2025. – 206 с.
6. Кацавець Руслан. Ораторське мистецтво. Підручник. – 3-е вид. – К.: Правова єдність. – 2021. – 250 с.
7. Кацавець Руслан. Підготовка майбутніх юристів. Навчальний посібник. Київ: Алерта, 2023. – 178 с.
8. Кацавець Руслан. Мова всіх основ основа: цитати, тексти, завдання. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2020. – 170 с.
9. Веселовська Н. О. Роль конфліктологічної освіти у професійному становленні майбутніх юристів у контексті отримання вищої освіти під час війни. Часопис Київського університету права, (2-4), 27-32. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/906>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Масюк Леся Ярославівна

*Викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ
Аспірант Харківського університету внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Етика - це культурно-соціальне поняття, історія якого йде глибоко своїм корінням в давнину. Воно описує специфічні поведінкові шаблони притаманні категорії людей, наділених особливими моральними якостями. Також це поняття частково окреслює когнітивні особливості індивідів, які безпосередньо пов'язані з рівнем їх освіченості та духовного розвитку.

Саме слово «етика» означало місце перебування, спільне житло, потім - звичай, темперамент, характер, стиль мислення, а також усталену природу якогось явища.

Пізніше видатний мислитель античності Арістотель, узявши за основу значення етосу як характеру, темпераменту, утворив прикметник - «етичний» для позначення особливої групи людських чеснот - мудрості, мужності, помірності, справедливості тощо. Науку про етичні чесноти, достоїнства характеру людини Арістотель назвав етика. Так, у IV ст. до н. е. етична наука дістала свою назву, яку носить і сьогодні.

Метою етики є раціональне обґрунтування моралі та виявлення її природи, сутності, місця і значення у розвитку людини та суспільства. У ній осмислюються, узагальнюються, систематизуються історичні форми моральності, аналізуються етичні доктрини, які прагнуть пояснити природу, закономірності розвитку, функції моралі, а також здійснюється аналіз механізмів моральної орієнтації і регуляції, виражених у системі цінностей, норм, принципів, понять моральної свідомості.

Етика як наука має свій понятійно-категорійний апарат. Такі поняття як «вдача», «вчинок», «моральна норма», «моральний принцип», «моральний ідеал», «оцінка» тощо вживаються і змістовно розкриваються переважно в етиці. У них розкриваються найістотніші властивості моральної реальності [1].

На сьогоднішній день питання належного виконання службових завдань працівниками поліції, є одним із пріоритетних. Поліцейський повинен володіти не тільки певними навичками у своїй професії, але і мати певну «моральну культуру», адже кожен день йому доводиться спілкуватися та надавати професійну допомогу багатьом громадянам [2].

Професійна етика поліцейського - це наука про застосування загальних норм моралі та специфічних професійних моральних правил і моральності в їхній діяльності та повсякденному поводженні. Формування правильної ментальності в правоохоронців починається з діяльності їх керівника, який повинен згуртовувати всіх до плідної роботи, налагоджувати дружню внутрішню атмосферу, ставитись до кожного з повагою та власним прикладом показувати лінію «моральності».

Щодо загальних правил поведінки працівників органів поліції можна сказати, що вони є узагальненням стандартів поведінки та доброчесності, які виробляються як на основі історичного досвіду трудової діяльності, так і на вимогах Конституції України та визначених законами України принципах державної служби, спрямованих на створення умов для підвищення авторитету діяльності органів поліції та зміцнення репутації поліцейських, а також довіри населення до них, інформованості громадян про поведінку, що слід очікувати від поліції, та їх обов'язки.

Правове регулювання професійної етики поліцейських в Україні представляє собою систему нормативно-правових актів, які регулюють службову діяльність таких осіб.

Якщо згуртувати ці нормативно-правові акти за їх юридичною силою, то можна визначити, що правову основу професійної етики працівників поліції в Україні складають:

- 1) Конституція України;
- 2) міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною;
- 3) закони України;

4) нормативно-правові акти центральних державних органів (постанови Верховної Ради України, акти Президента України, постанови Кабінету міністрів України);

5) відомчі нормативно-правові акти (накази, інструкції, розпорядження Міністерства внутрішніх справ України) [3].

Не зважаючи на достатньо обширену нормативно-правову базу, аспект етичної поведінки українських поліцейських ще має досить багато простору і потенціалу на поліпшення, приведення до високих світових стандартів, власне чим обумовлена необхідність його реформування.

Регулювання питання етичної поведінки поліцейських є досить глибоким та ємнісним поняттям. В країнах Європейського союзу вона здійснюється спеціальними кодексами етичної поведінки поліцейських.

Зокрема в Європі діє Європейський кодекс поліцейської етики [2], метою якого є приведення діяльності поліції до єдиних стандартів у всіх країнах Європи. Положення Європейського кодексу поліцейської етики закладають основи саме таких рамок дій поліції. Багато Європейських країн реорганізують свої поліцейські структури для сприяння та консолідування демократичних цінностей. Вони також прагнуть забезпечити єдині норми для дій поліції, які б діяли попри національні кордони, для того, щоб виправдати очікування європейців, які стають дедалі мобільнішими та розраховують на однаково справедливе і передбачуване поводження з ними з боку поліції, та для того, щоб підсилити потенціал для співпраці і, отже, ефективність у боротьбі з міжнародною злочинністю.

Створення кодексу також спрямоване на досягнення поставленої Радою Європи мети - досягнення більшої єдності між її членами. Одного погляду на роль поліції в демократії достатньо, щоб побачити особливу актуальність кодексу етики для поліції. Люди в демократичних країнах створювали свої держави для гарантування собі максимальної свободи в межах верховенства права.

Поліція в демократичних країнах допомагає підтримувати цінності демократії і сама сповідує ці цілі. В цілому,

громадськість погоджується та насправді схвалює здійснення поліцією легітимної влади доти, доки помітно, що поліція виконує свої завдання в етично прийнятні способи і заради гідних демократичних цінностей [4]. У свою чергу, коли вона задовольняє ці вимоги, поліція має повне право розраховувати, що громадськість довірятиме їй та співпрацюватиме з нею в цьому. Ці концепції діяльності поліції в демократичних країнах лежать в основі політики Ради Європи. Такі ключові для поліції поняття, як «лояльність», «згода», «безсторонність», «професіоналізм» виграють від того, що у них буде спільне джерело та єдине значення і, отже, тлумачення [5].

В рамках Європейського кодексу поліцейської етики окреслено наступні напрямки діяльності поліції: цілі поліції, правові основи поліції відповідно до верховенства права, поліція і система кримінальної юстиції, організаційні структури поліції, керівні принципи діяльності/операцій поліції, відповідальність і контроль над поліцією, дослідження та міжнародне співробітництво.

Європейський підхід до поліцейської етики охоплює значну площину діяльності даного правоохоронного органу. Саме тому Україна може йти таким самим шляхом, особливо враховуючи той факт, що вона є асоційованим партнером Європейського союзу і активно рухається в напрямку трансформації законодавства шляхом приведення його до головних Європейських стандартів. Створення окремого кодифікованого закону, який буде регулювати питання етичної поведінки поліцейських може стати значним кроком вперед в напрямку забезпечення демократичності, верховенства права.

За основу такого кодексу варто взяти ідеї та принципи закладені в Європейському кодексі поліцейської етики, так, як Україна інтегрується в Європейський союз, і саме його стандарти варто впроваджувати, зокрема особливої уваги заслуговує розділ VI. Відповідальність і контроль над поліцією. В даному розділі зазначено, що поліція має підлягати ефективному зовнішньому контролю, також «мають заохочуватися механізми притягнення

до відповідальності, засновані на спілкуванні та взаєморозумінні між суспільством та поліцією» [2].

Список використаних джерел:

1. Деонтологічні засади поліцейської діяльності щодо забезпечення прав і основоположних свобод людини та громадянина. Навчальні матеріали. Веб – сайт НАВС. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/police_deontology/info/lec3.html.
2. Європейський кодекс поліцейської етики Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19.09.2001 та Пояснювальний меморандум. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf.
3. Берендєєва А.І. Правова основа професійної етики працівників поліції. Південноукраїнський правничий часопис. Правова система: теорія і практика. С. 87-91. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2016/2/26.pdf>
4. Петрова Г.М. Основні цінності й принципи професійної етики поліцейського. *Filosofs'ki ta metodologichni problemi prava*. 2020. № 1 (19) Філософські та методологічні проблеми права. С.32-43. doi: <https://doi.org/10.33270/02201901.32>
5. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики». URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/old/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

СЕКЦІЯ 5. ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

ОСВІТНЯ ТРАВМА І ПРАВОВА НЕЗАХИЩЕНІСТЬ НЕЙРОВІДМІННИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Главінська Ольга Дмитрівна
*Менеджер з фінансів Акредитованого представництва
зареєстрованої асоціації «Хумедіка» в Україні
м.Київ, Україна*

Тема нейровідмінності стає все більш актуальною, особливо в умовах війни, і останніми роками нейровідмінність розглядається не як патологія, а як інакший спосіб сприйняття, навчання та взаємодії з оточенням. Ця важлива тема включає такі варіації, як аутизм, РДУГ тощо.

На жаль, освітня та правова система часто не адаптовані до потреб нейровідмінних людей, що негативно впливає на якість їх життя.

Однією із найбільш поширених нейровідмінностей є аутизм. Згідно з адаптованим описом критеріїв DSM-5, діагностика спирається не на «дефіцити», а на труднощі в соціальній комунікації, а саме:

- Складність у взаємодії з іншими (наприклад, монотонний голос, невпевненість у смолтоках тощо)
 - Людям з аутизмом важко зі сприйняттям невербальних сигналів (жести або міміка)
 - Труднощі з побудовою відносин з іншими людьми
- І поведінкові прояви:
- Стереотипні дії або мова (стимінг, ехолалія, упорядкування об'єктів)
 - Схильність до рутин і негнучкість до змін
 - Спеціальні інтереси, які стають частиною ідентичності
 - Сенсорна гіперчутливість до звуків, світла, текстур чи запахів.

Така поведінка може проявлятися наступним чином: постукування ручкою, коливання ногою, вигукування звуків, перекладання предметів на столі, що не є зі свого боку проявом «неповаги» до вчителя чи невмінням «контролювати себе». Ці діти можуть обрати собі один предмет, як спеціальний інтерес і годинами вивчати його та розповідати про нього (був випадок, коли хлопчик з РАС захопився історією трагедії на

Чорнобильській АЕС, вивчав літературу, дивився всі можливі ролики на ютуб). Якщо виділити час на коротку доповідь по цьому предмету, то дитина відчує себе цікавою та потрібною й сприйматиме колектив як більш безпечний для неї.

Гучні дзвоники або шум в коридорі можуть стати джерелом стресу і після перерви дитина може кілька хвилин сидіти мовчки, бо потребує тиші. Якщо дитина не може відповідати одразу після різкої зміни станів, то варто дати їй час.

Якщо підсумувати, то ці особливості не є слабкістю, серед людей з аутизмом є люди з високим IQ, відомі вчені. Потрібно переосмислення підходів від «нормативного вимірювання» до толерантного сприйняття і цінування різних когнітивних стилів. Саме тому сучасна освіта, українська політика та соціальні практики потребують не «косметичних» змін, а справжньої структурної адаптації, з урахуванням нейровідмінності як правової категорії.

Щодо освітніх викликів нейровідмінних дітей, то зауважимо, що нейровідмінні діти, зокрема аутичні, часто зазнають системної травматизації у школі, яка може бути непомітною для оточення. Мало хто з аутичних дітей не має негативного шкільного досвіду.

Найбільш травматичним для нейровідмінних дітей є:

- Сенсорне перевантаження, наприклад, школа для багатьох є сенсорним кошмаром: різкі запахи мийних засобів, гучні, переповнені коридори, яскраве освітлення.
- Негнучкі методи навчання, а саме, домінування лекційного формату «слухай та мовчи», що суперечить аутичним потребам в руховому стимулюванні, інтерактивності, і призводить до зниження самооцінки та до відчуття власної неспроможності.
- Булінг та ізоляція, адже до 75% аутичних дітей стикаються з булінгом і часто дорослі та шкільний персонал не визнають або виправдовують насильство. Через це діти відчують тиск «бути як усі», що призводить до соціальної ізоляції.
- Маскування та емоційне вигоряння, адже діти навчаються приховувати аутичні риси, що виснажує і може призвести до емоційного зриву.

- Постійний контроль є також важливою проблемою. Шкільне середовище переобтяжене вимогами: як поводитись, коли говорити, що говорити, що вивчати, але аутичні діти мають потребу в автономії, гнучкості та внутрішньому контролі над навчальним процесом.

- Нестабільність рутини як-то переміщення між кабінетами, зміна вчителів, зміни у розкладі - все це викликає дезорієнтацію, адже аутична нервова система потребує передбачуваності.

Шкільна культура часто трансліює хибні уявлення, наприклад, «аутизм виникає через вакцини», або «аутисти не мають емпатії», що тільки нормалізує дискримінацію та стигму.

Також потрібно відмітити, що такі функції як планування, пам'ять, робота одночасно з кількома різними завданнями - слабкі місця для багатьох аутичних учнів, а коли цей набір функцій є умовою успішності, це автоматично маргіналізує тих, хто потребує альтернативного підходу до навчання. Якщо такі діти висловлюють свої потреби, то їх часто ігнорують або звинувачують у «надмірних вимогах».

Варто також звернути увагу на те, що нейровідмінні студенти також страждають від освітніх бар'єрів. Перше і найважливіше – це брак діагностики і багато хто навчається без розуміння власних особливостей.

Саме навчання наразі не адаптоване під потреби нейровідмінних студентів: лекції часто не мають візуальної підтримки, онлайн-формати не враховують когнітивні та сенсорні потреби, відсутність пауз, жорстке оцінювання.

Порушення прав нейровідмінних людей в Україні під час війни є також важливою проблемою, тому розглянемо деякі з них:

1) Акустичний терор (навмисне створення надмірного шуму), від якого з боку російської федерації страждає усе населення України, але для нейровідмінних людей це може стати справжньою травмою через надмірну сенсорну чутливість. Аутичні люди гіперчутливі до звуків, тож, постійні вибухи, сирени, гучні голоси можуть спричинити мелтдауни та панічні атаки.

2) Люди з РДУГ можуть втратити здатність до концентрації та саморегуляції, що в свою чергу суттєво погіршує здатність до самообслуговування. Для людей з тривожними розладами наслідками акустичного терору можуть бути безсоння, фонофобія та ПТСР.

3) Евакуація, окупація, переміщення - усе це руйнує рутину, яка є критично важливою для людей з аутизмом та РДУГ, адже через переміщення такі люди втрачають доступ до освітніх асистентів та своїх лікарів.

4) У надзвичайних ситуаціях суспільство часто ігнорує невидимі потреби, вважаючи їх другорядними, такі як, наприклад, відсутність адаптованої евакуації з урахуванням гіперчутливості. Також для людей з нейровідмінністю перебування у бомбосховищі з великою кількістю людей може бути травматичним через надмірну кількість сенсорних подразників.

Наведемо декілька рекомендацій, які можуть стати важливими кроками до нейроінклюзивного суспільства.

Одним з таких прикладів можна взяти Великобританію (ініціатива NHS і професорки Аніти Тапар), основні заходи якої полягають в наступному:

- Реформування системи діагностики
- Розробка протоколів підтримки в освіті та соціальній сфері
- Моніторинг дотримання прав нейровідмінних осіб.

Вважаємо за необхідне проведення освітньої реформи, адже українські педагоги мають отримати реальні теоретичні та практичні знання про аутичні когнітивні стилі, сенсорні потреби, методики подолання освітньої травми.

Платформи, що працюють над законодавчим захистом, мають співпрацювати з нейровідмінними активістами для формування політик не «про них без них».

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що основні кроки для створення більш інклюзивного середовища: розширення повноважень сімейних лікарів (слід дозволити лікарям первинної ланки проводити базову діагностику), освітня реформа та адаптація освітнього процесу, культурна і наукова підтримка, а

також громадські ініціативи, як ось інклюзивні бізнеси, поширення знань про нейровідмінність серед суспільства.

Список використаних джерел:

1. Особливості роботи нейромереж при аутизмі. URL: [Особливості роботи нейромереж при аутизмі](#)
2. Ініціатива NHS та професорки Аніти Тапар стосується створення ADHD Taskforce - міжсекторальної робочої групи, яка була запущена у березні 2024 року у відповідь на зростання запитів на діагностику та підтримку людей з СДУГ (ADHD) у Великій Британії. URL: <https://www.england.nhs.uk/mental-health/adhd/>
3. Аутизм у суспільстві: як бути більш прихильними до аутизму. URL: <https://neurodivergentinsights.com/autism-in-society/>
4. Аутизм і високий інтелект. URL: <https://embrace-autism.com/autism-and-high-intelligence/>

СВОБОДА, ЗАКОН І ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ У ВИКЛИКАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

Дідковський Олександр Володимирович

Психолог

м. Київ Україна

Повномасштабна війна в Україні поставила права людини в центр суспільного та політичного життя, адже порушення базових прав, як от право на життя, безпеку, свободу пересування, медичну допомогу, освіту, доступ до інформації, стали повсякденною реальністю для мільйонів громадян.

У цих умовах психологічне благополуччя набуває особливого значення, і це не лише стан внутрішньої рівноваги та емоційної стійкості, а й здатність особистості зберігати цілісність у кризі.

Втрата почуття безпеки, довіри до держави й соціальних інституцій провокує хронічний стрес, депресивні стани, ПТСР, особливо у дітей, людей з інвалідністю, ветеранів та осіб, які пережили окупацію [1], [2].

Водночас, євроінтеграційний курс України та доступ до міжнародних механізмів захисту прав людини дозволив мільйонам українців знайти тимчасовий притулок за кордоном. Завдяки правовим гарантіям, наприклад, житло, охорона здоров'я, освіта, працевлаштування, багато з них отримали не лише фізичну безпеку, а й змогу частково відновити гідність, стабільність і відчуття сенсу.

Права людини мають безпосередній психологічний вимір. Доступ до правдивої інформації, правова визначеність, можливість звернутися по допомогу формують відчуття контролю, гідності та належності. Навпаки, відчуття безправ'я чи ізоляції може бути тригером психотравматичного досвіду.

Отже, перетин прав людини та психологічного благополуччя є не лише етичною або гуманітарною категорією, а і стратегічною основою суспільної стійкості, фактором національної безпеки та умовою ефективної реінтеграції постраждалого населення. Саме тому важливо формувати державну політику, що поєднує правозахисний і психологічний підходи у сферах охорони здоров'я, освіти, соціального захисту.

Підсумовуючи, нагадаємо, що права людини є основою психічного здоров'я й довіри до суспільства. Психологічне благополуччя є суспільною цінністю, яка потребує правового захисту.

Війна посилила вразливість соціальних інститутів і довела необхідність інтеграції психологічної чутливості в політику, тому реалізація прав сприяє адаптації, зниженню тривожності й формуванню громадянської стійкості.

Список використаних джерел:

1. Herman, J. L. (1992). *Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence — From Domestic Abuse to Political Terror*. New York:

Basic Books. URL: https://beyondthetemple.com/wp-content/uploads/2018/04/herman_trauma-and-recovery-1.pdf?utm_source=chatgpt.com

2. Mollica, R. F., Lopes Cardozo, B., Osofsky, H. J., Raphael, B., Ager, A., & Salama, P. (2004). Mental health in complex emergencies. The Lancet, 364(9450), 2058–2067. DOI:10.1016/S01406736(04)17519. URL:

<https://www.adpc.net/V2007/Programs/PHE/PROGRAMS/PHCE/Downloads/Reading%20Materials/Mental%20Health%20in%20CE.pdf>

3. Amnesty International. (2023). Amnesty International Annual Report 2022/23: The State of the World's Human Rights. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/> и пряма ссылка на PDF: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2023/03/WEBPOL1056702023ENGLISH.pdf>.

4. World Health Organization. (2023). Results Report 2022–2023. Женева: WHO. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/372141/WHO-EURO-2023-6904-46670-70096-eng.pdf>

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2024). OHCHR Annual Report 2024. Нью-Йорк/Женева: ООН. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/ohchr-reports/ohchr-report-2024.pdf>.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ТА ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ЛІЦЕЇ

Трьохбратська Марія Сергіївна

*Викладач КНЗ КОР «Васильківський професійний ліцей»
м. Васильків, Україна*

Для важливості розуміння причин виникнення конфліктів в ліцеї хочемо розглянути цю тему на реальному прикладі.

Ліцей - це маленьке суспільство, де щодня зустрічаються учні, вчителі, батьки й адміністрація і у кожного свої погляди, потреби й характери, через що конфлікти неминучі. Якщо їх не вирішувати, вони псують атмосферу, заважають навчанню, створюють напруження й навіть загрожують безпеці [1], проте конфлікт - це не завжди погано, адже він може допомогти побачити проблему й змінити ситуацію на краще [2].

Допомагає зрозуміти та вирішити конфлікти певний інструментарій:

- Спершу потрібно розібратися, хто і про що сперечається, це сварка через оцінки, непорозуміння через поведінку чи особиста образа.

- Зрозуміти причини, потреби, мотиви та інтереси сторін, адже часто за словами: «Покарайте його!» ховається бажання «Почуйте мене й поставтеся з повагою» [3].

- Використовувати прості інструменти, як переговори, де виграють усі, і різні стилі поведінки в конфлікті, спробувати заохотити сторони до співпраці, або інколи піти на компроміс [4].

В ліцеї безпосередньо це працює наступним чином: ми навчаємо дітей і дорослих говорити без образ. Наприклад, замість «Ти мене перебиваєш!» сказати «Мені важливо закінчити думку, і мені неприємно, коли мене перебивають» [5].

Також дуже важливо після сварки допомагати відновлювати стосунки і гарною ідеєю є зібрати коло, де кожен висловиться: що відбулося, кому завдали шкоди, як усе виправити [6].

В разі, коли самотійно домовитися не виходить, допомагає нейтральний посередник - психолог, соціальний педагог або навіть спеціально навчений старший учень. [7].

Проте ще однією проблемою можуть бути конфлікти між вчителями, батьками й адміністрацією. Найкраще запобігати їм завчасно, в чому допоможуть чіткі правила, прозорість, відкриті зустрічі з батьками.

Якщо конфлікт стався, треба говорити про реальні потреби (безпека дитини, повага до вчителя, економія часу) і разом шукати рішення, яке всім підійде [2].

У випадку, якщо сварка серйозна, має бути чіткий план дій, наприклад, конфліктна комісія або група нейтральних людей, які вислухають усіх.

Для довготривалого результату необхідно дотримуватися таких правил:

- навчати учнів і вчителів, як правильно сперечатися й миритися
- давати педагогам тренінги з медіації та комунікації
- створювати культуру поваги, коли критикують не людину, а дію, і не принижують [5].

Таким чином, конфлікт у ліцеї не є катастрофою, адже дає можливість зрозуміти один одного й зробити колектив сильнішим і добрішим, і, якщо вирішувати суперечки чесно й із повагою, вони не руйнують, а, навпаки, допомагають розвиватися.

Список використаних джерел:

1. Карамушка Л. М. Психологія конфлікту в освітніх організаціях : монографія. Київ : Логос, 2017. 256 с.
2. Дуткевич Т. В. Конфліктологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2018. 312 с.
3. Розенберг М. Ненасильницьке спілкування. Мова життя / пер. з англ. Київ : КМ-Букс, 2019. 272 с. URL: <https://www.scribd.com/document/745068449/...>
4. Zehr H. The Little Book of Restorative Justice. Good Books, 2015. 88 p. URL: <https://www.saferspaces.org.za/uploads/files/littlebookrjpakaf.pdf>
5. Слюсаревський М. М. Медіація як технологія врегулювання конфліктів у школі : навч.-метод. посіб. Київ : Інститут соціальної та політичної психології, 2020. 148 с. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/Slusarevskiyi-M.M.-Mediatsiia-iak-tekhnohiiia-vrehuliuvannia-konfliktiv-u-shkoli-2020.pdf>
6. Печенізька С. Медіація як сучасна навчальна стратегія формування в учнів іншомовної соціокультурної компетентності / С. Печенізька // Проблеми сучасного підручника. № 32 (2024).

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ У СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Яковенко Вячеслав Васильович

*Психолог-фасилітатор, бойовий медик 112 ОБ ТРО
Україна*

Права та свободи людей в сучасному світі забезпечуються впровадженням законодавчих актів, втіленням певних норм, Конституції держави.

Європейське суспільство завжди знаходилося в авангарді цього напрямку демократичного розвитку людства. Так, у 1950 році Радою Європи була вироблена та ратифікована на подальші роки Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, яка стала певним правовим зразком для вибудови суспільства, де є панує верховенство права. І Конвенція, і сучасне законодавство європейських держав, і гармонізація українського законодавства саме у цьому напрямку свідчать про європейськість цінностей українського суспільства.

Сучасна українська держава виробляє саме у цьому напрямку основу з дієвих механізмів дотримання європейських цінностей. Саме сучасна правова держава забезпечує соціальну підтримку своїх громадян, що не тільки покращує їх якість життя, а й повністю підтверджує думку про те, що держава будується для людей, і таке суспільство ми можемо назвати «здоровим».

Зрозуміло, що вагомий вплив на соціальний захист громадян має економічний стан держави, але економічна складова без захисту прав і свобод людини та її соціального захисту не може забезпечити нормальний розвиток тієї чи іншої держави. При цьому економічна складова відчутно впливає на соціальний захист населення, що означає, що розвиток

законодавства може залишитися повністю чи частково не реалізованим з причин не забезпечення населення соціальними джерелами з економічних причин.

Сучасний світ має своє морально-психологічне навантаження, відповідно, в цьому та відбувається вплив на особистість. Не зважаючи на те, що кожна людина має свої особисті проблеми дуже важливо, щоб кожна особа відчувала свою захищеність від держави, відчувала себе часткою свого суспільства, свого народу, своєї держави. І це відчуття захищеності дає саме правова та соціальна складова життя певного суспільства. Тому саме через те, що в суспільстві не реалізуються всі права та свободи людини, суспільний розвиток завжди уповільнений або знаходиться на низькому рівні та дає відчуття неповноцінності або непотрібності. Ціннісна шкала особистості занижена і це, для більшості, стає причиною додаткового морально-психологічного навантаження.

Зрозуміло, що питання ментального здоров'я - це питання особистості, але існує певна опосередкована залежність загального ментального здоров'я соціуму або нації, від реалізації законів щодо прав та свобод громадян.

Тож, маємо обґрунтоване твердження, що ментальне здоров'я особистості, як частина окремого соціуму, має певну залежність від рівня реалізації прав та свобод громадян держави.

СЕКЦІЯ 6.

МЕДІАЦІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВИКЛИКИ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ МЕДІАЦІЇ

Артюшкевич Марія Сергіївна

Юрист

м. Київ, Україна

Медіація - це процес, у якому третя (нейтральна) особа сприяє врегулюванню суперечки між двома чи більше сторонами. Не існує загального чи точного визначення елементів, що необхідні при здійсненні медіації та які відрізняли б її від інших альтернативних методів врегулювання спорів [1].

Незалежне, ефективне і прозоре функціонування системи правосуддя є основою реалізації принципу верховенства права і важливим елементом гарантії та захисту основних прав і свобод людини. При вирішенні питання про стандарти Ради Європи та Європейського союзу у сфері незалежності та ефективності судової системи першим документом є Європейська конвенція про захист прав людини і, зокрема, ст. 6 Конвенції, яка захищає право на справедливий судовий розгляд [4], [3].

Міжнародні стандарти діляться на два основні види залежно від джерела їх закріплення [2]:

- імперативні, тобто ті, що закріплені у міжнародно-правових актах, які носять обов'язковий характер для держав, які приєдналися до них;
- диспозитивні, тобто ті, що закріплені у міжнародних документах, які мають характер так званого «м'якого права» (англ. soft law), водночас не мають обов'язкової юридичної сили і застосування яких залежить від розсуду та волі суб'єктів правовідносин [2].

Також міжнародні стандарти медіації можна поділити на дві групи:

1) що стосуються професійної діяльності медіації, як, до прикладу, професіоналізм, досвідченість, незалежність, нейтралітет та об'єктивність, відповідальність медіатора;

2) які стосуються процедури та наслідків медіації, як-от ініціювання медіації сторонами або уповноваженим органом, договірні підстави проведення, конфіденційність, якість медіації, гарантування судового захисту незалежно від проведення медіації, зрозумілість процедури та наслідків медіації для сторін, чесність процесу медіації, обов'язковість прийнятого рішення для сторін, оплатність послуг медіатора та ін. [5]

Міжнародно-правових актів, що регулюють питання медіації, порівняно небагато:

- Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 р. (Ст. 13)
- Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН №40/33 від 29 листопада 1985 р.
- Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, прийняту Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 40/34 від 29 листопада 1985 р. [4]

Як показує світова практика, будь-яка демократична країна, що шукає шляхи виконання зростаючого попиту суспільства на ефективну і неупереджену систему правосуддя, створює повноцінний комплекс різноманітних дієвих процедур врегулювання спорів. У зв'язку з цим, в Європі здобув великої прихильності рух із запровадження медіації, про що свідчить значна кількість міжнародних інструментів Європейського співтовариства та Ради Європи [4].

Міжнародні стандарти медіації є важливими нормативними документами, які встановлюють загальноприйняті принципи, процедури та етичні стандарти для медіаторів та медіаційних організацій. Вони сприяють розвитку та забезпечують якість медіаційного процесу, а також сприяють впровадженню єдиних стандартів у міжнародному співтоваристві.

Перерахуємо основні ключові міжнародні стандарти медіації:

- UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation та UNCITRAL Conciliation Rules (UNCITRAL - United Nations Commission on International Trade Law). «ЮНСІТРАЛ» розробляє модельні закони та правила для регулювання міжнародних комерційних медіаційних процедур. Вони надають основні принципи та процедури для вирішення комерційних спорів шляхом медіації, а стандарти сприяють прозорості, ефективності та виконанню медіаційних угод у міжнародному контексті [6].

- The Singapore Mediation Convention (United Nations), конвенція, прийнята в 2019 році, створює міжнародну правову рамку для визнання та виконання медіаційних угод, укладених шляхом медіації та забезпечує перетворення медіаційних угод у виконавчі рішення, що сприяє забезпеченню їх ефективного виконання та довіри міжнародним бізнес-спільнотам [7].
- «Кодекс поведінки для медіаторів» (Міжнародний інститут медіації, 2023), розроблений Міжнародним інститутом медіації (IMI), встановлює етичні стандарти та професійні настанови для медіаторів у всьому світі.

Кодекс акцентує увагу на принципах імпарціальності (тобто відсутність упередженості, рівне ставлення до всіх в процесі діяльності чи прийняття рішень, нейтральність), добросовісності та компетентності медіатора, визначаючи його відповідальність перед сторонами, що беруть участь у медіаційному процесі, також медіатора вирішує питання, такі як конфлікт інтересів, конфіденційність та постійне професійне зростання медіатора [8].

Такі міжнародні стандарти медіації сприяють розвитку медіаційної практики, підвищенню якості послуг медіаторів та забезпечують єдність підходів у міжнародному співтоваристві. Вони є основою для регулювання медіації на національному та міжнародному рівнях та сприяють вирішенню конфліктів шляхом мирного та добровільного взаєморозуміння.

Список використаних джерел:

1. Наливайко Л.Р. Міжнародні стандарти медіації / Л.Р. Наливайко, А.Ю. Кричун // Медіація як спосіб вирішення приватно- та публічно-правових спорів : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 30 листоп. 2021 р.). - Дніпро : ДДУВС, 2022. - С. 60-62
2. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник. Одеса, 2019. С. 285.

3. ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ І ОСНОВНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ 1950 [Архівовано 26 серпня 2016 у Wayback Machine.] // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998—2004. — ISBN 966-749-200-1.
4. Подковенко Т. Медіація: міжнародно-правові стандарти. Актуальні проблеми правознавства. 2017. № 4 (12). С. 47-54.
5. Істін С.О. «Міжнародні стандарти медіації як альтернативного способу вирішення правових спорів та їх імплементація в умовах євроінтеграції України», 2022. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/79.pdf>
6. Модельний закон UNCITRAL щодо міжнародної комерційної медіації та угод, укладених у результаті медіації. URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/ru/22-01365_mediation_guide_russian_ebook.pdf
7. Конвенція про медіацію в Сінгапурі (Організація Об'єднаних Націй): The Singapore Mediation Convention. (2019). URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/2018-singapore-convention-on-mediation/>
8. Кодекс поведінки для медіаторів. URL: <https://www.mediation-help.com/wp-content/uploads/2024/06/kodeks-profesijno%D1%97-povedinki-im.pdf>

МЕДІАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Богатько Василь Васильович
Студент магістратури КУП НАНУ
м. Київ, Україна

Актуальність застосування медіації в професійній діяльності адвоката в умовах сьогодення є необхідною умовою для врегулювання конфліктної ситуації (спору). Медіація є одним з ефективних засобів позасудового врегулювання спорів.

Під час здійснення своєї професійної діяльності адвокати зазвичай відстоюють інтереси однієї із сторін спору, що може негативно позначитися на врегулюванні конфлікту за допомогою медіації.

Відповідно до Правил адвокатської етики адвокат зобов'язаний по можливості сприяти досудовому або позасудовому врегулюванню спору між клієнтом та конфліктуючою стороною. Коли виникає можливість врегулювання конфліктної ситуації за допомогою медіації адвокат повинен скористатися даною можливістю, оскільки це може виявитися ефективним способом досягнення позитивного результату вирішення спору.

Адвокат приймає участь в ролі медіатора тоді, коли настає нагода врегулювання спору за допомогою медіації, він повідомляє клієнта про можливість врегулювання даного спору. Після отримання згоди від клієнта адвокат повідомляє іншу сторону про таку можливість врегулювання спору і за умови згоди обох сторін адвокат повинен забезпечити укладення договору про проведення процедури медіації.

Адвокат - медіатор має можливість брати участь у медіації на будь - якому етапі її проведення та надавати консультації сторонам з питань, які виникають під час вирішення спору.

Адвокат має бути обізнаним щодо застосування процедури медіації, як альтернативного способу вирішення спору, повинен мати відповідний рівень знань, навичок, умінь, що власне можливо після проходження спеціальної підготовки медіаторів, як того вимагає Закон України «Про медіацію» [1].

Постійно перед зверненням до суду адвокат повинен перевіряти доцільність застосування альтернативного розв'язання спору і обов'язком адвоката є донесення до клієнта альтернативних способів вирішення спорів.

Основним завданням адвоката як медіатора є надання допомоги сторонам конфлікту.

Адвокат - медіатор сприяє вирішенню конфліктної ситуації шляхом пошуку рішень, які будуть вигідними для обох сторін, тобто співпраці.

Закон забороняє адвокату - медіатору бути представником або захисником будь - якої зі сторін конфлікту, в якому він є чи був медіатором. Маючи навички медіатора підвищується рівень професійної майстерності адвоката.

Можна зробити висновок про те, що адвокат, який виступає в ролі медіатора, в кожній конкретній ситуації повинен діяти неупереджено, має бути незалежним, дотримуватися етичних засад медіації, а також основних принципів адвокатської етики, мати однакове ставлення до сторін, конфіденційність інформації, яка стала йому відома в процесі застосування медіації.

Законодавство України дає можливість застосовувати інструменти медіації в діяльності адвоката, адже медіація є видом правових послуг.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про медіацію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 7, ст.51) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20>
2. Правила адвокатської етики, затверджені з'їздом адвокатів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>
3. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
4. Підручник «Медіація в професійній діяльності юриста» ГС «Українська академія медіації», 2019 Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), 2019 URL: <https://www.legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/mediatsiya-u-profesijnij-diynalnosti-yurysta.pdf>

ВРЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ ЗА ПРОЦЕДУРОЮ МЕДІАЦІЇ

Василюк Ірина Русланівна
Юрист
Україна

Поняття трудових спорів в літературі розуміють як неврегульовані в результаті взаємних переговорів розбіжності між суб'єктами трудових правовідносин, які виникають з приводу застосування трудового законодавства або встановлення чи зміни умов праці [1, с. 15].

Трудові спори можуть вирішуватися як у судовому порядку, так і в позасудовому порядку, адже 15 грудня 2021 року набули чинності зміни до Кодексу законів про працю України [2], передбачені Законом України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року [3].

Кодекс було доповнено статтею 222-1 «Урегулювання трудових спорів шляхом медіації», відповідно до якої трудовий спір між працівником і роботодавцем незалежно від форми трудового договору може бути врегульовано шляхом медіації відповідно до Закону України «Про медіацію» з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом. Договір про проведення медіації та угода за результатами медіації у трудових спорах укладаються в письмовій формі [3].

У разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації сторони медіації мають право звернутися для розгляду трудового спору до органів, передбачених ст. 221 цього Кодексу.

Зміст терміна «медіація» розкрито в Законі України «Про медіацію», зокрема у пункті 4 статті 1 зазначається, що медіація - це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора

(медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати спір (конфлікт) шляхом переговорів [3].

У ст. 3 Директиви 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» медіація розглядається як структурована процедура, у якій дві або більше сторін намагаються досягти примирення та згоди самостійно, на добровільній основі, для вирішення спору між ними за допомогою посередника [4, ст. 3].

Як зазначає Т.О. Подковенко, медіацію називають програмою примирення, тобто це такий метод, за якого сторони управляють і володіють як самим процесом, так і його результатом - згодою, нічого не вирішується без згоди, взаємопорозуміння сторін [5, с. 27].

Слід зауважити, що альтернативний спосіб вирішення правових конфліктів, зокрема медіація, є надзвичайно результативним, і переваги такого способу є очевидними:

- доволі нетривалі строки вирішення спору;
- швидке, або ж іншими словами, результативне виконання домовленості, досягнутої за допомогою медіатора [6, с. 220].

Щодо безпосереднього поняття медіації, як способу вирішення трудових спорів, то В. Я. Бурак під ним розуміє добровільний порядок їх вирішення шляхом проведення переговорів між сторонами спору за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів) з метою досягнення ними взаємоприйняттого рішення про врегулювання спірних відносин [7, с. 71].

Медіація, як спосіб вирішення трудових спорів є правовим процесом, що ініціюється суб'єктами трудових правовідносин щодо залучення нейтрального медіатора (посередника) для забезпечення переговорів з метою досягнення спільного консенсусного вирішення трудового спору.

Доцільність застосування саме процедури медіації для захисту прав та законних інтересів сторін трудових правовідносин, порівняно із судовим розглядом та розглядом у КТС, свідчить той факт, що вона може забезпечити швидке розв'язання трудового конфлікту.

Відповідно до статті 7 Закону «Про медіацію» під час проведення медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб [3].

Медіатор повинен бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори.

Угоди, досягнуті в результаті процедури медіації, можуть містити тільки розумні умови. У статті 21 Закону України «Про медіацію» зазначається, що в угоді за результатами медіації сторони медіації можуть вийти за межі предмета конфлікту (спору), зазначеного в договорі про проведення медіації, або за межі предмета позову (заяви), якщо медіація проводиться під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу [3].

Угода за результатами медіації не повинна містити положень, що порушують права та інтереси інших осіб, інтереси держави або суспільні інтереси.

Інститут медіації є позитивним законодавчим рішенням в Україні, що скоротить тривалість трудових спорів, видатки на судочинство із державного бюджету, зменшить завантаженість судів.

Таким чином, підсумовуючи, можемо сказати, що медіація, як спосіб вирішення трудових спорів - це позасудова добровільна, конфіденційна процедура, що ініціюється суб'єктами трудового права (працівником чи роботодавцем) щодо залучення незалежного, неупередженого, професійного медіатора для досягнення спільного вирішення трудового спору.

Список використаних джерел:

1. Фокіна Т. Альтернативні методи врегулювання трудових спорів. Бюлетень Національної служби посередництва й примирення. 2012. № 5-6. С. 14-18.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Закон України «Про медіацію» № 1875-IX від 16.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
4. Директива 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах». URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf>
5. Подковенко Т.О. Інститут медіації : зарубіжний досвід та українські перспективи. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Вип. 1. С. 26–31.
- 6 Шинкар Т.І. Сутність процедур примирення в системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів). Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія. Юридичні науки. 2017. № 876. С. 219–226
7. Бурак В. Я., Кулачок-Тітова Л. В., Пилипенко П. Д. Альтернативні способи вирішення трудових спорів. Хм.: ХУУП, 2015. 172 с.

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ПРИМИРЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Гордій Діана Володимирівна

Юрист

м. Івано-Франківськ, Україна

Право на примирення в кримінальному процесі є однією з правових гарантій гуманного та справедливого судочинства, що ґрунтується на принципах верховенства права, поваги до гідності особи та забезпечення справедливого балансу між суспільними інтересами й правами окремих громадян. Конституційне підґрунтя цього права визначає його особливу роль у системі

прав людини, а також у функціонуванні правової держави. Примирення сторін у кримінальному процесі виступає механізмом, що поєднує елементи правосуддя з елементами відновного підходу, дозволяючи не лише покарати винного, а й досягти відновлення соціальної справедливості шляхом залагодження конфлікту.

В Україні право на примирення передусім базується на нормах Конституції, яка гарантує кожному право на справедливий суд, на захист від безпідставного обвинувачення, а також принципи особистої відповідальності, індивідуалізації покарання та поваги до гідності людини. У контексті кримінального процесу примирення має бути реалізоване таким чином, щоб не суперечити основоположним правам, визначеним Основним Законом. Зокрема, ст. 3 Конституції України закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а отже, державна політика у сфері кримінального правосуддя має ґрунтуватися на принципі пріоритетності прав людини [1].

Також Конституція гарантує свободу волевиявлення особи, недопущення примусу до свідчення проти себе, а також рівність усіх перед законом і судом, що означає, що участь у процесі примирення має відбуватися добровільно та на умовах, що відповідають принципу рівності. Таким чином, Конституція формує загальні рамки для забезпечення того, щоб примирення не стало засобом зловживання правом або порушенням інтересів однієї зі сторін.

Законодавче регулювання права на примирення в кримінальному процесі закріплене у Кримінальному процесуальному кодексі України, зокрема у можливості звільнення від кримінальної відповідальності на підставі примирення з потерпілим. Таке звільнення можливе лише у разі вчинення особою вперше кримінального правопорушення невеликої або середньої тяжкості. Конституційна легітимність такого механізму полягає у реалізації принципів гуманізму, доцільності покарання, а також у створенні умов для

ресоціалізації особи без потреби залучення її до системи покарань, яка може мати деструктивний вплив.

Однак реалізація права на примирення має певні обмеження, які також базуються на конституційних засадах. Так, неприпустимим є застосування цього механізму щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, а також у разі, коли потерпілий є особою, що перебуває у беззахисному становищі, що відображає баланс між приватними інтересами потерпілого та публічним інтересом суспільства в ефективному покаранні небезпечних злочинців. Конституція, закріплюючи принцип правової держави, вимагає, щоб правосуддя не тільки гарантувало права особи, а й забезпечувало ефективний механізм охорони загального правопорядку.

Особливої уваги заслуговує питання взаємозв'язку права на примирення з принципом презумпції невинуватості. Це право, передбачене статтею 62 Конституції України, забезпечує, що особа не вважається винною, доки її вину не доведено в суді. Таким чином, участь обвинуваченого у примиренні не повинна розцінюватися як визнання вини, що вимагає особливо обережного ставлення з боку правоохоронних органів та суду до добровільності такої ініціативи.

Також важливим є аспект конституційної забезпеченості права потерпілого на доступ до правосуддя. Примирення не повинно перешкоджати реалізації права на ефективний захист та відшкодування шкоди. Тобто навіть у разі примирення держава зобов'язана гарантувати, що потерпілий отримає належну компенсацію моральної або матеріальної шкоди, а його інтереси будуть належним чином враховані.

У контексті євроінтеграційного курсу України особливе значення має також узгодженість національної практики із практикою Європейського суду з прав людини, адже цей орган неодноразово вказував, що примирення має бути результатом вільного вибору обох сторін, без тиску чи погроз. Конституційна юрисдикція України, ґрунтуючись на практиці ЄСПЛ, визнає, що альтернативні форми врегулювання спорів у кримінальному

процесі, включаючи медіацію та примирення, сприяють гуманізації правосуддя та підвищенню його ефективності.

У підсумку можна зробити висновок, що право на примирення в кримінальному процесі має потужне конституційне підґрунтя, що забезпечується системою фундаментальних принципів: верховенством права, гуманізмом, презумпцією невинуватості, рівністю перед законом і повагою до гідності особи. Його ефективне функціонування можливе лише за умов чіткого дотримання вимог Конституції, зокрема забезпечення добровільності, рівності сторін, компенсації шкоди потерпілому та гарантування публічного інтересу. Право на примирення не є поступкою або актом прощення з боку держави, а навпаки - виявом зрілої правової політики, орієнтованої на справедливість, людяність та соціальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному українському суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 30 трав. 2019 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 200 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16790/1/SB_30-05-2019.pdf
2. Гонтар О. В. Конституційно-правові аспекти реалізації правосуддя в кримінальному процесі України. - Київ: Юрінком Інтер, 2018. 320 с.
3. Шевченко О. О. Примирення як інститут кримінального процесу в Україні: теоретичні та практичні аспекти. - Харків: Право, 2020. 290 с.
4. Стеценко І. П. Конституційні засади кримінального процесу: роль прав людини в судовому розгляді. - Київ: Наукова думка, 2017. 280 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Єфімчук Марія Віталіївна

Юрист

Україна

В умовах розвиненої економічної свободи та ділового співробітництва сторони правовідносин все більше проявляють інтерес до гнучких оперативних методів врегулювання спорів, які відмінні від довготривалих і витратних судових процедур. Саме тому інститут медіації може стати ефективним та результативним засобом у вирішенні правових конфліктів і зайняти важливе місце в цілісній системі альтернативних способів вирішення конфліктів, проте впровадження такого інституту потребує значних зусиль і може зіткнутися із певними складнощами та проблемами.

16 листопада 2021 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про медіацію», який був розроблений для забезпечення можливості проведення медіаційних процедур на законодавчому рівні, який передбачає добровільне позасудове врегулювання конфліктів (спорів) шляхом переговорів між сторонами за участю медіатора [1].

Вищезазначений Закон застосовний для врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) [1].

Найпершою проблемою при впровадженні медіації декілька років тому стало недостатнє розуміння медіації серед широких мас і багато українців не мали достатньої інформації про сутність та переваги медіації як способу врегулювання конфліктів. Низька освіченість населення ускладнила широке впровадження медіаційних практик [2, с. 67]. Проте наразі все більше і більше поширюються альтернативні способи вирішення конфліктів серед українського населення, адже на високому рівні відбувається інформування про такі процедури і спонукання

обирати медіацію для врегулювання конфліктів, адже це: ефективно, швидко, менш затратно.

Однією із переваг медіації можна виділити розвантаження судів, адже Україна має перевантажену судову систему, яка вже не в змозі швидко та ефективно вирішувати всі конфлікти. Інтеграція медіації потребує відчутних зусиль для залучення судів, адвокатів та інших структур до сприяння і підтримки медіаційного процесу, і медіація, яка має значний потенціал, може вирішити проблеми, що постають перед правовою системою України. Зокрема, вона може зменшити навантаження судової системи та покращити стан правового захисту громадян, а широке використання медіації сприятиме демократизації суспільства та зміцненню верховенства права [3, с. 95].

Включення медіації в соціальне життя активно сприятиме прискореному розвитку інститутів громадянського суспільства, де основними учасниками процесів і взаємовідносин є люди з усіма їхніми потребами, інтересами та цінностями.

Під час впровадження інституту медіації Україна може стикатися з проблемою недостатнього числа кваліфікованих медіаторів та недостатнім рівнем підготовки тих, хто бажає працювати у цій галузі. Необхідно створити систему професійного навчання та сертифікації медіаторів для забезпечення високої якості послуг.

Вирішення цих проблемних питань вимагає спільних зусиль держави, громадських організацій та професіоналів у сфері медіації, а створення належної правової основи, розвиток професійної підготовки медіаторів, публічна освіта та підтримка фінансування є важливими кроками для успішного впровадження інституту медіації в Україні.

Можна зробити висновок, що проблеми, пов'язані з впровадженням законодавства про медіацію в Україні, постають внаслідок низького рівня правової культури, обмеженої довіри населення до цієї послуги, недостатньої поінформованості суспільства в цілому, а також особливостей національної судової системи. Враховуючи це, необхідною стає прийняття відповідних заходів з боку державної влади з метою запобігання розвитку цих

факторів, що негативно впливають на ефективне впровадження медіації в національну практику правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про медіацію» №1875-IX від 16.11.2021р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
2. Медіація як спосіб вирішення приватно- та публічно-правових спорів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 30 листоп. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 352 с.
3. Косяченко К. Е. (2022) «Проблемні аспекти впровадження та проведення медіації в Україні», Юридичний науковий електронний журнал, № 3/2022. URL: http://lsej.org.ua/3_2022/19.pdf.

ТРУДОВІ СПОРИ ТА МЕДІАЦІЯ

Свалявин Іванна Іванівна

Юрист

м. Київ, Україна

В Україні інститут медіації тільки починає розвиватись і у вітчизняне законодавство починають імплементувати певні норми, що регулюють медіацію, закріплюють сферу її застосування, порядок і правила проведення, проте досі цей інститут використовується не так активно, як, можливо, цього хотілося б.

Для початку визначимося з терміном, попереднім визначенням медіації в цьому тексті буде добровільна, позасудова, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів.

Сучасний досвід багатьох розвинутих країн показує, що медіація є ефективним, фінансово заощадливим і своєчасним

способом досягнення консенсусу, вирішення конфлікту порівняно з вирішенням спору в судовому порядку. При чому компроміс і врегулювання можуть бути досягнуті не тільки у спірних питаннях, що виникають у сімейних, цивільних, господарських, корпоративних відносинах, але й навіть у певних кримінальних провадженнях. Очевидно, що й вирішення трудових конфліктів (як індивідуальних, так і колективних) за допомогою медіації цілком можливе.

Для вирішення таких спорів необхідно створити відповідні комісії, які зазвичай обмежені за характером чи суб'єктним складом спорів, що вони розглядають, і робота комісій матиме певні обмеження:

- До компетенції комісій не входить вирішення і розгляд спорів, пов'язаних з поновленням на роботі
- Не може вона розглядати й спори за заявами працівників про оформлення трудових відносин у разі виконання ними роботи без укладення трудового договору
- Не розглядає спори за заявами власника або уповноваженого ним органу про відшкодування працівниками матеріальної шкоди, що заподіяна підприємству, установі чи організації.

Проте комісії можуть розглядати спори за заявами адміністрації чи керівного складу підприємства, службових осіб, керівних працівників, які обираються, затверджуються чи призначаються на посади, з питань звільнення, зміни дати і формулювання причин звільнення, переведення на іншу роботу, оплати за час вимушеного прогулу і накладення дисциплінарних стягнень.

Законом України «Про колективні договори і угоди» також передбачається діяльність примирної комісії або посередника у спірних питаннях, що виникають під час обговорення умов колективного договору, що укладається. Однак вказані особи не є медіаторами і не є сторонніми особами для сторін спору чи конфлікту, а обираються з числа працюючого колективу, що може викликати сумніви в об'єктивності і неупередженості таких «арбітрів» та, як наслідок, у доцільності вирішення спірних

питань за допомогою саме таких інструментів. Найчастіше саме з цих причин не відбувається врегулювання спорів мирним, несудовим способом.

Що стосується застосування медіації для вирішення конфліктів до моменту чіткого врегулювання цього питання на законодавчому рівні, можна говорити лише про квазі-медіацію та інші позасудові способи, зокрема досягнення домовленостей шляхом переговорів. Однак для пошуку сторонньої особи, яка може виступити медіатором і допомогти сторонам досягти консенсусу, потрібне, перш за все, бажання сторін конфлікту, що, відверто кажучи, не завжди існує одночасно у обох.

16 листопада 2021 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про медіацію» № 1875-IX (далі – Закон), опубліковано в газеті «Голос України» від 14.12.2021 № 237-238. Закон набрав чинності 15 грудня 2021 року і цим законом було доповнено главу XV КЗпП новою статтею 222-1 про врегулювання трудових спорів шляхом медіації. Також цей закон визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Відповідно до оновлених правових норм процедура медіації здійснюється за взаємною згодою сторін індивідуального трудового спору. Працівник та роботодавець укладають договір про проведення медіації та угоду за результатами медіації у письмовій формі. Така медіація проводиться, щоби врегулювати як трудові, так і цивільні, сімейні, господарські, адміністративні конфлікти або спори та запобігти їх у майбутньому. Запровадження в правовій системі медіації через ухвалення профільного закону відкрило можливості для більш ефективного, мирного і менш вартісного шляху позасудового врегулювання спорів.

Враховуючи вище написане, ми можемо уточнити термін «Медіація» в порівнянні з попереднім визначенням на початку статті. Це метод вирішення спору в позасудовому порядку із залученням медіатора (особи, яка допомагає в процесі медіації,

забезпечує рівність та врахування позицій сторін і в жодному разі не приймає рішень щодо змісту конфлікту).

Медіацію з урахуванням оновлення законодавчої бази, можна застосовувати в конфліктах (спорах), які виникають у трудових, цивільних, сімейних, господарських, адміністративних правовідносинах, а також кримінальних провадженнях під час укладання угод про примирення між потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин.

Перевагою медіаційного процесу перш за все є конфіденційність, адже вся інформація, яку отримує медіатор від сторін, не підлягає розголошенню, також позитивною стороною медіації є економія часу, тому що розгляд справ в суді та виконання судових рішень іноді тривають роками, а медіація в середньому може займати від декількох годин до декількох зустрічей.

Даний процес може суттєво зекономити кошти, тому що немає витрат на послуги адвоката та судовий збір, тобто кожна людина, яка має правовий конфлікт та виявила добровільну згоду, може спробувати вирішити цей конфлікт в рамках медіації, доступ до якої забезпечує система безоплатної правової допомоги. Для цього громадянам необхідно звернутись до бюро правової допомоги місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Фахівці бюро, визначивши медіабельність справи, залучають медіатора (спеціально підготовлений нейтральний та незалежний фахівець, який допомагає сторонам конфлікту (спору) у його врегулюванні, організовує та проводить медіацію).

Розглянемо сам процес медіації детальніше. Процес медіації можна умовно поділити на досить чіткі етапи:

1 етап, підготовка до медіації, під час цього етапу медіатор виконує певні дії:

- вивчає історію проблеми та основну інформацію про сторони конфлікту
- переглядає нормативні документи, за потреби консультується з іншими фахівцями

- налагоджує контакт зі сторонами та проводить індивідуальні зустрічі з ними
- організовує безпечне та комфортне місце для проведення медіації.

2 етап, початок, на цьому етапі відбуваються наступні дії:

- підписання договору з медіатором
- вступне слово медіатора
- збір даних та оголошення порядку і правил
- з'ясування позицій сторін
- визначення тем для обговорення.

3 етап, переговори, на якому відбувається виявлення інтересів кожного учасника конфлікту та з'ясування потреб, що приховані за виявленими інтересами (інтереси учасників можуть бути неочевидними для самих учасників, чи приховуватися ними).

4 етап, укладання та підписання угод, під час якого медіатору необхідно:

- перевірити напрацьовані варіанти рішень на реалістичність та можливість практичної реалізації
- уточнити деталі, узгоджує пункти угоди, формується остаточне рішення, яке задовольняє всіх учасників.

Паралельно з цим учасники ознайомлюються з текстом угоди та підписують її, за загальним правилом, укладається у 2-х примірниках, і ця угода описує чіткий план виходу з конфліктної ситуації з вказаними часовими рамками та розподілом відповідальності між учасниками конфлікту.

Таким чином відбувається сам процес медіації, що допомагає задовільнити сторони конфлікту швидко, бюджетно і, головне, ефективно. За допомогою медіації сторони мають змогу знаходити спільні рішення, спираючись на інтереси та потреби один одного, усвідомлюють всю значимість та відповідальність за рішення, які прийняті з урахуванням їхніх взаємних інтересів, і саме такі рішення будуть виконуватися з більшою ймовірністю, при цьому сам процес менше виснажує чи психічно травмує ніж судовий.

Однак є випадки, коли неможливо застосувати медіацію, а саме:

- відсутність добровільної згоди сторін
- домашнє насильство
- тиск та погрози
- зловживання алкогольними та наркотичними засобами
- психічні розлади та розумова відсталість

Всі ці обставини свідчать про немедіабельність справи.

Висновок можна зробити наступний: медіація, як і будь-який інший спосіб вирішення конфліктів, безсумнівно, розвивається, хоча й натикаючись на певний скепсис з боку як роботодавців, так і працівників. Для розвитку медіації і подолання скептичного ставлення до цього інституту також слід організувати активне інформування громадськості, проведення інформативної роботи з роботодавцями, які, у свою чергу, мають доносити таку інформацію до своїх працівників. Час не стоїть на місці, і модель управління підприємствами, побудови відносин між роботодавцем і працівниками все більше віддаляється від ієрархічної, набуваючи ознак кооперації рівноправних елементів, де є місце переговорам, домовленостям і вирішенню конфліктів мирним шляхом.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про медіацію» № 1875-IX від 15 грудня 2021 року. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t211875?an=154&ed=2021_11_16
2. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 01.07.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text>
3. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОФАЙЛІНГУ

ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

НЕВЕРБАЛЬНІ ІНДИКАТОРИ ОБМАНУ В РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Васенькин Юрій Сергійович

Здобувач другого рівня вищої освіти ОНП «Право»

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

Невербальне спілкування - це процес передачі інформації та емоцій без використання слів, за допомогою жестів, міміки, погляду, поведінки, інтонації та інших тілесних проявів і на відміну від більшості вербального спілкування, його значення в першу чергу вивчаються несвідомо. Так, посмішка може висловити дружелюбність, комфорт, нервовість і сарказм; погляд може передати інформацію, гумор або виклик, що може створити труднощі для інтерпретації інформації, особливо, коли присутні «культурні кордони». Головною причиною неоднозначності невербального спілкування є те, що воно регулюється меншою кількістю правил, більшість з них будуть неформальними нормами.

Словесне спілкування має безліч правил, що регулюють граматику, орфографію, вимову, вживання, значення тощо. Невербальне ж спілкування включає в себе все тіло; простір, яке воно займає; час, коли воно взаємодіє; те що сказано і те, як це сказано. Так, невербальна дія плавно протікає від одного співрозмовника до іншого, додаючи інформацію в свідомості одержувача, а невербальне спілкування часто виказує наші думки та емоції, перш ніж ми це усвідомлюємо. Люди можуть бачити і чути більше, ніж ви хотіли сказати, і, так як невербальне спілкування відбувається швидко, воно може суперечити тому, що ви маєте намір сказати і виказує ваше істинне ставлення.

Невербальна поведінка також повідомляє про статус і владу, адже дотик, постава, жести, використання простору є

показниками того, як розподіляється влада у відносинах, та привілеїв, які приносить статус. І хоча дослідження показують, що поведінка є своєрідною для конкретного індивіда, взаємодія між вербальними та невербальними може допомогти визначити обман.

Брехливість розглядається, як форма вербальної і невербальної поведінки, яка полягає в навмисному спотворенні уявлень дійсності заради досягнення бажаної мети або уникнення небажаних наслідків. У тих випадках, коли брехня стає звичною формою поведінки, вона закріплюється і перетворюється на якість особистості, таким чином, брехливість є характеристикою особистості, яка виражається в схильності до нещирості та навмисного твердження чогось, що не відповідає дійсності, з наміром обдурити.

Трохи поговоримо про розбіжність між жестами та висловлюваннями. Жести - це виразні рухи головою, рукою або кистю, які здійснюють з метою спілкування, і які можуть супроводжувати висловлення думок. Конкретний зміст окремих жестів різний у різних культурах, тому що засоби невербальної комунікації є таким же продуктом суспільного розвитку, як слова, і можуть відрізнятися в різних національних культурах.

У процесі виявлення обману найбільш інформативні жести, пов'язані з наближенням рук до обличчя. Найчастіше це говорить про перебільшення дійсного факту або явна неправда.

Захист рота рукою - один з жестів, що часто свідчать про брехню, коли рука прикриває рот і великий палець притиснутий до щоки, ніби посиляє сигнал стримувати вимовлені слова. Деякі люди намагаються удавано покашлювати, щоб замаскувати цей жест і якщо такий жест використовується співрозмовником у момент мовлення, це свідчить про те, що він говорить неправду.

Однак, якщо він прикриває рот в той момент, коли говорите ви, а він слухає, то часто це означає, він думає, що ви брешете. Дотик до свого носа є витонченим, замаскованим варіантом попереднього жесту і може виражатися в декількох легких дотиках до ямочки під носом або в одному швидкому, майже непомітному дотику до носа. Поясненням цього жесту може бути

те, що під час неправди з'являються подразнення нервових закінчень носа і його дуже хочеться почухати. Брехня зазвичай викликає свербіння в м'язових тканинах не тільки обличчя, а й шиї, тому деякі співрозмовники відтягують комірець, коли брешуть або підозрюють, що їх обман розкритий.

Якщо співрозмовник жестикулює лівою рукою, то це має насторожити вас: дуже ймовірно, що він обманює або займає недружню позицію. В будь-якій культурі жести нещирості пов'язані з лівою рукою, тоді як права рука у нас «окультурена», вона робить те, що треба, а ліва - те, що хоче, видаючи таємні почуття власника. Той самий принцип можна використовувати при аналізі міміки людини, але треба пам'ятати основне правило: завжди дивіться на ліву половину обличчя. Художникам і фотографам добре відомо, що обличчя людини асиметричне, в результаті чого ліва і права його сторони відображають емоції по-різному. Тому обличчя звичайно несе відразу два повідомлення, як те, що брехун хоче показати вам, так і те, що він хотів би приховати. Одні вирази обличчя підтримують брехню, намагаючись дати співрозмовникові невірну інформацію, інші ж, мимоволі, видають правду, тому що виглядають фальшиво, і справжні почуття просочуються через всі спроби приховати їх.

Фізичні прояви обману таж можна прочитати, адже невербальні сигнали вважаються подібними до мимовільних реакцій, таких як обмовки (неусвідомлені обмовки), які важко контролювати. Брехуну складніше контролювати свої невербальні сигнали під час спроби обдурити і це можна пояснити різними причинами, зокрема тим, що між почуттями людини й невербальними сигналами існує тісний зв'язок, чого немає у випадку з вербальними повідомленнями.

Основні невербальні ознаки обману:

- 1) Пришвидшене або напружене кліпання очей.
- 2) Розширення або звуження зіниць, коли зіниці можуть збільшуватися або зменшуватися залежно від мотивів взаємодії.
- 3) Уникання зорового контакту і небажання дивитися прямо в очі співрозмовника.
- 4) Зміна інтонації голосу, наприклад, голос може ставати вищим

- або нижчим у певних ситуаціях.
- 5) Збільшення темпу мовлення, людина може почати говорити швидше через нервозність, намагаючись компенсувати брак правдивої інформації.
 - 6) Помітні паузи й вагання, коли людина може підкреслювати паузи, щоб зробити свою розповідь більш переконливою.
 - 7) Несумісність між невербальними й вербальними сигналами, і це можуть бути дрібні ознаки: рухи рук, метушливість, рухи очей, неспроможність стояти спокійно, міміка. Усі ці дрібні елементи можуть свідчити про правдивість або неправдивість людини.
 - 8) Пітливість, тобто під час розмови чи спроб обману людина може почати пітніти, що є внутрішньою фізіологічною реакцією, адже людина знає, що говорить неправду, але не хоче, щоб це було помітно.
 - 9) Метушливість, постукування ногою, трясіння ногою, гра з предметами, швидке постукування пальцями чи суглобами пальців - такі жести свідчать про тривожність або неспокій.
 - 10) Жести-адаптори, як постійне доторкання до обличчя чи волосся може свідчити про внутрішній дискомфорт або спробу приховати мімічні сигнали [1].

Приклади аналізу поведінки підозрюваних в ФБР: «За часів моєї кар'єри, аналітика поведінки, в ФБР я зустрічав людей, які категорично відмовлялися говорити зі мною або неухильно дотримувалися своїх ідеологічних позицій. У більшості випадків компромісу досягали за допомогою переговорів», йдеться у блозі професора психології, колишнього агента ФБР Джека Шафера.

Якщо у людини, з якою ви говорите, злегка випнуті вперед губи, вона має протилежну до вашої думку. До прикладу, ви називаєте ціну, а співрозмовник надуває губи, він – проти.

«Коли я бачу надуті губи, то використовую техніку «готовий посперечатися, що...». У цьому випадку, я б сказав: «Готовий посперечатися, що ви думаєте, ніби ціна занадто висока. Дозвольте мені розповісти, як багато всього ви отримуєте за цю ціну». Знання того, що люди думають, перш ніж вони це озвучують, дає колосальну перевагу в переговорах», - каже психолог.

Якщо людина покусує губи, їй є що сказати, але вона не хоче. Фахівець радить заохочувати співрозмовника заговорити, якщо він покусує губи, бо люди неохоче говорять те, з чим інші, на їхню думку, не погодяться, і визнання того, що людина хоче зізнатися, робить свою справу.

Люди думають швидше, ніж говорять. Мозок швидше реагує на думки – за 1-2 с до того, як людина промовляє. Коли вона каже правду, невербальні знаки синхронні зі словами. Коли бреше, невербальні знаки показують те, що він думає.

«Я часто бачив, як людина кивала головою вгору і вниз, а за мить казала «ні». Таке асинхронне кивання головою свідчило про те, що підозрюваний бреше. Під час переговорів стежте за асинхронними рухами голови, щоб знати, блефує людина або говорить правду» - радить Шафер.

Люди наближаються до того, що подобається, і дистанціюються від того, що не подобається, і якщо говорять неправду, часто відхиляють голову перед тим, як починають говорити. Після сказаного, їх голова повертається у вихідне положення і мозок синхронізується зі словами. Якщо під час переговорів людина відкидається в кріслі зі схрещеними руками і ногами, це сигналізує про незгоду зі сказаним.

Техніка «ну ...» є способом перевірити правдивість так, щоб людина не дізналася, що перевіряють її правдивість. «Я часто ставлю підозрюваним таке питання: «Ви маєте відношення до злочину?». Якщо відповідь починається з «ну», значить, відповідь буде не такою, як я очікую. Вони знають, що я очікую почути «ні». Відповідь «ну» означає, що підозрюваний дасть будь-яку відповідь, крім «ні». А це «так», – каже спеціаліст.

Список використаних джерел:

1. Інтернет-ресурс URL: <https://tinylink.info/-PE->
2. Топоркова І.В. Взаємозв'язки структурно-функціональних складових брехливості з особистісними рисами у жінок – злочинниць та жінок з умовно-нормативною поведінкою. PSYCHOLOGICAL JOURNAL № 6 (16), 2018. URL:

https://www.researchgate.net/publication/326829552_VZAEMOZV'AZKI_STRUKTURNO-FUNKCIONALNIH_SKLADOVIH_BREHLIVOSTI_Z_OSOBISTI_SNIMI_RISAMI_U_ZINOK_-ZLOCINNIC_TA_ZINOK_Z_UMOVNO-NORMATIVNOU_POVEDINKOU

3. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4631/1/I_Kovalynska_NC_GI.pdf?utm_source

4. Motivation impairment effect. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Motivation_impairment_effect?utm_source

5. Агент ФБР назвав ознаки брехні. URL: https://gazeta.ua/articles/edu-and-science/agent-fbr-nazvav-oznaki-brejni/856996?utm_source

6. Веселовська Н.О. Актуальні проблеми профайлінгу. К., НАУ, 2023 р.

ТИПОЛОГІЯ І ПСИХОЛОГІЧНІ РИСИ ПОВЕДІНКОВОГО ПОРТРЕТУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗЛОЧИНЦЯ

Ліпіріді Дімітрій Олексійович

Здобувач другого рівня вищої освіти ОНП «Право»

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

Економічні правопорушники, як особлива категорія злочинців, мають вищий рівень інтелекту, фінансового стану, інформаційних навичок та більшу емоціональну стабільність порівняно зі злочинцями в інших категоріях.

Вікова категорія людей, що скоюють економічні злочини - 30-40 років (60% від загальної кількості) і це може бути пов'язано з тиском суспільства, зі зростаючими потребами, бажанням досягти успіху, матеріального багатства, підтвердити свій

високий соціальний статус. Часто використовують обман, маніпуляції, підробку документів, мають харизму, гарну уяву, вміння переконувати, грамотну вимову, користуються своїм владним становищем, службовою або державною посадами для досягнення особистої вигоди (корупція, розкрадання, привласнення, то що). Багато злочинів, що відбулись з використанням службового становища, дозволяють правопорушникам приховувати свої дії та уникати покарання.

Звертаючись до статистики, найбільша частка шахрайств з банківським кредитуванням скоюється чоловіками (до 70%). У злочинах в банківській сфері переважають саме посадові особи банків: керівники та заступники (45%), особи, що відповідали за проведення банківських операцій (39%) і лише 0,4% осіб, що вчинили економічні злочини, перебували у стані алкогольного, або наркотичного сп'яніння, що може свідчити, що економічні шахрайства носять свідомий та усвідомлений характер дій.

Особи, які вчинили злочин у бюджетній сфері здебільшого передпенсійного віку, що може бути пов'язано з кадровою політикою, оскільки на високих посадах зазвичай перебувають чоловіки у віці 50+ років.

Список використаних джерел:

1. Храмцов О.М. Особливість злочинця, який вчиняє злочини, пов'язані з насильством (кримінологічний аспект). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «ПРАВО». Випуск 23, 2017 рік. URL: <https://www.google.com/url?q=https://periodicals.karazin.ua/law/article/download/9732/9254/&sa=D&source=docs&ust=1755554191503596&usg=AOvVaw1XyzBq4bxJqumSyVEk1Mf>
2. Авдийский В.І. Організація попередження правопорушень у сфері економіки. URL: https://stud.com.ua/55703/pravo/organizatsiya_poperedzhennya_a_pravoporushen_u_sferi_ekonomiki

3. Резнікова Г.І. Психологічний портрет (профіль) злочинця поняття сфера застосування його зміст та реалізація. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1087

ПРОФАЙЛІНГ ПРИ ПЕРЕВІРЦІ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ (ВИКОРИСТАННЯ ПРОФАЙЛІНГУ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ І КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ)

Савко Євгеній Русланович

Здобувач другого рівня вищої освіти ОНП «Право»

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

В процесі поточної перевірки якості роботи державних службовців, як і під час призначення їх на посади, з метою виявлення потенційних корупційних ризиків і можливого конфлікту інтересів, існують спеціально розроблені методики оцінки доброчесності, що входять до комплексної системи оцінки відповідності займаної посади і носять назву професійного профайлінгу.

Наукова концепція профайлінгу ґрунтується на тому, що будь-яка протиправна дія та її підготовка можуть бути виявлені шляхом аналізу певних фізичних, психологічних, поведінкових критеріїв, які можуть проявити підконтрольні особи під час оціночного дослідження.

Існують ключові ознаки в невербальній і вербальній поведінці людини, які дають змогу профайлерам потенційно виявляти таку особу в людському середовищі й умовно віднести до категорії підвищеного ризику. До відповідного набору психофізіологічних реакцій, що часто виходять за межі свідомого контролю і, певною мірою, свідчать про намір приховати істину, можна віднести: хвилювання, дискомфорт, намагання ввести в оману досліджувачів, маніпулювати ними, спроби приховати

документи, як докази протиправних дій, або іншого зловживання. Також, подібні наміри часто можуть видавати саме такі елементи («мікровирази») поведінки людини, як її характерні «акторські» пози та міміка, інколи зухвалість, або, з іншого боку, образливість і напускний розпач.

Крім того, під час використання профайлінгу, для ефективної оцінки доброчесності чинних і майбутніх (потенційних) державних службовців застосовуються й інші способи визначення доброчесності, а саме: перевірка на доброчесність шляхом моделювання корупційних ситуацій, або виникнення конфлікту інтересів, у яких можлива недоброчесна поведінка; моніторинг статків і способу життя; проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа, та інше. При цьому, під час дослідження, в будь-якому разі, забороняється моделювання ситуацій з настанням кримінальної відповідальності піддослідного.

Загалом, до головних критеріїв доброчесності публічних службовців також можуть бути віднесені: дотримання норм профільних законів України, антикорупційного законодавства, етичних кодексів і правил; відповідність рівня життя наявному майну та одержаним легальним доходам.

Список використаних джерел:

1. Рядінська В., Гаврилюк Л. Правові проблеми визначення критеріїв доброчесності публічних службовців. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Актуальні питання юридичної науки. Том 34 (73) № 4 2023. УДК 342.95:35.086, DOI <https://doi.org/10.32782/TNU2707-0581/2023.4/20>
2. Лазаренко А. Профайлінг, як метод запобігання злочинності: кримінологічний аспект. За матеріалами XIV Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції «Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави» (м. Чернігів, 13 грудня 2024 р.) / голов. ред. В. Ф. Пузирний. Пенітенціарна академія України. Чернігів: ПАУ,

2024, с. 94. URL:
https://pau.edu.ua/wpcontent/uploads/2025/02/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F__13.12.2024-2.pdf

НЕВЕРБАЛЬНІ ОЗНАКИ ОБМАНУ В РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ (МОВА ТІЛА, ЖЕСТИ, МІКРОМІМІКА, ЗАТРИМКИ В МОВІ ЯК МАРКЕРИ БРЕХНІ)

Пархоменко Руслан Вікторович

Здобувач другого рівня вищої освіти ОНП «Право»

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

У розслідуванні економічних злочинів, де часто присутнє прагнення приховати правду, розуміння невербальної комунікації може стати цінним доповненням до традиційних методів збору доказів. Важливо пам'ятати, що жодна окрема невербальна ознака не є прямим доказом обману, натомість, кластеризація (групування) аномальних невербальних сигналів у поєднанні з вербальною інформацією може вказувати на психологічний дискомфорт, пов'язаний зі спробою приховування, і слугувати маркером для подальшої, більш детальної перевірки.

Поведінка тіла, що відрізняється від звичайної для людини в нестресовій ситуації, може свідчити про внутрішнє напруження закриті пози як то схрещені руки або ноги, нахил тіла назад або вбік, що може бути несвідомою спробою відгородитися або зайняти захисну позицію. Напруга та скутість - загальна ригідність тіла, незграбні або надмірно контрольовані рухи, що вказують на стрес, а зменшення простору від того, що людина може зменшуватися у кріслі, сутулитися, ніби прагне стати менш помітною.

Жестикуляція є потужним засобом вираження, але її нетипові прояви можуть бути маркерами обману.

Різке обмеження або надмірність жестів може вказувати на те, що брехун може або майже повністю припинити жестикулювати, намагаючись контролювати всі рухи, або, навпаки, використовувати надмірну, несприйнятну жестикуляцію для відволікання уваги.

Жести-адаптери - автоматичні, несвідомі рухи, спрямовані на самозаспокоєння потирання рук, поправлення одягу, доторкання до обличчя (особливо носа, рота, очей), почухування шиї. Ці дії часто пов'язані з підвищеною нервозністю.

Мікроміміка - це надзвичайно короткочасні (долі секунди) вирази обличчя, які видають справжні емоції, навіть якщо людина свідомо намагається їх приховати. Справжні емоції швидкоплинні прояви страху, гніву, смутку, здивування або огиди, що з'являються і зникають за мить, вони можуть свідчити про внутрішній конфлікт або емоції, пов'язані з приховуваною інформацією.

Асиметрія емоцій, наприклад, нещирі емоції часто виглядають асиметрично як посмішка, що виникає лише на одній стороні обличчя, може бути несправжньою.

Затримки в мові та слова-паразити нерішучість, часті паузи, використання е-е-е, м-м-м, що може вказувати на обдумування відповіді, а не на згадування, так як і зміни темпу та висоти голосу раптове прискорення або уповільнення мови, нетипове підвищення або зниження тону голосу. Відсутність деталей або надмірна деталізація брехун може або уникнути конкретики, надаючи занадто загальну інформацію, або, навпаки, надавати надмірно багато нерелевантних деталей, щоб звучати більш переконливо.

Використання невербальних ознак у розслідуванні економічних злочинів є складним, але потенційно потужним допоміжним інструментом. Ключовим є не окрема ознака, а їхня сукупність, зміна у звичній поведінці людини та контекст ситуації, тому фахівці, що працюють у цій сфері (слідчі, оперативні працівники, психологи-криміналісти), мають

проходити спеціалізовану підготовку для коректного розпізнавання та інтерпретації цих сигналів. Невербальні маркери не є доказом вини, але можуть слугувати червоними прапорцями, що вказують на необхідність більш глибокої перевірки інформації та цілеспрямованого збору доказів.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про оперативно-розшукову діяльність від 04.04.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Екман, П. Психологія брехні. Обдури мене, якщо зможеш. 2025. - 390 с.
4. Наварро Дж. Словник мови тіла. Секрети невербальної комунікації / Джо Наварро ; пер. з англ. А. Легконця. — Х. : Віват, 2021. — 192 с

СЕКЦІЯ 8. МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРИВАТНЕ, ПУБЛІЧНЕ, ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВ КОРИННОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ КРАЇНОЮ-АГРЕСОРОМ

Антонюк Анастасія Борисівна

*К.ю.н., доцент, уповноважена з антикорупційної діяльності
УДУ імені Михайла Драгоманова
м.Київ, Україна*

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про корінні народи України» корінним народом України визначено автохтонну етнічну спільноту, яка сформувалася на території України, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України. Корінними народами України, які сформувались на території Кримського півострову, є кримські татари, караїми, кримчаки [1].

Вторгнення на Кримський півострів почалося в лютому 2014 року, що офіційно є точкою відліку агресії РФ проти України. З початку 2014 року розпочалася системна фіксація порушень прав людини на окупованому півострові.

Тільки через десять років, а саме 25 червня 2024 року, відбулася знакова подія для кримськотатарського народу, оскільки у Страсбурзі Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) [3] ухвалив остаточне рішення у справі України проти РФ щодо Криму, визнавши систематичні порушення прав людини Росією на окупованому півострові.

ЄСПЛ одноголосно встановив, що Україна довела існування з боку РФ адміністративної практики:

- зникнень та відсутності ефективного розслідування у цьому зв'язку за статтею 2 Конвенції;
- жорстокого поводження та незаконних затримань за статтями 3 та 5 Конвенції;
- незаконного поширення російського законодавства, в результаті чого суди в Криму не можуть вважати такими, що встановлені відповідно до закону, за статтею 6;
- примусової зміни українського громадянства на російське за статтею 8 Конвенції;
- систематичних масових обшуків у порушення статті 8;
- примусового переміщення на територію РФ засуджених в порушення статті 8;

- нападів та переслідування релігійних лідерів, які не належали до РПЦ, обшуків та конфіскації майна у цьому зв'язку в порушення статті 9;
- закриття неросійських медіа, в тому числі українських та кримськотатарських телестанцій, постійні переслідування та напади на журналістів в порушення статті 10;
- заборони мирних зібрань та протестів, напади і переслідування їхніх організаторів в порушення статті 11 Конвенції;
- експропріації приватного майна в порушення статті 1 Першого протоколу;
- закриття українських та кримськотатарських класів всупереч статті 2 Першого протоколу;
- порушень права на свободу на пересування між окупованою територією Криму та материковою частиною України;
- дискримінації кримських татар;
- порушень прав політичних в'язні, неможливості їхнього повернення в Україну та жорстокого поводження з ними на території окупованого Криму та території РФ.

Відзначається, що Суд мав належні докази, включаючи звіти міжурядових і неурядових організацій, підкріплені свідченнями та іншими матеріалами. Вони підтверджують, що інциденти були достатньо численними й взаємопов'язаними, щоб визнати їх системними.

Уповноважена у справах Європейського суду з прав людини Маргарита Сокоренко тоді зазначила, що це рішення є першим, в якому міжнародна судова інстанція визнала РФ відповідальною за політику масштабних та систематичних порушень різноманітних прав та свобод людини на тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополь.

Спираючись на слова Уповноваженої варто зазначити, що це рішення є унікальним - низка висновків та порушень за Конвенцією сьогодні ЄСПЛ визнав вперше в своїй практиці (застосування російського законодавства, незаконні суди, примусова зміна громадянства), що є важливим етапом та результатом на шляху до притягнення агресора до міжнародно-правової відповідальності.

З початку активних бойових дій на території нашої країни абсолютну більшість вимог України ЄСПЛ задовольнив та визнав наявність не просто порушень прав людини, а саме системної практики агресора щодо таких порушень, яка послідовно тривала з лютого 2014 року щонайменше до вересня 2022 року, коли Євросуд припинив свою юрисдикцію стосовно рф.

ЄСПЛ визнав застосування широкої адміністративної практики порушень прав людини у розумінні Європейської конвенції. Суд визнав дискримінацію кримськотатарського та українського народів в Криму. Як і очікувалось ЄСПЛ, Комітет ООН з прав людини визнав незаконним нав'язування російського громадянства, перевезення в'язнів з Криму до росії.

З посиланням на Кримськотатарський ресурсний центр та на висновки експертів щодо вказаної інформації виникає логічне питання практичної реалізації цього рішення, адже після виходу росії з РЄ не залишилось механізмів нагляду за виконанням цього рішення у середині РЄ. Проте це рішення є актом справедливості та доказом дієвості міжнародного права. Крім того, це також важливо в контексті формування реєстру збитків завданих російською агресією, який створено як компенсаційний механізм, а на країну-агресора, на сьогодні, передусім це впливатиме, здебільшого, в іміджевому плані [2].

В даному випадку варто все ж дотримуватись приписів міжнародного права, які формувались не одне десятиліття, оскільки безкаранність «металевої» країни лише набирає обертів та не зупиниться лише на території України і її громадян.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про корінні народи України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>
2. Інформаційний сайт Кримськотатарського ресурсного центру. URL: <https://ctrcenter.org/uk/>
3. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ЧЕРЕЗ ДОСВІД МЕДИЧНОЇ ТА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гільборг Олександра Геннадіївна

*Керівник Центру тактичної бойової підготовки
інструктор з тактичної медицини та домедичної допомоги
волонтер, медсестра мікрохірургічного відділення катаракти
та вітреоретинальної патології
м. Харків, Україна*

Міжнародне право є не лише складною юридичною системою, але й потужним інструментом захисту тих, хто знаходиться на лінії зіткнення з небезпекою: цивільного населення, медичних працівників, пацієнтів, волонтерів, рятувальників.

У сучасних умовах війни в Україні питання захисту прав людини виходить на перший план, адже ті, хто надають допомогу пораненим у польових умовах або працюють в лікарні під обстрілами, заслуговують на реальний захист у вигляді міжнародних конвенцій, договорів, судів та механізмів реагування, але щоб ці інструменти діяли, важливо знати як вони влаштовані і як їх застосовувати, навіть не будучи юристом.

Для медичних працівників це означає, що поліклініки, лікарні, шпиталі, в яких вони надають допомогу не мають бути ціллю, бо відповідно до міжнародного гуманітарного права напад на медичні установи, або медичний транспорт є воєнним злочином. Медик має право на нейтральність та захист, але на практиці, коли порушення відбуваються щоденно, саме знання права дозволяє фіксувати ці злочини, передавати інформацію до міжнародних структур та захищати себе і пацієнтів.

Для волонтерів, які евакуюють людей, доправляють медикаменти або працюють на прифронтових територіях,

важливо знати, що міжнародне право гарантує їм захист, як гуманітарним працівникам, бо їхня робота має бути недоторканою. Проте в реальності волонтери стають мішенню, тому фіксація порушень і співпраця з правозахисними організаціями критично важливі. Знання міжнародних механізмів як щит, який захищатиме навіть тоді, коли в руках немає зброї, адже це основа для майбутньої справедливості, компенсації, покарання винних і найголовніше - визнання болю, який пережила та переживає Україна. Саме ті, хто сьогодні лікує, рятує, допомагає, стоять першими у цьому ланцюгу відповідальності.

Міжнародне публічне право - сукупність правил, які регулюють відносини між державами, народами, міжнародними організаціями, де в центрі уваги захист гідності, свобод і життя кожної людини, особливо у кризових ситуаціях: під час війни, окупації, депортації, геноциду. Це не просто абстрактні формулювання, а живі норми, які щодня порушуються, коли обстрілюють цивільну інфраструктуру, викрадають людей, або катують військовополонених.

До ключових джерел міжнародного публічного права належать:

- Статут ООН (1945), який є основою сучасного міжнародного порядку;
- Загальна декларація прав людини (1948), яка містить базовий перелік прав що має кожна людина;
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) - документ, що деталізує механізм захисту;
- Європейська конвенція з прав людини (1950), яка стала основою для подання скарг до ЄСПЛ (Європейського суду з прав людини).

Ці документи гарантують основні права, як то право на життя, свободу слова, справедливий суд, заборону катувань, недоторканість особистого життя. Порушення цих прав під час війни або окупації мають стати предметом розгляду в міжнародних судах. В умовах війни в Україні ЄСПЛ та органи ООН є реальним майданчиком для притягнення російської

федерації до відповідальності. На практиці це означає, що якщо лікарня була знищена, то це не просто трагедія, а потенційний воєнний злочин. Якщо медик був захоплений в полон, або волонтер зник безвісті - це сфера дії міжнародного публічного права. Навіть якщо ти не юрист, але знаєш, куди звертатися, як фіксувати, кому передавати факти, то ти вже частина захисного механізму.

Міжнародне гуманітарне право - галузь, яка застосовується виключно під час збройних конфліктів, основною метою якої є обмеження страждань та захист тих, хто не бере участь в бойових діях.

Основні документи на яких базується міжнародне гуманітарне право - це: Чотири Женевські конвенції (1949) та додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977, 2005); Гаазькі конвенції (1899, 1907).

Зокрема, I Женевська конвенція регулює захист поранених військовослужбовців та медичного персоналу. Лікарі та волонтери, які надають медичну допомогу, мають право на захист та не можуть бути ціллю нападу. Використання символу червоного хреста та захист лікарень - важлива частина цього права, хоча зафіксовані порушення, як-от обстріли медичних закладів у Харкові, Маріуполі, Бахмуті, що вважається воєнними злочинами.

Міжнародне приватне право - галузь, яка регулює права осіб, що мають справу з правовими системами різних країн, це може стосуватись і медичного лікування за кордоном, і переміщення біженців, і усиновлення, і відшкодування шкоди внаслідок війни, тощо. У випадках евакуації поранених за кордон, надання притулку або відновлення документів приватне міжнародне право допомагає регулювати відповідальність і права осіб в іншій країні, що важливо для волонтерів, які супроводжують переміщених осіб за межі України.

Наведемо статистику порушень Міжнародного гуманітарного права в Україні 2022-2024 роки.

Так, за даними World Health Organization та Safeguarding Health in Conflict Coalition, з початку повномасштабної агресії

російської федерації проти України було зафіксовано понад 1500 підтверджених атак на систему охорони здоров'я. Станом на 2024 рік пошкоджено понад 267 медичних закладів, зруйновано 37 медичних об'єктів, понад 230 поранених та 147 загиблих пацієнтів і медиків. Використання медзакладів як баз чи укриттів - зафіксовані чисельні порушення МГП.

Міжнародне право - це не щось абстрактне, це реальний механізм який може захищати людей, коли на них падають ракети, бомби, дрони і т.п.. Медики, волонтери, пацієнти - усі мають право на захист, а знання базових механізмів дозволяє документувати порушення, реагувати на них та передавати докази в міжнародні інституції. Ваша щоденна праця - це не лише допомога, це ще й великий внесок у справедливість і правду, адже правосуддя починається з фіксації кожного злочину.

Список використаних джерел:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй (1945). URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
2. Загальна декларація прав людини (1948). URL: <https://legal.un.org/avl/ha/udhr/udhr.html>
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966). URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
4. Європейська конвенція з прав людини (1950). URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-convention/home>
5. Чотири Женевські конвенції (1949). URL: <https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries>
6. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977, 2005). URL: https://icrcndresourcecentre.org/wp-content/uploads/2024/08/0321_002-ebook.pdf
7. Гаазькі конвенції (1899, 1907). URL: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>

8. Національне законодавство України у сфері міжнародного гуманітарного права. URL:

<https://www.asser.nl/media/794633/2021-the-domestic-implementation-of-ihl-in-ukraine-updated.pdf>

Випадки порушень прав людини під час російсько-української війни (звіти ООН, міжнародних місій). URL:

<https://redcross.org.ua/en/news/2025/06/115479/>

Рішення ЄСПЛ, що стосуються України після 2014 року. URL: <https://www.echr.coe.int/>

9. International Criminal Court (ICC) - Судові процеси щодо злочинів проти людяності, агресії, геноциду. URL: <https://www.icc-cpi.int/>

10. Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights - Онлайн-курси, бази даних, дослідження. URL: <https://www.geneva-academy.ch/>

ПУБЛІЧНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ

Голуб Олег Олегович

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОП «Право»

ВНЗ «Національна академія управління»

Україна

Правове оформлення інституту публічної служби в Україні розпочалося на початку 2000-х років, коли були здійснені перші кроки системного регулювання правового статусу державних службовців. Знаковим моментом для того періоду стало прийняття 10 грудня 2015 року Закону України «Про державну службу», який набув чинності 1 травня 2016 року і відкрив нову сторінку у формуванні сучасної моделі публічної служби, орієнтованої на принципи ефективності, прозорості та наближення до європейських стандартів.

Сьогодні в нормативному полі України використовується термін «публічна служба», а саме в Кодексі адміністративного

судочинства України надано таке визначення: «діяльність на державних політичних посадах, діяльність у державних професійних органах, професійна діяльність суддів і прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна робота в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування» [1].

Однак сам зміст правових норм, що регулюють публічну службу, відображає не лише поточний стан законодавства, але й характеризує тип публічної служби. Загалом публічна служба виступає ключовим інститутом, що має вагоме значення для функціонування держави і, як соціальний інститут, публічна служба є формою організації спільної діяльності громадян, які виконують службові функції в апараті державної влади. Цей інститут належить до політичної системи суспільства поряд із такими важливими елементами, як судова влада, прокуратура та інші державні органи. Варто зазначити, що діяльність службовців повинна здійснюватися виключно на основі законності, що можливо лише за умов правової держави.

У 2019 році до Закону України «Про державну службу» [2], було внесено низку змін, які стали кроком на шляху гармонізації української моделі публічної служби з європейською практикою. Зокрема, йдеться про можливість укладання контрактів, що дозволяє підвищити гнучкість кадрової політики. Крім того, законодавча база зазнала подальших змін у межах ширших реформ, зокрема у сферах судочинства, оборони та антикорупційної політики, що безпосередньо вплинуло на функціонування публічної служби.

Трансформаційні процеси охопили не лише формальні правові механізми, а й глибокі зміни у соціокультурному середовищі, в якому функціонує публічна служба, відбулась зміна управлінської культури та перегляд підходів до взаємодії громадян з державою.

Серед ключових змін, що спостерігаються у державному управлінні, можна виокремити: більш чітке розмежування політичних та адміністративних посад; децентралізацію

управлінських функцій; скорочення чисельності центральних органів виконавчої влади; деталізацію процедур прийняття рішень; посилення прозорості в роботі державних органів. Особливо важливою є переорієнтація з кількісних в якісні критерії оцінки ефективності державних службовців. Такі зміни частково запозичені з досвіду реформ, проведених у Польщі, і можуть слугувати орієнтиром для подальших дій в Україні.

Як бачимо, за роки незалежності Україна пройшла складний шлях трансформації системи публічного управління, намагаючись віднайти власну модель публічної служби і цей пошук обумовлений як політичною багатовекторністю, так і нестабільністю соціального середовища. Часті зміни політичного курсу, суперечливість реформ і складні умови зовнішньої агресії лише ускладнили процес формування сталої моделі публічної служби.

Вивчення міжнародного досвіду, зокрема країн ЄС та США, свідчить про необхідність подальшого впровадження комплексного підходу до розбудови ефективної системи публічної служби. Серед пріоритетних напрямів можна виділити:

- удосконалення нормативно-правової бази;
- розвиток етики державного управління,
- підвищення професійного рівня держслужбовців,
- розвиток електронного врядування,
- стандартизація процедур надання публічних послуг,
- забезпечення інституційної автономії [3].

Реформа публічної служби є одним важливих засад побудови сильної демократичної держави і без висококваліфікованих, неупереджених і патріотичних службовців неможливо досягти успіху у сферах економіки, безпеки та захисту прав людини. Органи публічної служби повинні функціонувати як інституція, що поєднує функції в галузі адміністративного, конституційного та європейського права, демонструючи при цьому відповідальність у реалізації своїх функцій.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
2. Закон України «Про державну службу» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
3. Нинюк І. І., Нинюк М. А. Реформа публічної служби в Україні: досвід інших країн. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2024. Т. 35(74). № 1. С. 169–173. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.1/29>
4. Авербух Г. М., Сухорукова А. Л. Шляхи підвищення ефективності та дієвості механізмів управління персоналом публічної служби в контексті європейської інтеграції. Публічне урядування. 2022. Т. 28, № 3. С. 10–16.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Зінченко Василь Васильович

Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ОНП «Право»

ВНЗ «Національна академія управління»

Україна

Європейська інтеграція, за яку так бореться Україна, насправді є складним і поетапним процесом, який полягає не просто в процесі як в явищі, а й передбачає відповідність вітчизняного законодавства законодавству Європейського союзу (надалі - ЄС). Увесь апарат державного механізму спрямований на поступову гармонізацію вітчизняного законодавства зі стандартами та цінностями ЄС і цей процес стосується політичної, соціальної та економічної сфер.

Попри усі наявні зовнішні виклики, зумовлені воєнним станом, Україна невинно продовжує рух до членства з ЄС

виконуючи всі вимоги, визначені Європейською комісією, така поведінка є свідченням рішучості нашої країни та слідуванню вибору, який Україна зробила ще за часів Помаранчевої революції, обравши європейський вектор розвитку і успіхи на цьому шляху є, адже Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що зобов'язує нашу державу до безкомпромісної реалізації євроінтеграційного курсу.

На законодавчому рівні основи процесу адаптації та гармонізації українського законодавства до норм ЄС були закладені ще у 2004 році ухваленням Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» №1629-IV [4]. Наразі цей документ залишається чинним та визначає покрокову послідовність і етапи гармонізації національного права з правом ЄС, зокрема у нормотворчій діяльності, зовнішній політиці, освіті та підготовці кадрів.

Наступним нормативним документом на шляху євроінтеграції стало укладення Угоди про асоціацію. Підписання відбувалось в два етапи: 21 березня 2014 року - політична частина угоди, а 27 червня 2014 року - економічна частина угоди, а ратифікація Угоди відбулася у вересні 2017 року [2].

З того часу наша країна системно почала системно імплементувати положення європейського законодавства, закріпивши це відповідними зобов'язаннями.

Угода про асоціацію [3] передбачає створення тісного партнерства між Україною та державами-членами ЄС, спрямованого на зближення в політичній сфері, посилення співпраці у сфері юстиції та безпеки, а також на розвиток економічних і торговельних відносин. Саме з підписанням цієї Угоди Україна визначила євроінтеграцію як незворотній зовнішньополітичний курс, розпочавши активну законодавчу роботу щодо імплементації європейських норм.

17 вересня 2014 року Кабінет Міністрів України затвердив план заходів з виконання Угоди про асоціацію на період 2014–2017 років (розпорядження №847-р), що заклало засадничу основу для практичної реалізації задекларованих положень. У

межах задекларованої Угоди про асоціацію було розпочато низку реформ, спрямованих на вдосконалення внутрішнього законодавства та його узгодження з правовою системою ЄС і одним із пріоритетних напрямів стала цифрова трансформація та поступове приєднання України до Єдиного цифрового ринку з ЄС. В даному напрямку Україна розвивається найуспішніше та є прикладом для наслідування для багатьох країн. [1].

Успіхом, що підтверджує правильність руху України у цьому напрямку є надання статусу кандидата в члени ЄС, яке ми отримали 23 червня 2022 року, коли усі 27 держав-членів ЄС підтримали Україну та висловили свою готовність прийняти нашу державу до європейської спільноти. Такі результати є важливою віхою у розвитку європейського вектору та стимулом до подальшої гармонізації, адаптації та впровадження змін в законодавство України.

Список використаних джерел:

1. Камардіна, Ю. В., Татарчук, О. М., & Михайлов, Р. І. (2024). Правове забезпечення євроінтеграції: загально-правовий та галузевий аспекти в контексті сталого розвитку. Академічні візії, (31). URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1137>
2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом за 2023 рік. URL: <http://surl.li/twicz/>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21.03.2014р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/conv#n2176
4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. No 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА ПАЦІЄНТА НА ГІДНУ СМЕРТЬ

Лаговська Наталія Валеріївна

*К.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Право на життя є фундаментальним правом кожної людини, закріпленим у Конституції України [1] та Загальній декларації прав людини [2] і у цьому контексті особливо суперечливим постає питання: чи можна поряд з правом на життя допустити існування права на смерть? Визнання права на смерть суперечить самому принципу правової системи, яка покликана передусім охороняти життя.

Протягом тривалого часу в Україні питання легалізації евтаназії залишалося поза межами публічного диспуту, водночас, у багатьох країнах світу ця тема вже давно обговорюється на високому правовому та медичному рівнях. Зокрема, створення прецедентів судового визнання евтаназії допустимою у США, Нідерландах, Бельгії та інших країнах спричинило активні дебати в суспільстві [3].

Евтаназія - це усвідомлене припинення життя особи з метою уникнення фізичних страждань. У «Декларації про евтаназію» Конгрегації віровчення від 5 травня 1980 року зазначено, що під евтаназією розуміють будь-яку дію або бездіяльність, яка має на меті настання смерті задля припинення болю [4].

У науковій та медичній літературі виділяють кілька видів евтаназії. За способом реалізації її поділяють на активну (введення смертоносної речовини) та пасивну (відмова від підтримки життя).

Активна евтаназія може реалізовуватись за допомогою спеціального обладнання - інструментальної евтаназії і її прикладом є практика доктора Джека Кеворкяна, який за

допомогою спеціального пристрою сприяв самогубствам понад 130 пацієнтів у США [5].

Пасивна евтаназія має підвиди - ортотаназія (природна смерть без втручань) та дистаназія (максимальне подовження життя без урахування якості останнього), крім того, евтаназія може бути добровільною (на прохання пацієнта) або примусовою (без згоди), яку використовують як покарання для злочинців. Виділяють також поняття «лікарської допомоги при самогубстві», коли лікар лише надає препарати, а пацієнт сам їх приймає.

За мотивацією лікаря виділяють: пряму евтаназію (намір вкоротити життя) та непряму (смерть як побічний ефект знеболення), так, у деяких випадках лікарі вдаються до високих доз анальгетиків, що скорочує життя пацієнта, хоча офіційно метою є полегшення болю.

Міжнародний досвід показує, що за медичними показниками «евтаназію» застосовують у разі термінальних станів, таких як IV стадія онкозахворювання з метастазами, вегетативний стан, смерть мозку тощо, однак, в Україні правова система не допускає евтаназію навіть у випадках крайнього страждання, оскільки це суперечить положенням статті 27 Конституції України та статтям 115, 120 Кримінального кодексу України [1], [6].

Слід зазначити, що пацієнти мають право на інформацію про стан свого здоров'я та право на відмову від лікування [7], але під тиском психологічного стану, соціальної ізоляції чи депресії пацієнт може приймати рішення про смерть, не усвідомлюючи їхніх наслідків.

У Європейських країнах практика евтаназії, досить, різниться. Наприклад, у Нідерландах вона дозволена лише в разі нестерпного болю та багаторазового письмового звернення пацієнта, а у Бельгії необхідна письмова заява хворого, складена добровільно та без впливу третіх осіб [8]. У Швейцарії допускається допомога у самогубстві навіть для іноземців, що викликало критику через «медичний туризм смерті».

Сучасна українська медицина не має достатнього ресурсного та етичного підґрунтя для впровадження евтаназії на законодавчому рівні. Високий ризик лікарської помилки, низький рівень паліативної допомоги, можливість зловживань ставлять під сумнів доцільність легалізації евтаназії в нинішніх умовах.

Право на гідну смерть визнається міжнародними документами, але в українському контексті це право поки що не може бути реалізовано без шкоди для цілісності медичної та правової системи. На думку багатьох представників християнських конфесій, евтаназія - це форма самогубства або вбивства, що суперечить моральним принципам [9].

Проблема евтаназії носить міжгалузевий характер, а її вирішення потребує глибокого осмислення та тісної співпраці юристів, лікарів, психологів та духовенства. У контексті постійного розвитку медичних технологій та етичних викликів людства, слід виважено формувати правове поле, яке захищатиме не лише людське життя, а також, право на гідне його завершення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: <https://www.un.org/uk/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
3. Roe v. Wade, 410 U.S. 113 (1973) // U.S. Supreme Court. URL: <https://supreme.justia.com/>
4. Declaration on Euthanasia. Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith, 1980. URL: <https://www.vatican.va>
5. Caplan, A. L. (1997). The Good Death Problem. Hastings Center Report, 27(3), 27–28. URL: <https://www.jstor.org/stable/3527865>
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

7. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 лист. 1992 р. № 2801-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
8. Belgian Act on Euthanasia of May 28, 2002. URL: <https://www.health.belgium.be>
9. Катехизис Католицької Церкви. URL: <https://www.vatican.va/archive/> catechism

ВПЛИВ СКЛАДУ ТА ЗМІСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ НА РІВЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЗАХИСТУ

Кудінов Вадим Анатолійович

*Кандидат фізико-математичних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій навчально-
наукового інституту права та психології Національної академії
внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р [1], розвиток електронного урядування визначено одним з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління.

Електронне урядування - це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [1]. Тому серед основних напрямів державної інформаційної політики в Україні є створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування, постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів [2].

Бази даних зазначених інформаційно-комунікаційних систем можуть містити інформацію про персональні дані людини, тобто відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована [3].

Як відомо, права суб'єкта персональних даних закріплені у статті 8 Закону України «Про захист персональних даних» (далі - Закону) [3]. Відповідно до статті 32 Конституції України [4] та частини 6 статті 6 Закону [3] не допускається обробка даних про фізичну особу, які є конфіденційною інформацією, без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. При цьому володільці, розпорядники персональних даних та треті особи зобов'язані забезпечити захист цих даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних (частина 1 статті 24 Закону [3]).

В роботі [5] нами проведено аналіз національного законодавства щодо захисту персональних даних, його відповідність вимогам положень європейських стандартів, висвітлено низку проблемних питань законодавства щодо захисту персональних даних. На прикладі інформаційних систем Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції України нами розглянуто сучасний стан захисту прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації в цих системах [6, 7].

Метою даної роботи є аналіз впливу складу та змісту персональних даних в інформаційно-комунікаційних системах на рівень забезпечення їх захисту.

Обробка персональних даних в інформаційно-комунікаційних системах здійснюється відкрито і прозоро із застосуванням засобів та у спосіб, що відповідають визначеним цілям такої обробки. При цьому персональні дані мають бути точними, достовірними та оновлюватися в міру потреби, визначеної метою їх обробки [3]. Необхідно відмітити, що «точність» і «достовірність» - це різні поняття, що описують якість даних. Точність визначає, наскільки дані близькі до

істинного значення. Достовірність описує, наскільки дані відповідають дійсності та можуть бути використані для прийняття рішень. Достовірні дані мають бути повними, без перекручень та відповідати об'єктивній реальності. І точність, і достовірність важливі для аналізу даних та прийняття рішень. Таким чином, дані повинні бути як точними, так і достовірними, щоб забезпечити надійні результати.

Відповідно до частини третьої статті 6 Закону [3] склад та зміст персональних даних мають бути відповідними, адекватними та ненадмірними стосовно визначеної мети їх обробки. Відповідність - зібрані персональні дані повинні бути безпосередньо пов'язані з визначеною метою обробки. Адекватність - зібрані дані повинні бути достатніми для досягнення поставленої мети (при цьому недостатньо зібраних даних може ускладнити або унеможливити досягнення мети, а надлишок даних створює ризики для безпеки та приватності). Ненадмірність - обсяг зібраних даних не повинен перевищувати необхідний мінімум для досягнення мети (необхідно уникати збору надлишкової інформації, яка може бути використана для інших цілей).

Таким чином, при роботі з інформаційно-комунікаційними системами потрібно дотримуватися такого підходу: збирати лише ту інформацію, яка необхідна для конкретної мети, і не збирати зайвих даних. Також необхідно забезпечити, щоб дані були актуальними та зберігалися не довше, ніж це необхідно.

Згідно із законодавством про захист персональних даних, обробка даних повинна бути законною, справедливою та прозорою, а це означає, що збір та використання персональних даних має бути виправданим, не порушувати права суб'єкта даних та бути зрозумілим для нього. Обробка надмірних даних є порушенням цих принципів, отже, забезпечення відповідності, адекватності та ненадмірності персональних даних є ключовим аспектом їх захисту та дотримання законодавства про захист персональних даних.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 верес. 2017 р. № 649-р. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80>.
2. Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»: Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2938-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2938-17>.
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 року. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Кудінов В.А., Пеньковська М.С. Аналіз національного законодавства щодо захисту персональних даних. Актуальні проблеми кібербезпеки в Україні та шляхи їх вирішення: матеріали круглого столу (Київ, НАВС, 24 жовт. 2019 р.); за заг. редакцією В. А. Кудінова. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 10–15.
6. Кудінов В. А. Нормативно-правове закріплення прав людини щодо захисту і обробки персональних даних в інформаційно-пошукових системах Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції. Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 184–188.
7. Кудінов В. А. Сучасний стан захисту прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації в інформаційних системах Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції. Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16 трав. 2019 р.). Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2019. С. 315–319.

МУЗЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кудрявцева Євгенія
Завідувачка фондами
Аптека-музей на Подолі
м. Київ, Україна

Після 22 лютого 2022 року перед музеями, як і перед усіма нами, громадянами України, постали нові виклики та задачі, які ми досі не вирішували.

Музеї відреагували на воєнні обставини одразу. Першою реакцією було - зберегти культурне надбання України, її музейний фонд, тому одразу почали реалізовуватися такі задачі, як:

- Захист колекцій
- Укріплення вікон та вітрин
- Евакуація в разі необхідності музейних предметів
- Встановлювати порядок їх збереження у сховищах.

Музеям допомогли пакувальними матеріалами волонтерські та культурні організації України та зарубіжжя, Ukraine Art Aid Center, World Heritage Watch, Tandem Kunsttransporte, фонд Coromandel Stiftung та інші, і це було дуже корисно, адже кошти на культуру навіть у мирний час не покривали навіть елементарних потреб.

Перед музеями постала свого роду дилема - з одного боку, зберегти цінності, з іншого - дати відповідь на виклик часу. Згадаємо, як в перші дні вторгнення майже всі українці не могли читати книжки, всі тільки переглядали новини, не маючи змоги зосередитися на чомусь, не пов'язаному з війною. Стреси, відчуття втрати домівки, життя в умовах реальної небезпеки, необхідність евакуації - все це змінило людей. Якими будуть наслідки цих змін, ми ще побачимо, хоча, спілкуючись із тими, хто пережив Другу світову (такі люди ще живі, хоч їх і небагато), видно, що та війна виховала сильне покоління з твердими моральними цінностями. Формування такого покоління йде і зараз і вже видно, що українці, в невимовно, підчас, важких умовах, свого роду реперними точками, з яких починається

будівництво цієї нової генерації, обирають опору на своє - культуру та історію.

Тому, не дивлячись на реальну небезпеку і випадки руйнування музеїв, як це було, наприклад, з Художнім музеєм в Одесі, більшість музеїв України ухвалили рішення продовжувати свою діяльність - екскурсійну, експозиційну, виставкову, наукову та освітню в певних обмеженнях.

Також дуже важливим завданням було зберегти людей, що продовжили свою працю в музеях, не дивлячись на реальні небезпеки. Рішення приймалися гнучкі, тож частина роботи була перенесена онлайн. Хотілося б підкреслити ентузіазм і професіоналізм музейних співробітників, які, незважаючи на численні і об'єктивні труднощі, зовсім скромні зарплати колектив музею склався дуже відповідальний, працюючий на наукових засадах.

Музей-аптека на Подолі в Києві не закривався в воєнний період і працює без вихідних. Певні категорії населення, такі як військові, учасники бойових дій, переселенці, багатодітні, і, зрештою, такі, які просто не мають коштів, можуть прийти до музею безкоштовно, а для маломобільних відвідувачів зробили пандус.

Саме місце музейної садиби - Поділ, прямо під схилами Замкової гори, затишне подвір'я з древньою 400-річною виноградною лозою, столітнім горіхом і кущами троянд - заспокоює. По горіху бігають білки, а під горіхом ми поставили столик із стільцями, назвали це куточком тиші. За закритою брамою час наче застиг у 18-19 столітті.

Самі музейні зали, інтер'єри 19 століття, старовинні меблі, медичний посуд, аптекарське начиння (до речі, багато предметів інтерактивні, ми дозволяємо відвідувачам контактувати з предметами, посидіти за столом аптекаря, навіть пограти на антикварному піаніно, яке спеціально для відвідувачів було настроєне) також викликають інтерес до нашої історії і певне заспокоєння.

Акцент в музеї робиться саме на історії медицини, аптечної справи в Україні. Для відвідувачів на замовлення роблять

корисний трав'яний чай, проводяться концерти, театральні вистави, зустрічі з митцями, поетами. Влітку великою популярністю для таких творчих зустрічей користується саме двір садиби.

Працює оновлений сайт музею, на сайті можна повністю безкоштовно скористатися аудіогідом українською та англійською мовами і це дуже зручно, бо навіть, якщо екскурсія переривається повітряною тривоною, можна знов поринути в музейний світ, тільки вже онлайн. Сторінки Музею у Facebook та Instagram також є своєрідним культурним майданчиком, де проходить пряме спілкування з відвідувачами.

Поповнюється Музейний фонд України. За 8 місяців це майже 1000 предметів.

Щодо труднощів. Звісно, на кількість відвідувачів дуже впливають обстріли Києва. Закономірність така: в день після обстрілу приходить в 10 разів менше людей, кілька днів після така цифра тримається, а потім знов росте, і так до наступного обстрілу. Ми часто стикаємося з відміною екскурсій, особливо з інших міст, але відвідувачі є кожний день.

Підвальні приміщення музею можуть використовуватися як сховища під час повітряних тривог в робочий час, бо вони мають товсті стіни, надійно заглиблені і мають два виходи. Від небезпеки прикриває Замкова гора, хоча, звісно, захистити від балістики вона не може. Поблизу вже були прильоти, на Глибочицькій та на Лук'янівці.

Брак фінансування і попередні судові процеси призвели до того, що в музеї з громадських зручностей є тільки електрика, а взимку музей працює без опалення.

Але музей існує. Він популярний, в соціопитуванні про найбільш містичні місця Києва він впевнено посідає друге місце. Його часто відвідують військові. Психологи, які працюють з військовими, рекомендують наш музей як місце для релаксації, їх приваблює дійсно спокійна атмосфера музейного простору. Також на екскурсії часто приходять діти і, здається, немає такої київської школи, де б не знали про київський Музей-аптеку та дивного алхіміка в його підземеллі. А якщо не знаєте ви, то

приходьте! Музей стабільно працює, і, мабуть, саме в цій стабільності є і його користь як для збережених предметів Музейного фонду України, нашого збереженого минулого, так і для наших співвітчизників, які можуть долучитися до незмінних культурних цінностей, історії країни, ствердити свою ідентичність і просто відпочити в прекрасних інтер'єрах.

СЕКЦІЯ 9. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СКЛАДОВИХ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гайдаш Катерина Олександрівна

Здобувач вищої освіти магістр

Інституту заочного та дистанційного навчання НАВС

Булик Ірина Леонтіївна

*Доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та психології НАВС,*

кандидат юридичних наук, доцент

м. Київ, Україна

В умовах воєнного стану та загострення гібридних загроз особливого значення набуває здатність органів державної влади оперативно реагувати на зміни безпекової ситуації. Використання інформації з відкритих джерел (OSINT) забезпечує ефективний інструмент для збору, аналізу та інтерпретації даних, що необхідні для обґрунтованого ухвалення рішень на

стратегічному та тактичному рівнях. Такий підхід дозволяє державі формувати своєчасні управлінські рішення, координувати дії в умовах збройного конфлікту та ефективно протидіяти багатовимірним загрозам.

OSINT має стратегічне значення для управління надзвичайними ситуаціями, прогнозування ризиків і виявлення загроз до того, як вони переростуть у серйозні військові чи політичні конфлікти. Зібрані з відкритих джерел дані допомагають урядам своєчасно реагувати на дії супротивника, коригувати політику і стратегії національної безпеки, а також формувати ефективні контрзаходи проти інформаційних атак та дезінформації.

OSINT - це процес збору, аналізу та обробки інформації з відкритих джерел, доступних без порушення законодавства або етики. До відкритих джерел відносяться: медіа (новини, телевізійні канали), соціальні мережі, форуми, публічні документи (звіти, закони), дані з супутників, блоги, наукові публікації та багато іншого. Основною перевагою OSINT є доступність та оперативність отримання даних, а також здатність здійснювати моніторинг ситуації у реальному часі [1, с. 81-85]

У військових і політичних умовах OSINT дозволяє державам отримувати точні дані про ситуацію на фронті, рівень загроз, рухи військ, а також взаємодіяти з міжнародними партнерами для забезпечення ефективної дипломатії та контртерористичних операцій.

Гібридна війна поєднує традиційні методи ведення бойових дій з використанням інформаційних технологій, економічного тиску та інших нетрадиційних форм боротьби.

Вона включає в себе:

а) інформаційні атаки, які проявляються через маніпуляцію ЗМІ та соціальними мережами сприяють розповсюдженню фейкових новин і дезінформації;

б) кіберзагрози, проявляються в атаці на інфраструктуру держави, шкідливе втручання в урядові, фінансові та економічні системи;

в) протести та соціальні заворушення можуть створювати соціальне напруження і призводити до внутрішніх конфліктів через різні маніпуляції засобів масової інформації.

У цих умовах OSINT є важливим інструментом для виявлення ранніх сигналів про підготовку до таких атак або протистоянь. OSINT має безпосередній вплив на ухвалення стратегічних рішень на рівні держави в умовах війни та гібридних загроз.

Використання відкритих джерел інформації (OSINT) дає змогу органам виконавчої влади у реальному часі виявляти загрози, прогнозувати розвиток ситуацій, ефективно реагувати на внутрішні виклики та координувати дії з міжнародними партнерами для протидії спільним ризикам.

Попри значну ефективність, OSINT має кілька обмежень та викликів, з якими стикаються держави під час його використання і, оскільки відкриті джерела часто містять неперевірену або спотворену інформацію, важливо забезпечити надійні методи перевірки та фільтрації даних. Велика кількість даних, які збираються з відкритих джерел, може бути складною для аналізу. Занадто багато інформації без належної обробки може призвести до помилок у прийнятті рішень. А також збір та використання відкритої інформації можуть викликати питання приватності та етики. Держави повинні гарантувати, що інформація збирається відповідно до міжнародних норм та прав громадян. Оскільки відкриті джерела також можуть використовуватись противниками для маніпуляцій, важливо вчасно виявляти та блокувати фальшиві дані або інформаційні кампанії [2, с. 55-59].

OSINT є надзвичайно важливим інструментом для забезпечення національної безпеки в умовах війни та гібридних загроз. Він дозволяє урядам швидко реагувати на зміни в політичній та військовій ситуації, відстежувати та аналізувати потенційні загрози, а також ухвалювати стратегічні рішення на основі актуальної та достовірної інформації з відкритих джерел. Проте важливо враховувати виклики та ризики, що супроводжують використання таких даних, зокрема питання точності, перевантаження інформацією та етичні й правові

аспекти. Врахування цих факторів є важливим для ефективного використання OSINT, щоб не допустити маніпуляцій з боку держав або терористичних груп, а також забезпечити захист прав громадян і конфіденційності особистої інформації [3].

Успішне застосування OSINT в умовах гібридних загроз вимагає від держав не лише висококваліфікованих аналітиків, які здатні фільтрувати і правильно інтерпретувати дані з відкритих джерел, але й належного технічного забезпечення для автоматизації збору і аналізу цих даних. Зокрема, використання штучного інтелекту, машинного навчання та інших інноваційних технологій дозволяє значно підвищити ефективність процесу, скоротити час реагування на загрози та покращити якість стратегічних рішень.

Проте навіть із урахуванням таких технологічних досягнень, важливо наголосити на необхідності інтеграції даних OSINT з іншими типами розвідки - HUMINT (людська розвідка), SIGINT (радіоелектронна розвідка) та IMINT (обробка знімків з супутників) для забезпечення комплексного підходу до аналізу ситуації. Така інтеграція дозволяє забезпечити більш точну картину подій і приймати рішення на основі багатoproфільного підходу, що враховує всі аспекти загроз.

Крім того, не менш важливою є роль міжнародної співпраці в використанні OSINT. В умовах глобалізованого світу, де загрози часто є транснаціональними, взаємодія між державами та міжнародними організаціями для обміну даними і координації дій є необхідною для протидії спільним загрозам, таким як кіберзлочинність, тероризм та інформаційні війни [4].

Таким чином, OSINT має значний потенціал у розвідці та аналітиці для ухвалення державних рішень, особливо в умовах війни та гібридних загроз. Він дає можливість швидко реагувати на зміни в ситуації, забезпечує потужну аналітичну базу для прийняття стратегічних рішень і допомагає у виявленні потенційних загроз до того, як вони стануть критичними. Однак для максимальної ефективності його використання важливо враховувати як технічні, так і етичні виклики, зберігаючи баланс

між безпекою та правами людини, а також інтегруючи ці дані в ширший контекст національної і міжнародної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Lowenthal, M. M. (2017). Intelligence: From Secrets to Policy. CQ Press. с. 81-85.
2. Ситник С. Н. Розвідка на основі відкритих джерел: методологія та застосування в національній безпеці. Київ. Інститут національної безпеки. 2018. с. 55-59.
3. Кожушко О.О. Розвідка відкритих джерел інформації (OSINT) у розвідувальній практиці США. URL: <file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/alexi,+3264-8731-1-CE.pdf>
4. Розробка та програмна реалізація методики цифрової розвідки на основі відкритих джерел. наукова робота URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/pages/12564/ro>

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ, ПРІОРИТЕТИ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Herman Viktoriia

*студентка Київського університету права
Національної академії наук України
Deutschland Fliederweg*

Веселовська Наталія Олександрівна

*кандидат юридичних наук, доцент
м. Київ, Україна*

Поняття та зміст національної безпеки України у контексті євроінтеграції набувають особливої актуальності в умовах сучасних геополітичних викликів і трансформацій міжнародного правопорядку.

Національна безпека - це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх

і внутрішніх загроз, що забезпечується шляхом реалізації державної політики в різних сферах - політичній, економічній, інформаційній, військовій, екологічній, енергетичній тощо. У контексті євроінтеграції національна безпека України передбачає також гармонізацію правових, інституційних та нормативних підходів з Європейським Союзом, що створює нові орієнтири та виклики для національного законодавства і державної політики загалом.

Внаслідок збройної агресії російської федерації проти України відбулося кардинальне переосмислення пріоритетів у сфері національної безпеки. Традиційні уявлення про загрози поступаються місцем новим викликам: гібридній війні, масованим кібернападам, інформаційним операціям, використанню енергетичного тиску як інструменту політичного шантажу.

Гібридна війна, яка поєднує класичні військові дії з дезінформаційними кампаніями, кіберзлочинністю, економічним тиском і підривною діяльністю, ставить перед Україною складне завдання не лише відбивати напади, а й створити стійку систему протидії таким багатоаспектним загрозам.

Правове регулювання сфери національної безпеки в Україні є ключовим інструментом її забезпечення. Конституція України, Закон України «Про національну безпеку», Стратегія національної безпеки, а також низка інших нормативно-правових актів визначають основи, структуру, повноваження суб'єктів безпеки, механізми координації та реагування на загрози.

Особливого значення набуває також імплементація положень європейського права у сфері безпеки, що вимагає реформування сектору оборони, удосконалення системи державного управління у сфері кібербезпеки, посилення парламентського контролю за спецслужбами та забезпечення прозорості оборонного бюджету.

В умовах війни питання кібербезпеки посідає одне з чільних місць, адже Україна стала полігоном для випробування нових форм кіберзлочинності та кібершпигунства, що здійснюються як державними, так і недержавними суб'єктами. Законодавство у

сфері кібербезпеки продовжує вдосконалюватися, зокрема шляхом прийняття спеціалізованих законів, адаптованих до європейських директив та стандартів. У цьому контексті особливу роль відіграють міжнародна правова співпраця, взаємодія з НАТО, ЄС та окремими країнами-партнерами, що надають технічну, консультативну і стратегічну допомогу.

У контексті євроінтеграції особливе значення має забезпечення демократичного цивільного контролю над силовими структурами, дотримання прав людини та верховенства права. Сучасна модель національної безпеки України повинна базуватись на відкритості, довірі громадян до державних інституцій та широкій участі суспільства у формуванні сфері національної безпеки. Спрямування на приєднання до спільної політики ЄС у сфері безпеки і оборони вимагає узгодженості дій, прозорості процесів ухвалення рішень і ефективної реалізації реформ.

Отже, у сучасних умовах поняття національної безпеки України включає не лише традиційний воєнний вимір, а й широкий спектр нових викликів, пов'язаних з інформаційною, кібернетичною, економічною, енергетичною та правовою безпекою. Право виступає ключовим інструментом у структурі безпеки, формуючи правові рамки реагування на загрози, координуючи дії інституцій, захищаючи права громадян та забезпечуючи інтеграцію України у європейський безпековий простір.

У контексті євроінтеграції національна безпека України набуває нового стратегічного змісту, оскільки стає не лише внутрішньодержавним питанням, а й елементом спільної європейської системи безпеки. Європейський вибір України, закріплений у Конституції, визначає пріоритети безпекової політики держави відповідно до стандартів та підходів Європейського Союзу. Проте шлях до повноцінної інтеграції у європейський безпековий простір супроводжується низкою викликів, які вимагають системної відповіді як на політичному, так і на правовому рівні.

Серед ключових викликів у сфері безпеки, що постають перед Україною в контексті євроінтеграції, слід виокремити три головні групи: військові загрози, гібридні виклики та проблеми у сфері верховенства права і демократичного контролю над безпекою структурних підрозділів. Збройна агресія російської федерації, тимчасова окупація частини українських територій, систематичні обстріли об'єктів цивільної інфраструктури та енергетичний шантаж обумовлюють необхідність переорієнтації безпеки України - від стратегії стримування до активної інтеграції у спільну європейську безпеку та оборонну структуру. Водночас ЄС також змінює свої підходи, визнаючи, що безпека на континенті неможлива без стабільної, стійкої і захищеної України.

Особливої ваги набуває боротьба з гібридними загрозами, які є невід'ємною частиною сучасної війни. Йдеться про інформаційні атаки, кіберзлочинність, поширення фейків, втручання у виборчі процеси, провокації проти критичної інфраструктури. Ці виклики не мають чітко визначених державних кордонів, тому реагування на них можливе лише через скоординовані зусилля в рамках європейських структур. Вступ України до Європейського центру з протидії гібридним загрозам (Hybrid CoE), посилення співпраці з Європолем, участь у спільних кібернавчаннях – усе це є кроками до формування комплексної, правової та технологічної відповіді на нові ризики.

Пріоритети національної безпеки у світлі євроінтеграції повинні включати не тільки посилення обороноздатності, а й приведення правового регулювання у відповідність до норм ЄС. Зокрема, йдеться про реформу сектору безпеки і оборони відповідно до стандартів НАТО і ЄС, забезпечення цивільного і демократичного контролю над силовими структурами, прозорість фінансування оборонної сфери, дотримання прав людини під час здійснення контртерористичних операцій та інформаційної діяльності.

Правове регулювання відіграє центральну роль у цьому процесі. Україна вже прийняла низку нормативно-правових актів, які спрямовані на узгодження національної системи

безпеки з європейськими принципами. Закон України «Про національну безпеку» визначає основні напрями політики у сфері безпеки, структуру сектору безпеки і оборони, а також принципи демократичного цивільного контролю. Також триває імплементація положень Угоди про асоціацію з ЄС у частині кібербезпеки, захисту критичної інфраструктури, боротьби з тероризмом і відмиванням коштів.

У сучасних умовах інтеграція в європейський правовий простір стає не лише політичною метою, а й практичним інструментом забезпечення національної безпеки. Вступ до ЄС передбачає участь у спільній зовнішній та безпековій політиці (CFSP), можливість приєднання до місій цивільного та військового характеру, а також доступ до механізмів раннього реагування, кризового менеджменту та обміну розвідувальною інформацією. Все це вимагає глибокої модернізації національного законодавства, підвищення його ефективності та відповідності принципам верховенства права.

Таким чином, євроінтеграційний курс України визначає нові горизонти у сфері національної безпеки, які базуються на спільних цінностях, правових підходах і безпековій солідарності. Виклики, що постають перед державою, потребують не тільки потужної політичної волі, але й системного правового забезпечення. Право у цьому процесі виконує не лише регулятивну функцію, а й стає інструментом нейтралізації загроз, основою для побудови довіри до інституцій та передумовою повноцінного членства у Європейському Союзі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96->
2. Про боротьбу з тероризмом : закону України від 20.03.2003 № 638-IV // Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638->

3. Про національну безпеку України: закону України від 21.06.2018 № 2469-VIII // Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top>
4. Про боротьбу з тероризмом : закону України від 20.03.2003 № 638-IV // Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638->
5. Альван А. Наукові підходи до системи понять «національна безпека»: міжнародно-правовий аспект. Аспекти публічного управління. 2020. № 7 (12). С. 70–77. URL : <https://doi.org/10.15421/151966>
6. Баранов О. А. Про тлумачення та визначення поняття «кібербезпека». Правова інформатика. 2014. № 2 (42). С. 54–62.
7. Білий В. І., Михальчук В. М. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 17. С. 92–98.
8. Копанчук В. О. Нормативно-правове забезпечення державної політики національної безпеки та громадського порядку України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 12. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1610>

ВІЙСЬКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ ПОТРЕБУЄ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ДО ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ

Карпенко Микола Іванович

доктор юридичних наук, доцент

головний науковий співробітник

*Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і
права Національної академії правових наук України»*

м. Київ, Україна

Стан військової злочинності в особливий період, який розпочався 18.03.2014 р., свідчить про погіршення стану військової дисципліни в Силах оборони України. Особливо це наглядно спостерігається після 24.02.2022 р., коли в державі

запроваджено правовий режим воєнного стану у зв'язку із початком широкомасштабної агресії РФ проти України. Прийняті органами військового управління заходи недостатні для нормалізації стану військової злочинності, яка нині, на нашу думку, вже становить загрозу для воєнної безпеки України.

Небайдужі в Україні громадяни запитують «чому відповідальні за кримінально-правову політику у державі особи нехтують тим, що правоохоронні органи на сьогодні здатні винести рішення про повідомлення про підозру лише у 3,4 % від числа тих військових кримінальних правопорушень, що є у залишку за поточний та минулі роки? До суду спрямовується лише 1,4 % обвинувальних актів від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, ще 1,8 % кримінальних правопорушень знайшли вирішення у спосіб направлення до суду клопотань про звільнення осіб, які вчинили військові кримінальні правопорушення, від кримінальної відповідальності» [1].

Рівень, динаміка, структура військової злочинності продовжує бути нестабільною і погіршується. Так, за 6 міс. 2025 р. згідно даних Офісу Генерального прокурора (звітність форма 2 - місячна «Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення») характеризується такими даними: значиться 2951 військовослужбовець, яким повідомлено про підозру щодо вчинення військового кримінального правопорушення (далі – ВКП), передбачених розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України. Серед них 76 осіб офіцерського складу, 237 осіб - сержантського / старшинського складу, 291 особа - військовослужбовці військової служби за контрактом, 2206 осіб - військовослужбовці військової служби за призовом під час мобілізації, 3 військовослужбовці строкової військової служби, 513 осіб - учасники АТО, ООС, бойових дій, пов'язаних з агресією російської федерації проти України, бойових дій. Також підозрюваними у вчиненні ВКП є 193 особи із числа працівників правоохоронних органів, серед яких один представник Національної поліції України, 99 військовослужбовці Державної прикордонної служби України

[2]. Серед осіб, що вчинили ВКП, суттєво переважають військові злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, передбачені ст. 407-409 КК, які складають 90 % від зазначеної кількості правопорушників. Серед суб'єктів їх вчинення більшістю є військовослужбовці військової служби за призовом під час мобілізації (73,49 %).

Приведена вище статистика свідчить, що, незважаючи на достовірність визначених у 2023 р. фахівцями Генерального штабу ЗСУ і Міністерства оборони України причин і умов військової злочинності [3], ситуація в кращу сторону не змінилась, а навіть погіршилась протягом 2024 і шести місяців 2025 р. І це при тому, що з метою посилення ефективності запобігання та протидії кримінальним правопорушенням серед особового складу 04.04.2024р. за № 129 Головнокомандувачем Збройних Сил України було видано наказ «Про вжиття заходів щодо зміцнення законності, правопорядку та військової дисципліни у Збройних Силах України», яким затверджено Систему роботи посадових осіб Збройних Сил України, військовослужбовців Військової служби правопорядку у Збройних Силах України спільно з представниками правоохоронних органів щодо запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, пов'язаних з непокорю, невиконанням наказів, погрозою або насильством щодо начальника, самовільним залишенням військової частини або місця служби, дезертирством, а також самовільним залишенням поля бою або відмовою діяти зброєю, їх виявлення і припинення.

У сучасних умовах органам військового управління, військового командування, при одночасному веденні Силами оборони України бойових дій щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності держави складно протидіяти військовій злочинності, а тому органам державної влади (законодавчій, виконавчій, судовій) необхідно вжити в межах встановлених законодавством повноважень більш рішучі заходи по запобіганню і протидії злочинам, кримінальним проступкам, що вчиняються військовослужбовцями і особливо тими, що призвані на військову службу по мобілізації.

На нашу думку, з метою залучення додаткових можливостей щодо запобігання і протидії військовій злочинності в секторі безпеки і оборони України та надання цій роботі нових спроможностей, доцільно розробити відповідну Концепцію, що об'єднає роботу органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, окремих громадян, як на стратегічному, оперативному, так і тактичному рівнях по боротьбі із військовою злочинністю.

Складовими цього програмного нормативного документа могли б бути:

- аналіз поточної ситуації із станом військової злочинності у військах (силах оборони), тенденції та обґрунтування щодо необхідності розв'язання наявних проблем;
- опис проблем, які обумовили прийняття Концепції із запобігання і протидії військовій злочинності в Силах безпеки і оборони України;
- правові акти, що є передумовою прийняття відповідної Концепції на загальнодержавному рівні;
- мета, строки, напрями реалізації Концепції;
- порядок реалізації та оцінка виконання;
- очікувані результати та фінансове забезпечення реалізації Концепції.

Лише за умови, що боротьба із військовою злочинністю буде здійснюватися комплексно, всебічно і постійно органами державної влади, місцевого самоврядування, військового управління, військовим командуванням, правоохоронними органами, науковими установами, громадськими організаціями і окремими громадянами можна сподіватись на позитивні результати в найближчій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Військова злочинність як загроза національній безпеці. Українське право. 2025. 10 травня. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/viyskova-zlochynnist-yak-zagroza-natsionalniy-bezpetsi/

2. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-червень 2025 року, форма № 2 (місячна), затверджено наказом Генерального прокурора від 30 червня 2020 року № 299. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

3. Актуальні проблеми правового регулювання сектору безпеки і оборони : збірник матеріалів науково-практичного семінару кафедри військового права та правоохоронної діяльності (Київ, 15 листопада 2023 року) / Мін-во оборони України; Національний університет оборони України; Київський інститут Національної гвардії України; за ред. О.Ф. Кобзаря, М.М. Прохоренка. Київ: Видавництво ТОВ “ТРОПЕА”, 2023. 287 с.

ДЕМОКРАТІЯ, РЕЛІГІЯ І ВІЙНА: КОНСТИТУЦІЙНЕ І БОГОСЛОВСЬКЕ ВИМІРЮВАННЯ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ

Пугач Світлана Миколаївна

Магістр релігійних наук.

Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського у Києві.

Журналіст, копірайтер

м.Київ, Україна

Християнські цінності - гідність людини, любов до ближнього, милосердя та захист життя - традиційно виступають моральним фундаментом демократичних суспільств і правових систем. Конституції європейських країн, зокрема й Конституція України, не лише гарантують базові права, а й закріплюють моральні орієнтири, що походять із багатовікової християнської традиції: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (Конституція України, розділ І, стаття 3) [1].

Основний Закон України виступає не лише юридичним актом, а й моральним та духовним відображенням цінностей, які формують суспільство і державність.

Водночас сучасні політичні реалії свідчать про маніпулятивне використання релігійної риторики в ідеологічних цілях, зокрема, під час повномасштабної війни Росії проти України відбувається спроба викривити християнське вчення задля виправдання насильства. У цьому контексті помітна тенденція сакралізації війни через окремі церковні авторитети, що створює своєрідну «теологію агресії» - доктрину, в якій військові дії подаються як «метафізична» боротьба за сакральні ідеї, зокрема ідею «святої Русі».

У цьому контексті постає роль України як держави, що бореться не лише за свою територіальну цілісність, але чинить опір й духовній експансії.

1. Богословська критика «Русского міра» як інструменту сакралізації політичної влади.

Доктрина «русского мира» - це політично-релігійна ідеологія, що поєднує православ'я, імперські амбіції та неоєвразійські геополітичні концепти. Її активним носієм є Російська Православна Церква (РПЦ) та її патріарх Кирило, який у своїх виступах ототожнює державу з божественним промислом: «Ми повинні всі разом сьогодні помолитися про те, щоб Господь просвітив безумців і допоміг їм зрозуміти, що будь-яке прагнення знищити Росію [...] є злочином проти самого Божого промислу» (Патріарх Кирило, 6 березня 2022, офіційний сайт РПЦ) [2].

Таке твердження є прямим прикладом сакралізації політичної влади, що суперечить християнському вченню. За Євангелієм, Царство Боже не належить до жодної земної держави, а найвищою заповіддю є любов до ближнього, включно з ворогами: «Любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто вас проклинає...» (Євангеліє від Матвія 5:44) [3].

У той же час патріарх Кирило визначає військову службу як подвиг, прирівнюючи її до жертовності: «Церква усвідомлює, що якщо хтось, керуючись почуттям обов'язку, залишається вірним

своєму покликанню і гине, виконуючи військовий обов'язок, то він без сумніву здійснює подвиг, рівний жертві» [4].

Варто зазначити, що у 2022 році понад 150 священників РПЦ виступили проти війни, підписавши відкритого листа із закликом до припинення братовбивчого кровопролиття [5]. Найрізкішу критику ідеології «руського мира» висловила Волоська декларація 2023 року, ухвалена Міжнародною православною богословською асоціацією (ІОВА): «Ідеологія «руського мира» є глибоко єретичною, оскільки зводить християнську віру до інструмента націоналістичної ідентичності та геополітичного панування» [6].

Ці факти демонструють, що «руський мир» - не богословська концепція, а ідеологічно-політична

2. Роль християнських цінностей у консолідації українського суспільства в умовах зовнішньої агресії.

Християнські цінності у сучасній Україні виконують функцію не лише морального фундаменту, а й ключового чинника національної ідентичності та суспільної консолідації, що особливо важливо в умовах зовнішньої агресії. Спільне духовне коріння сприяє збереженню єдності та зміцненню соціального капіталу.

Варто зауважити, що церкви і релігійні організації активно беруть участь у волонтерських ініціативах і гуманітарній допомозі, що посилює суспільну згуртованість і сприяє відновленню країни і протистоянню агресії Росії.

Важливим елементом є також взаємодія державних інститутів і церковних організацій у межах діалогу, що базується на гарантіях свободи і недопущенні використання релігії у політичних цілях, що створює умови для збереження балансів між духовним та світським, забезпечуючи захист прав людини і національних інтересів.

Підсумовуючи, зауважимо, що християнські цінності - гідність людини, любов до ближнього, милосердя і захист життя - становлять не лише моральний фундамент українського суспільства, а й правову основу державності, закріплену в Конституції України.

Сучасні виклики, зокрема ідеологічна агресія Росії, яка намагається використати релігію для легітимізації війни, демонструють необхідність чіткого розмежування між традиційним християнським вченням і політичною маніпуляцією релігією. Ідеологія «руського мира» становить загрозу духовній безпеці як України, так.

Водночас українське суспільство й релігійні інституції послідовно утверджують гуманістичні цінності, які об'єднують націю, підтримують моральний дух і забезпечують консолідацію у боротьбі за свободу і справедливість. Конституція України виступає моральним і правовим маяком, що захищає гідність людини й забезпечує сталий розвиток демократичного суспільства.

Отже, захист християнських цінностей у публічному просторі та відмова від ідеологічних викривлень є ключовими для збереження демократичної, правової цілісної України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Офіційний сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>
2. Офіційний сайт РПЦ. Проповідь патріарха Кирила, 6 березня 2022.
3. Євангеліє від Матвія 5:44. URL: https://www.truechristianity.info/ua/biblia/matthew_ukr.php
4. Radio Free Europe/Radio Liberty, «Russia's Patriarch Kirill Says Death In Ukraine Is A Sacrifice», вересень 2022. URL: <https://www.rferl.org/a/russia-patriarch-kirill-dying-ukraine-sins/32052380.html>
5. Відкритий лист священників РПЦ проти війни, 2022. URL: https://docs.google.com/forms/d/1yOGuXjdFQ1A3BQaEEQr744cwDzmSQ1qePaaBi4z6q3w/viewform?edit_requested=true
<https://meduza.io/news/2022/03/01/nikakaya-zemnaya-vlast-ne-obezopasit-ot-strashnogo-suda-svyaschenniki-rpts-prizvali-ostanovit->

[voynu-s-ukrainoy#:~:text=%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%8B%20%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C%D0%BC%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%8F%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B8%2C%20%D1%87%D1%82%D0%BE%20%C2%AB%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B1%D1%8F%D1%82,%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F%20%D1%81%20%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%B0%20%D0%B8%D0%BB%D0%B8%20%D0%92%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%B0%C2%BB.](#)

6. The Volos Declaration, Міжнародна православна богословська асоціація (IOBA), 2023. URL: <https://publicorthodoxy.org/2022/03/13/a-declaration-on-the-russian-world-russkii-mir-teaching/>
<https://publicorthodoxy.org/wp-content/uploads/2022/03/Russkii-Mir-Declartion-Ukrainian.pdf>

НОВА КОНЦЕПЦІЯ ПІДГОТОВКИ МЕДИЧНИХ ФАХІВЦІВ РЯДОВОГО ТА СЕРЖАНТСЬКОГО СКЛАДУ ЗСУ

Стерліков Олександр Сергійович

Магістр права

Старший викладач кафедри публічного та приватного права

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

Під час російської збройної агресії проти України швидкими темпами почався розвиток тактичної медицини в Україні, і одна з ключових складових цього розвитку це медичні фахівці рівня взвод-рота. Так як реформа по створенню цих посад проходила в надшвидкі темпи через нагальність проблеми у умовах міжнародного збройного конфлікту, розпочатого рф, це

викликало ряд юридичних колізій. Дані колізії були пов'язані з невідповідністю прав, обов'язків, використовуваних маніпуляцій та системі підготовки нових медичних фахівців та правових норм, прописаних у мирний час.

Реформа почалася з прийняття Указу Президента України №240/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» підписаний 06 червня 2016 року [1]. На жаль, знадобилося багато років, щоб узгодити правове поле України з реаліями війни та потребами в ефективному порятунку поранених на полі бою.

Щодо підготовки медичних фахівців тактичного рівня ЗСУ, та її проблематики, зауважимо, що нові посади медичних фахівців у Збройних силах України були введені з 13 грудня 2018 відповідно до наказу Міністерства оборони України №627 «Про затвердження переліків військово-облікових спеціальностей і штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу і тарифних переліків посад вищезазначених військовослужбовців».

Передбачалося створення посад бойового медика взводу та старшого бойового медика роти, що є медичними фахівцями та повинні проходити фахову підготовку. Одночасно з цим передбачалося підготовка у відділеннях стрільців-санітарів. Ця посада є позаштатною, та потребує тільки курсової підготовки. Стрільці-санітари не мають військово-облікової спеціальності медичних фахівців, проте є важливим елементом системи тактичної медицини.

Фахова підготовка бойових медиків взводу та старших бойових медиків роти проводилася в 205 Навчальному центрі тактичної медицини (згодом реформовану в Школу тактичної медицини), відповідно до навчальних програм, що створювалися навчальним відділом 205 НЦТМ, та затверджувалися спочатку Головним військово-медичним управлінням, потім Командуванням медичних сил. Підготовка стрільців-санітарів окремо не проводилася, цю задачу поклали на бойових медиків, у відповідних підрозділах. 205 НЦТМ прописав програму

підготовки стрільців-санітарів, проте вона не була імплементована в системну підготовку даних військовослужбовців.

На жаль, з початком повномасштабного вторгнення, ця система підготовки виявилася неспроможною задовільнити потреби в кількості медичних фахівців тактичного рівня, що вирости в кілька разів. Так як підготовлених бойових медиків, і тим більше, стрільців-санітарів не вистачало, для них почали проводити волонтерські курси в підрозділах, курси підвищення кваліфікації в позаштатному центрі тактичної медицини, створеному окремим дорученням начальника генерального штабу України [2], та навчальних центрах родів військ.

Проблемою такої підготовки було те, що різні інструктори мали своє бачення ролі бойових медиків на полі бою, а більшість з них взагалі ніколи не проходили фахової підготовки бойових медиків відповідно до стандарті 68W 3C США, як це проводили у 205 НЦТМ. Відповідно, майбутні бойові медики отримували матеріал різних неузгоджених курсів, з різними акцентами підготовки, різної якості навчання, за різними програмами.

Вирішення проблематики неоднорідного навчання медичних фахівців тактичного рівня вбачаємо наступними. Для вирішення цієї проблеми був прийнятий наказ командуючого медичними силами ЗСУ України від 07.06.2025 року №87 «Про затвердження Концепції з розвитку підготовки медичних (фармацевтичних) фахівців з числа рядового, сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України» [3], яким затверджувалася ця Концепція.

Дана Концепція полягає в наступному:

1. Прописано структури підготовки медичних фахівців тактичного рівня з урахуванням курсів різного рівня, від фахової підготовки до подальшого підвищення кваліфікації
2. Вимоги до програм фахової та курсової підготовки
3. Підготовки інструкторів трьох рівнів кваліфікації
4. Відповідальність за відбір, майбутніх медичних фахівців та інструкторів відповідного навчання, за організацію навчального процесу та контролю її якості.

У висновку підсумуємо, що потреба у великій кількості медичних фахівців рівня взводу-роти та неможливість забезпечити її спроможностями Школи тактичної медицини ЗСУ викликало проблему з їх підготовкою. Підготовка, що проводилася різними інструкторами, різної кваліфікації, по різних програмах, не забезпечували навчання належної якості, що стало значним проблемним питанням для Командування медичних сил.

На сьогоднішній день спробою вирішення цього проблемного питання стало прийняття Концепції з розвитку підготовки медичних (фармацевтичних) фахівців з числа рядового, сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України. Наскільки це вирішить питання поки що не зрозуміло, так як вона ще не запрацювала. Проте позитивним фактором є те, що проблемне питання усвідомлюється, та шляхи її вирішення розглядаються.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України №240/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України"» підписаний 06 червня 2016 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>
2. Окреме доручення начальника генерального штабу України №16016/С від 26.05.2022
3. Наказ командуючого медичними силами ЗСУ України від 07.06.2025 року №87 «Про затвердження Концепції з розвитку підготовки медичних (фармацевтичних) фахівців з числа рядового, сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІЙСЬКОВОГО ЗЛОЧИНУ – ПОГРОЗА АБО НАСИЛЬСТВО ЩОДО НАЧАЛЬНИКА

Фєрьєва Наталія Петрівна
Доктор філософії в галузі права
м. Київ, Україна

Суспільна небезпечність військового злочину «погроза або насильство щодо начальника» за статтею 405 Кримінального кодексу України (далі - КК), як і в цілому військові кримінальні правопорушення, що передбачені ст. 402-422, 425-435-1 КК, характеризуються високим рівнем небезпеки, як для військового середовища, так і для воєнної безпеки держави в цілому, що має бути визначальним для посилення боротьби кримінально-правовими засобами із військовою злочинністю.

При цьому питання їх суспільної небезпеки не втрачають своєї актуальності і спонукають на необхідність пошуку подальших шляхів вдосконалення як їх змісту, так і здійснення судової практики.

Структурними елементами суспільних відносин безпосереднього об'єкта військового злочину - погроза або насильство щодо начальника / командира є суб'єкти (носії) цих відносин. З одного боку - це військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, які відповідно до ст. 29-30 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України є підлеглими, а також особи, визначені законом і інші особи не зазначені законодавцем за співучасть у цьому злочині як організатори, підбурювачі чи пособники. З іншого боку - начальники і командири всіх рівнів, які є єдиноначальниками у відповідних підрозділах органів військового управління і військового командування стосовно підлеглих їм військовослужбовців, наділених безпосередніми (конкретними) повноваженнями згідно відповідних положень статутів Збройних Сил України, інших актів законодавства.

Предметом відносин військового злочину - погроза або насильство щодо начальника є стосунки (умови), які забезпечують недоторканність особи начальника / командира зі сторони підлеглих у зв'язку з виконанням ними обов'язків з

військової служби. І в цьому, зокрема, проявляється соціальний зв'язок (суспільно значуща діяльність) як зміст відносин, важливою ознакою якого є обов'язок правомірної поведінки суб'єктів відносин.

Начальник - це особа, якій постійно чи тимчасово підпорядковані інші військовослужбовці. Розрізняють начальників за службовим становищем та за військовим званням (ст. 32–33 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України (далі – Статут внутрішньої служби)).

Інакше кажучи, військовий начальник - військовослужбовець (військовозобов'язаний, резервіст під час проходження зборів), громадянин України і не тільки, який має підлеглих за посадою або за військовим званням, наділений правом пред'явити до них обов'язкові для виконання вимоги, пов'язані з проходженням або несенням військової служби, а також застосовувати передбачені чинним законодавством заходи заохочення та стягнення.

Характерними ознаками, властивими військовому начальнику, є:

- наявність підлеглих;
- право віддавати підлеглим обов'язкові для виконання накази та розпорядження;
- право давати оцінку діяльності своїх підлеглих;
- право вимагати від підлеглих надання оперативної та іншої інформації;
- право приймати рішення по суті заявлених підлеглими клопотань, заяв, пропозицій, скарг тощо;
- право застосовувати до підлеглих заходи дисциплінарного заохочення та стягнення.

Перелік військових начальників за посадою міститься у статутах Збройних Сил України; законах України, які встановлюють статус, регламентують повноваження та функції військових формувань, створених відповідно до законодавства України, тощо.

Статутами (ст. 268–325, 332–341 Статуту внутрішньої служби, ст. 3 - 69 Статут гарнізонної та вартової служб Збройних

Сил України) передбачено ще одну категорію начальників за посадою, які виконують свої обов'язки винятково під час несення ними спеціальних (внутрішньої, вартової, вахтової, прикордонної) служб, бойового чергування тощо, тобто тимчасово. Зокрема, такими начальниками є черговий (оперативний черговий) військової частини, начальник варти (у гарнізоні, крім того, ще черговий варт), начальник патруля, черговий підрозділу, парку, їдальні тощо.

Згідно зі ст. 34 Статуту внутрішньої служби у разі спільного виконання службових обов'язків військовослужбовцями, що не підпорядковані один одному, якщо їх службові відносини не визначені командиром (начальником), начальником є старший із них за посадою, а за рівних посад - старший за військовим званням.

В енциклопедичній літературі статус начальника (військового) розглядається як:

1) посадова особа, яка має певні права і обов'язки по відношенню до підлеглих. Можуть бути: прямі начальники, яким військовослужбовці підпорядковані по службі хоча б і тимчасово, і безпосередні начальники – найближчі до підлеглих прямі начальники. Обов'язки, права і відповідальність начальників визначаються статутами Збройних Сил, керівництвами, інструкціями;

2) особа, яка очолює спеціальні війська, службу, військово-навчальні заклади, установи і ін.

Додатково такими можуть бути: начальник варти, начальник військової адміністрації, начальник військового ешелону (команди), начальник гарнізону, начальник гауптвахти Служби правопорядку, начальник органу управління Служби правопорядку в зоні відповідальності, начальник чергової зміни на гауптвахті та ін.

Командир - посадова особа у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України. Здійснює керівництво підрозділом, військовою частиною (кораблем), з'єднанням тощо і його діяльність регулюється статутами Збройних Сил України.

Згідно зі ст. 58 Статуту внутрішньої служби командир є єдиначальником і особисто відповідає перед державою за бойову та мобілізаційну готовність довіреної йому військової частини, корабля (підрозділу); за забезпечення охорони державної таємниці; за бойову підготовку, виховання, військову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу; за внутрішній порядок, стан і збереження озброєння, боєприпасів, бойової та іншої техніки, пального і матеріальних засобів; за всебічне забезпечення військової частини, корабля (підрозділу); за додержання принципів соціальної справедливості.

Командирами військових частин або підрозділів призначаються особи офіцерського, старшинського або сержантського складу в залежності від їх підготовки в атестаційному порядку.

На певну невідповідність понять термінів «начальник» і «командир» звернули увагу і респонденти - військовослужбовці при опитуванні. Так більшість опитаних військовослужбовців Збройних Сил України (51,32 %) з цього приводу зазначили, що відмінність між вказаними поняттями витікає із їх повноважень, які пов'язані у «повноті обов'язків та відповідальності», що «командир приймає рішення, а начальник організує його виконання». Військовослужбовці Національної гвардії України при анкетуванні теж звертали увагу на наявні відмінності у зазначених поняттях, у відповідях яких більшості не було ні на перше, ні на друге питання.

Таким чином, наведена вище інформація дає підстави стверджувати, що командир і начальник як військові службові особи мають між собою певні відмінності, що вказує на необхідність внесення відповідних доповнень до назви статті 405 КК України, диспозицій ч. 1 і 2 ст. 405 та примітки ст. 425 КК України.

У разі вчинення погрози або насильства щодо начальника, коли такою особою є начальник у статусі військовослужбовця Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, має місце дія, яка посягає на суспільні відносини, які мають ознаки двох безпосередній об'єктів, характерних злочинам за ст. 345

«Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу») і 405 КК. Диспозиція злочинів за ст. 345 КК передбачає, що посягання, в разі вчинення зазначеного злочину, спрямоване проти працівника правоохоронного органу, якими є військовослужбовці Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Основним безпосереднім об'єктом злочину за ст. 345 КК є «нормальна діяльність правоохоронних органів, їх авторитет, а додатковим безпосереднім об'єктом - психічна недоторканність працівників правоохоронних органів або їх близьких родичів, їх здоров'я».

Коли ж розглядаємо зміст безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 405 КК, то ведемо мову про суспільні відносини, які захищають порядок підлеглості, закріплений в ст. 28-34 («Начальники та підлеглі, старші та молодші за військовим званням») Статуту внутрішньої служби. Таким чином має місце одночасне посягання на два різні безпосередні об'єкти злочинів, які знаходяться в різних розділах Особливої частини КК. Відповідно злочин за ст. 345 - в розділі XV («Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади...»), а за ст. 405 - в розділі XIX («Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)'). За таких обставин вчинене підлягає кваліфікації з урахуванням вимог ст. 33 КК за правилами ідеальної сукупності вчинених злочинів за відповідними частинами ст. 345 і 405 КК України.

Список використаних джерел:

1. Карпенко М.І., Фєрьєва Н.П. Погроза або насильство щодо начальника за статтею 405 Кримінального кодексу України: кримінально-правовий і кримінологічний аспекти : монографія / за заг. ред. М.І. Карпенка. Київ : Національний університет оборони України, 2024. 261 с.

СЕКЦІЯ 10.
СТУДЕНТСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КЛУБ
«ЛАБОРАТОРІЯ КОНФЛІКТОЛОГІЇ ТА МЕДІАЦІЇ»

ТИПИ МАНІПУЛЯЦІЙ

Вишнівський Ігор Вікторович

Юрист

Україна

Маніпулятор, як інструмент психологічного впливу на свідомість індивіда, з метою досягнення конкретних результатів, є частиною особистості і має діаноеетичний характер. Тобто, зазначений феномен може мати позитивну і негативну складову з точки зору етики. Якщо людина вдається до свідомої маніпуляції з метою використання іншої людини в своїх інтересах, то це може бути ознакою цинізму, але маніпуляція, як спосіб продуктивної комунікації, може бути позитивною. В цьому і полягає діалектичність психологічної маніпуляції.

Наприклад, людина, якій поставили складне питання, намагаючись приховати факт власного незнання відповіді, може задати додаткове питання, щоб відволікти увагу і перенаправити інтелектуальну роботу на співбесідника. Для досягнення результату обирається будь-яка компліментарна фраза, яка зачепить почуття власної гідності співбесідника або його особисту зацікавленість темою. Таким чином, людина змушує іншу людину відповідати замість себе і займає контролюючу позицію, веде за собою і впливає на ситуацію так, як їй вигідно.

Маніпуляція застосовується з метою отримання власної користі за рахунок інших і часто є проявом природної хитрості або психологічним шахрайством. Незалежно від мети, подібний вид комунікативного впливу на інших осіб, дає маніпуляторам емоційний ресурс переможця, лідера і досвідченої людини, адже це приносить задоволення, підвищує самооцінку і, водночас, нівелює або приховує такі недоліки як некомпетентність, невігластво, лінощі тощо.

Психологічні маніпуляції є, насамперед, досить продуктивним інструментом боротьби з власними проблемами, оскільки люди, які свідомо користуються іншими людьми заради власної вигоди, не є самодостатніми, цілісними, гармонійними і щасливими особистостями, вони великі за рахунок інших. Такий паразитарний тип поведінки притаманний слабким, не впевненим у собі і нещасним людям.

Така особа може потребувати підтримки, допомоги, доброзичливого ставлення, визнання і навіть любові. Часто маніпулятори використовують демонстративну емпатію з метою привернення уваги до своїх проблем і отримання від інших турботи і почуття любові, таким чином хибна зацікавленість обмінюється на справжню власну користь.

Американський лікар психотерапевт Еверетт Шостром теоретично поділив маніпуляторів на чотири типи.

- 1) Активний маніпулятор характеризується активним використанням техніки впливу на свідомість «обов'язок і очікування» з використанням соціального статусу, такого як «батько», «керівник», «викладач».
- 2) Пасивний маніпулятор використовує образ поведінки безпорадної людини, демонструючи неспроможність вирішити проблеми самостійно і цей тип маніпуляторів вдається до переадресації вирішення своїх питань на іншу особу, за рахунок її чуйності.
- 3) Суперницький або змагальний маніпулятор вдається до маніпуляцій з метою отримання перемоги над іншими. Люди змагального типу ставляться до інших, як до суперників або як до ворогів.
- 4) Байдушний маніпулятор характеризується демонстративною, по суті вдаваною індіферентністю, за якою насправді приховується особиста зацікавленість певним результатом, в даному випадку вплив не відчувається і людина альтруїстично робить все, що необхідно маніпулятору.

Маніпуляція, як явище, присутня в житті суспільства на рівні звичайної взаємодії, адже вплив однієї людини на іншу виникає на основі поставлених задач перед кожним індивідом в

рамках професійної діяльності, соціальної або гендерної ролі. Наприклад, в сфері виробництва і споживання для успішної реалізації товарів і послуг широко застосовуються різні методи маніпуляції.

У корпоративних взаємовідносинах маніпулятивна практика позитивно впливає на динаміку розвитку проекту компанії і в цьому аспекті маніпуляція набуває значення, як засіб підвищення працездатності, натхнення, покращення виробничих показників, росту продуктивності і реальний стимул розвитку і окремої людини, і загального прогресу економіки. Гендерна маніпуляція, як загальноприйнята поведінка конкретної статі може бути основним чинником збереження добрих взаємовідносин і зміцнення почуттів, якщо це базується на природних потребах і проявляється в межах невербального контакту в особистих взаємовідносинах, коли люди налаштовані на обмін почуттями і їхнього втілення в конкретних діях.

Маніпуляція часто виникає на основі егоїстичного мислення і стає підміною щирості і людяності і, як похідна негативних ознак ставлення до людини, подібний психологічний вплив на свідомість має деструктивний вплив на загальний стан людини, якою маніпулюють, при цьому людина відчуває емоційну невдоволеність, пригніченість, тривогу, ошуканість і виснаження.

Маніпулятори руйнують культуру спілкування і принципи взаємоповаги, тому що паразитарне використання ресурсу інших людей не передбачає відновлення цих ресурсів через відповідне рівноцінне їх відновлення. Маніпулятори вичерпують з інших те, що їм потрібно не віддаючи натомість нічого або набагато менше ніж отримали.

З огляду на вищезазначені негативні наслідки, необхідно протистояти і захищати емоційне здоров'я від навмисного психологічного впливу різними методами і, як протидія маніпуляції, може бути застосована актуалізація. Якщо людина намагається самореалізуватися і чогось досягнути, впливаючи на інших і навіть створюючи конфлікти, цю енергію можна актуалізувати через підтримку позитивного настрою з

подальшим її перенаправленням у власні дії і вчинки, методом реального застосування потенціалу знань і фізичних сил, що наразі дасть позитивний результат і стане стимулом подальшої активної діяльності без маніпулятивного впливу на інших.

1. Типи і характеристика маніпуляторів.

За ознаками поведінки Еверетт Шостром класифікує маніпуляторів і виділяє наступні типи:

- «Диктатор» наполегливо і навіть агресивно маніпулює, використовуючи владу, силу, погрози тощо, цей тип маніпуляторів вирізняються суворістю, жорсткістю, зневагою до оточуючих, грубощами, прагненням влади і схильністю до тиранії.
- «Обчислювач (калькулятор)» ретельно прораховує вигоду, розмовляє і поводить ся так, щоб отримати більше, ніж віддати, і поведінка цього типу вирізняється математичною прискіпливістю до деталей і довгими перемовинами, які мають принцип торгування, а також спрямовані на уникнення трат і безкорисності. Психологічний вплив маніпулятора типу «обчислювач» здійснюється для прибутку або виграшу.
- «Ганчірка» характеризується різними проявами слабкості і безпорадності, яка береться за основу впливу на чуйність оточуючих. Неспроможність до активних дій або надмірна показна м'якість характеру «ганчірок» в даному випадку стає пасткою для людей, оскільки змушують допомагати маніпуляторам, незважаючи на свої справи і здоров'я. Неспроможність і слабкість маніпулятора, стають зручним інструментом впливу і, як правило, має необмежений термін або частий рецидив і як інструмент маніпуляції може використовуватись хворобливість, неміч, вік або стать.
- «Прилипало» здійснює вплив на людей схильністю до покори і залежності та, на відміну від «ганчірок», вони не просто фізично слабкі і неспроможні, а бездіяльні в самоті. Маніпулятори цього типу часто використовують вираз: «Не можу без тебе» і демонструють залежність від думки інших, слухняність, покору і згоду всьому, з метою максимального уникнення розумової і фізичної діяльності.

- «Захисник» характеризується застосуванням безумовної підтримки і захисту людини лише для здобуття авторитету і отримання впливу, і вже після цього починається проектування чужого життя і втручання в справи, як вигідно і зручно маніпулятору. Дієвість цього типу впливу базується на основі вдячності і природнього прагнення людей до розуміння і схвалення.

- «Славний хлопець» впливає на інших вдаваною щирістю і добротою, використовуючи образ доброзичливого друга, а на невербальному рівні, заради отримання прихильності і довіри, застосовується відкритий погляд, усмішка, приємний голос тощо. В діях тип маніпулятора «славний хлопець» виявляється, як постійне бажання допомогти, догодити і сподобатися. Вищезазначена манера поведінки впливає на інших, як приманка і немає відповідності з думками і намірами маніпулятора і в даному випадку штучна щирість застосовується, як приваблива маска для подальшого маніпулювання і використання ресурсів людини у власних інтересах.

- «Хуліган» характеризується навмисним псуванням життя і майна людей, створенням проблем, якщо інші не відповідають його вимогам або не роблять, того, що він хоче, і такі люди роблять життя оточуючих нестерпним, дошкуляють, знущаються і капризують, щоб отримати певний результат.

На думку Еверетта Лео Шострома усім маніпуляторам властиві такі негативні якості, як брехливість, недовірливість, фальш і нещирість. За його теорією, вищезазначені типи маніпуляторів поділяються на пасивних, активних, конкуруючих і байдужих. Наприклад, пасивні - «ганчірки» і «прилипали»; активні - «диктатори» і «хулігани»; конкуруючі - «обчислювальники».

Список використаних джерел:

1. Маніпулятор і актуалізатор. URL: <https://www.ar25.org/article/manipulyator-i-aktualizator.html>

СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ МАНІПУЛЯТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Голодюк Вікторія

Юрист

Україна

Під маніпуляцією в психології розуміють приховане від адресата спонукання його до зміни відношення до чого-небудь або кого-небудь, прийняттю рішень і виконанню дій, необхідних для досягнення маніпулятором власних цілей. При цьому важливо, щоб адресат вважав ці думки, рішення, й дії своїми власними і визнавав себе відповідальним за них, таким чином, маніпулятор перекладає відповідальність за зроблене на свою жертву.

Маніпуляція - це засіб психологічного впливу, спрямований на підсвідомість особи; здійснюється потай і має на меті зміну думок, спонукань і цілей людей у потрібному маніпуляторіві напрямку. Також маніпуляції є способами впливу на людину для отримання вигоди, вони можуть відбуватися свідомо або несвідомо.

В тому випадку якщо людина розуміє, що чинить підло, некрасиво та жорстоко, і робить це для досягнення своєї мети, це визначається як усвідомлена маніпуляція [1].

Її приклад показаний у фільмі «Газове світло» (Gaslight), з якого увійшов у вжиток термін «газлайтинг» і цей фільм розповідає про потужну та продуману маніпуляцію, ціль якої була отримати багатство, коли людині повільно, дуже обережно й поступово вселяли думку про те, що вона божеволіє.

На відміну від свідомої, несвідомо маніпуляція - коли людина обирає такий спосіб контакту через те що просто не навчилася інакше задовольняти свої потреби, і це відбувається незаплановано, інстинктивно, за принципом звички [1].

Маніпулювання (маніпулятивна поведінка) - такий спосіб організації відносин, коли один учасник прагне досягти своєї

мети за рахунок іншого, причому таким чином, щоб останній не усвідомив, що його поведінка насправді зумовлена (провокована) ініціатором взаємодії.

Щодо видів маніпуляторів, то, в залежності від інструментів маніпуляції, маніпулятори (тобто особи що використовують маніпуляції) поділяються на різні види:

- активні маніпулятори, коли люди не мають сил покластися на себе, їм краще зробити відповідальним за все іншу людину, якою можна управляти і яку можна контролювати. Наприклад, деякі маніпулятори, бажаючи або не знаходячи кохання, навколишніх, намагаються добитися влади над іншими людьми силою власного хитрого розуму
- пасивні маніпулятори, коли деякі люди настільки бояться заслужити чиєсь несхвалення, що намагаються догодити всім, або ж коли їм не вистачає сил упоратися з життєвими труднощами, людині зручніше зайняти пасивну позицію «Робіть зі мною, що хочете!» [1]
- маніпулятори, що змагаються, наприклад, такі люди сприймають життя як постійний турнір, а собі призначають роль бійця, для них важлива постійна битва, ділові партнери розглядаються як суперники або вороги, реальні або потенційні
- байдужі маніпулятори, коли люди грають у байдужість і індиферентність, намагаються усунутися від контактів.

Види маніпуляцій можна звести до викликання трьох почуттів: сорому, вини і страху, адже це якраз ті почуття, які ведуть до зміни поведінки і стану, в якому людиною легше керувати.

- Сором, наприклад: «Ну як так можна, я на тебе розраховувала!», «Як можна бути таким неохайним?», «Як ти могла про мене забути?» [1]. У результаті людина намагається позбутися почуття сорому і робить усе, аби довести, що вона не така, тобто намагається бути не собою.
- Провина - це одна маніпуляція «Ти мене не любиш» змушує людину в парі відчувати провину та доводити, що він або вона любить, проте це доведення не буде щирим виявом кохання, а

буде спрямоване на те, щоб не мати почуття провини перед партнером.

- Страх, наприклад шантаж, погрози та залякування: «Якщо ти не зробиш це, я зроблю так».

Людина інстинктивно намагається позбутися цих почуттів і робить те, чого бажає маніпулятор [1].

Існує дуже багато способів та прийомів маніпуляції, наприклад:

- Нав'язування ролі, коли, вгадавши бажання людини, маніпулятор починає нав'язувати роль Незамінного Працівника, Безкорисливої Співробітниці, Усіма Коханого.

- Вас роблять другом і маніпулятор довірливо розповідає про себе, а потім звертається з яким-небудь проблемним проханням.

- Доброзичливець надзвичайно люб'язно й доброзичливо розпитує про особисті справи, труднощі, потім звертається із проханням, у якому після такої розмови важко відмовити.

- «Дружимо проти спільного ворога», коли маніпулятор довірчо повідомляє про те, як негативно висловився про вас керівник або колега, чим він збуджує ворожість до «недоброзичливця», підштовхуючи до певних дій.

- Вас роблять соратником по спільній справі, наприклад, відвідувач довірчо, з розрахунками на розуміння й співчуття, присвячує вас у свій чудовий проект реорганізації роботи і відразу просить саме його документ показати директору в першу чергу.

- Мрячні натяки, коли маніпулятор не висловлює прямо своє безтактне прохання, а «ходить навколо».

- Бере змором, коли маніпулятор із чарівною посмішкою знову й знову повторює те саме прохання, виконати яке ви не можете або не хочете.

Серед основних прийомів маніпуляції, метою яких є пряме змушення співрозмовника прийняти як помилкове, не вигідне для його позиції рішення, виділяють:

- «роздратування співрозмовника» та виведення його зі стану психологічної рівноваги глузуваннями, обвинуваченнями,

докорами або іронією, що змушує його нервувати й, у результаті, приймати необдумані рішення

- «прискорення темпу», тобто використання швидкого темпу мовлення, вимога прийняти рішення «тут і зараз» під загрозою втратити «унікальну можливість», «спеціальну пропозицію»

- переведення дискусії в сферу домислів, тобто переведення полеміки в русло викриття, щоб змусити співрозмовника або виправдовуватися, або говорити про те, що це не має ніякого відношення до суті справи, тим самим витрачаючи час і сили

- відсилання до «вищих інтересів» та натяк на те, що позиція співрозмовника зачіпає інтереси тих, кого вкрай небажано турбувати

- «Карфаген повинен бути зруйнований», як правило, бездоказове повторення однієї й тієї ж думки так часто, щоб співрозмовник до неї «звикає» і приймає її як очевидну

- «недосказаність у зв'язку з особливими мотивами» як натяк на те, що повна інформація не може бути озвучена у зв'язку з якимись «особливими мотивами», про які не можна повідомити прямо

- «фальшивий сором» як використання помилкового доводу, з яким опонент не буде сперечатися після заяв, типу «Вам, звичайно ж відомо, що наука встановила...», «Ви, звичайно ж читали про...», побоюючись привселюдно розписатися у власній некомпетентності

- «використання незрозумілих слів у спілкуванні» аналогічно попередньому прийому побудоване на небажанні опонента визнати, що він не знайомий з даним терміном

- «демонстрація образи» як відхід від відповіді на небажаний аргумент через імітацію образи на поведінку співрозмовника («Ви за кого нас тут приймаєте?»)

- «уявна неухважність» у вигляді втрати потрібних документів, пропуску аргументів або небезпечних доводів опонента

- «уявне нерозуміння» як повторення доводів співрозмовника «своїми словами» з навмисним перекрученням отриманої інформації

- «багато несумісних питань» у вигляді включення в одне питання низки мало сумісних між собою питань із наступним обвинуваченням або в «нерозумінні суті проблеми», або у відході від відповіді на одне із заданих питань
- «а що ви маєте проти?» як вимога до опонента надати критичні доводи з наступним обговоренням його аргументів замість аргументації запропонованої тези
- «примус до однозначної відповіді» у вигляді тиску на опонента з метою отримати однозначну відповідь «так, чи ні», причому відразу («Скажіть прямо..»)
- «рабулістика», чи навмисне викривлення смислу висловлень опонента, які подаються як забавні й дивні («Ваш колега домовився до того, що...»)
- «віднесення факту до особистої думки» таке собі віднесення заснованого на фактах аргументу опонента до його особистої позиції («Це всього лише ваша особиста думка»)
- «демонстративна підтримка» як зовнішня підтримка доводів опонента, спрямована на те, щоб заспокоїти його згодою, відволікти увагу, а потім привести потужний контраргумент, створивши враження дуже ґрунтовного знайомства з даною тезою, яке дозволяє бачити його неспроможність.

Існують три основні способи нейтралізації цих та інших прийомів психологічної маніпуляції в спілкуванні:

- «Повз вуха», тобто відхід від дискусії, ухиляння від прямих запитань або зміні теми розмови, можна щось упустити, відволіктися на уявний телефонний дзвінок або смітинку, що потрапила в око. Ціль методу - виграти час і увернутися від маніпуляції.
- «Розставити крапки над і», тобто це пряма заява про те, що опонент намагається вами маніпулювати з позначенням його справжнього мотиву.
- Контрманіпуляція або ж використання прийомів маніпуляції, що дозволяють відбити атаку опонента й змусити його до прийняття не вигідного для себе рішення, хоча така ситуація може спричинити різке загострення стосунків і виникненню конфлікту.

Крім способів нейтралізації, виділяються також способи захисту від маніпулювання:

- Необхідно знати основні способи маніпулювання й пам'ятати, на що вони спрямовані (на отримання якоїсь вигоди, на те, щоб збити вас з толку й відволікти від власних інтересів)
- Захист від маніпулювання припускає постійне, чітке і ясне збереження у свідомості ваших головних інтересів
- Маніпулювання - це гра на емоціях і почуттях людини, отже, захистом від маніпуляцій може виступати емоційний самоконтроль, тому важливо правильно ухвалювати рішення, тверезою свідомістю, не серцем, а розумом (мати холодний розум). Таким чином, ви позбавите маніпулятора його головного інструмента впливу, ваших емоцій.
- Перш ніж погоджуватися на пропозицію, яку вам нав'язують, приділіть більше часу його вивченню, адже обмеженість у часі є в руках маніпулятора гарним засобом. Люди часто ухвалюють невірні рішення і йдуть на необґрунтовані поступки, коли в них недостатньо часу на міркування, тому не поспішаєте. Наявність часу на обмірковування дозволить оцінити ситуацію, відшукати шляхи виходу із критичного положення, і, можливо, відтягування викличе почуття сумніву, а це привід для уточнюючих питань і пошуку обхідних шляхів.
- Часто люди, які регулярно зазнають маніпуляцій, просто не вміють відмовляти, вони розуміють, що їх використовують, але нічого поробити не можуть, не можуть у потрібний момент сказати «ні». Навчившись говорити «ні», людям які вас використовують, ви будете говорити «так» своїм бажанням і своїм інтересам.
- Активним способом захисту від маніпуляцій є їхнє виявлення і у такому випадку можна розкрити приховані наміри маніпулятора, наприклад з недовірою в голосі запитайте про цілі, які переслідує маніпулятор.
- Критичне зауваження, негативна оцінка маніпулятивного сигналу, його осуд, глузування стосовно дій маніпулятора, усе це послабляє маніпулятивне вторгнення або зводить його на нівець.

- Ігнорування як прекрасний спосіб, тільки у відмінності від попереднього, більш стриманий (пасивний), коли треба просто пропустити сказане маніпулятором повз вуха і можна при цьому тактовно натякнути, що ви зрозуміли, що він намагався зробити.
 - Відповідайте маніпуляцією на маніпуляцію, коли ви розумієте сутність того, що відбувається, бачите, куди спрямовані впливи співрозмовника, ви дозволяєте маніпулятору продовжити те, що він робить, але вже під своїм контролем і у своїх інтересах.
 - Непередбачувана людина невразлива, про неї складно скласти думку, до неї складно підлаштуватися.
 - Комунікбельні люди, маючи за плечима багатий досвід спілкування, з легкістю визначають моменти, коли ними прагнуть скористатися й красиво уникають маніпулювання.
- Поширені види маніпуляцій, які останнім часом бачимо доволі часто, наприклад:
- Брати на слабо зі словами: «Тобі що слабо?», «Ти чоловік чи хто?», «Вася вже заробив на машину, а ти ні».
 - Підсилення типу «Ніколи ніхто так не робить», «Так ніколи не буває».
 - Маніпуляція жалості, як то «Ти мене не помічаєш, ти мене не любиш, ти мене не цінуєш», це позиція жертви, за якою стоїть вигода, що я зараз така нещасна або нещасний, зате потім отримаю бажане.
 - Маніпуляція згодою, наприклад «Так, звісно, я поганий, я нічого не вмію» [1].
 - Мовчання, яке, як правило, є дуже болісним моментом у батьківсько-дитячих стосунках, де батьки карають дитину мовчанням, і тоді дитина переживає гостре почуття самотності, а щоб подолати напругу, просить вибачення першою, навіть якщо не винна, а потім часто несвідомо обирає партнера, схожого на батьків-мовчунів, який вдається до подібних маніпуляцій [1].
 - Маніпуляції батьків є, зазвичай, несвідомою формою з метою зробити «як краще». Батьки не розуміють, що цим можуть травмувати дитину, і чинять так тому, що колись самі були дітьми

і їх навчили такого способу контакту для досягнення своїх цілей, вони просто не вміють інакше [1].

- Маніпуляція може відбуватися і на добрих справах, типу «Я для тебе стільки всього зробив, і тепер ти мені винен».

Маніпуляція спрацьовує там, де є багато незадоволених потреб, найчастіше базових: потреба в любові, визнанні, прийнятті, тобто те, що робить нас більш важливими. Маніпулятор часто відчуває, що потрібно жертві, тому може грати на цих потребах, але це не завжди відбувається усвідомлено. Наприклад, нерідко ми використовуємо формулювання «Якщо ти..., то я...», навіть не замислюючись, що це шантаж, але точно потрапляємо в потрібну емоцію [1].

Аби не піддаватися на маніпуляції, треба працювати над впевненістю та самооцінкою, бо якщо людина не має змоги піти на психотерапію, варто скласти список своїх сильних сторін [1]. Розпишіть усі позитивні якості, а також створіть окремий список досягнень за останні 5 або 10 років залежно від віку. У цьому списку мають бути не тільки робочі досягнення, а й ментальні, спрямовані на розвиток себе як особистості, наприклад: «Я зміг почати жити окремо від батьків» або «Я змогла розлучитися з чоловіком, який мене використовував», «Я зміг створити класну сім'ю». Також варто створити список ваших базових цінностей, наприклад: «Я ніколи не дозволю нахабства у свій бік», «Я не дозволю використовувати себе». Це все те, чого ви точно робити не хочете і не будете. Що краще ви себе розумієте, то простіше буде розуміти, коли вами маніпулюють, і протистояти цьому.

Свідомо чи несвідомо маніпулятори намагаються впливати на інших людей, заставляючи робити вигідні для себе дії, налаштовувати на певні думки. Так як людина за інших умов не зробила б цих дій, не склала б такої думки (інакше не довелося б використовувати маніпуляцію), то це означає що людину використовують проти її справжніх бажань, в порушення її інтересів. Отже, це є формою психологічного насильства, і жертви маніпуляцій потребують допомоги й захисту.

Знання основних причин та способів маніпулювання, психологічних типів й тактичної та стратегічної лінії поведінки

маніпуляторів, способів нейтралізації і захисту від маніпуляцій, дозволяє не тільки розпізнавати маніпуляторів серед навколишніх, але й передбачати їхні вчинки й, отже, уникати долі їх жертв.

Список використаних джерел:

1. Беба Ю. Простими словами«Що тобі треба?» Як зрозуміти, коли тобою маніпулюють. URL: <https://www.village.com.ua/village/life/simple-words/283921-scho-tobi-treba-yak-zrozumiti-koli-toboyu-manipulyuyut>

ЕНВАЙРОНМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЕМПІРИЧНА ОСНОВА КОНФЛІКТОЛОГІЇ, ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА КРИМІНОЛОГІЇ

Краснюк Діана

*Студентка юридичного факультету
м. Київ, Україна*

Павлов Володимир Олександрович

*старший викладач кафедри загальнотеоретичних правових та
соціально-гуманітарних дисциплін Київського університету
права НАН України*

Яка наука вивчає навколишнє людину середовище та їхній взаємний вплив одне на одного? Звісно ж, енвайронментологія, і я хочу розкрити сутність цього напрямку, важливість її досліджень у таких галузях як конфліктологія, юридична психологія та кримінологія, а також висловити власні думки з приводу цієї теми.

В ширшому трактуванні під енвайронментологією розуміють так званий науковий напрямок, що вивчає весь комплекс проблем використання, охорони й відтворення умов довкілля. Сьогодні проблеми охорони довкілля є дуже

визначними та вагомими й вивчаються саме енвайронментологією.

Вона виступає складовою частиною інтегрального екологічного циклу наук і має яскравий прикладний характер, а традиційна екологія виступає фундаментальною основою для цього середовище охоронного знання. На мою думку, екологічні дослідження є дуже важливими для розуміння та вирішення конфліктів, пов'язаних з навколишнім середовищем. Вони можуть бути емпіричною основою для конфліктології, юридичної психології та кримінології, оскільки зміни в навколишньому середовищі можуть стати причиною конфліктів та порушень прав людини.

Вивчаючи вплив екологічних чинників на поведінку людини, дослідники можуть отримати уявлення про те, як екологічні чинники можуть сприяти конфліктам, злочинності та юридичним суперечкам. Ось, наприклад, дослідження впливу забруднення навколишнього середовища на здоров'я людини можуть мати важливе значення для юридичної психології та кримінології, адже такі дослідження можуть допомогти встановити зв'язок між забрудненням та психологічним станом людини, що може мати значення у вирішенні правових справ.

Також, вивчаючи вплив екологічних факторів на поведінку людини, дослідники можуть отримати уявлення про те, як екологічні фактори можуть сприяти конфліктам, злочинності та юридичним суперечкам. Наведу ще один приклад: екологічні дослідження показали, що вплив забруднення навколишнього середовища може призвести до підвищення агресії та зниження контролю над імпульсами і ця інформація може бути використана фахівцями з вирішення конфліктів для розуміння першопричин конфліктів і розробки стратегій зменшення впливу екологічних факторів на поведінку людей.

Аналогічно, екологічні дослідження можуть надати цінну інформацію про психологічні та емоційні наслідки екологічних катастроф, таких як стихійні лиха або промислові аварії. Ця інформація може бути використана юридичними психологами для розуміння впливу екологічних катастроф на окремих людей і

громади, а також для розробки стратегій, спрямованих на задоволення психологічних потреб тих, хто постраждав від таких подій.

Ще один цікавий приклад, дослідження показали, що проживання в районах з високим рівнем забруднення навколишнього середовища може підвищити ймовірність злочинної поведінки. Розуміючи ці взаємозв'язки, кримінологи можуть розробити стратегії для зменшення впливу екологічних факторів на рівень злочинності. Дослідження також можуть допомогти в розумінні певних конфліктів, пов'язаних з використанням ресурсів природного середовища. Наприклад, дослідження можуть виявити, які групи людей найбільше скористалися ресурсами, які групи були відчужені від доступу до них та як це призвело до конфліктів, такі дані можуть бути корисними для розвитку стратегій управління ресурсами, що може допомогти зменшити конфлікти та покращити стан довкілля.

Отже, моя думка з приводу вищезгаданого наступна: я вважаю, що енвайронментологія має розвиватись, адже екологічні дослідження надають цінні емпіричні дані для вирішення багатьох конфліктів, юридичної психології та кримінології. Дослідники, розуміючи вплив екологічних факторів на поведінку людини, можуть розробити стратегії для усунення основних причин конфліктів, правових спорів та злочинної поведінки.

ВОЛОНТЕРСЬКІ ПРАКТИКИ З ПРИМИРЕННЯ ТА НАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

Кулицька Марина Олександрівна

Волонтер

м. Краків, Польща

Веселовська Наталія Олександрівна

Кандидат юридичних наук, доцент

*Декан юридичного факультету
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

Для профілактики вигорання та подолання конфліктів у волонтерській діяльності необхідна постійна профілактична та підтримуюча робота, адже волонтерські організації, які працюють в сфері гуманітарної допомоги ВПО, військовим чи іншим громадянам, часто стикаються з необхідністю вирішення конфліктів і відновлення довіри, тому така підтримка, направлена на подолання конфліктів, необхідна як самим волонтерам, так і тим, кому вони допомагають

Розглянемо декілька напрямків, які дають гарний результат, адже створити подібні навчальні модулі та робочі групи, в яких поєднуються психологічні, правові та соціальні підходи, не складно. Головне - показати готовність допомогти та вислухати без оцінок та засудження. Наведемо декілька схожих між собою варіантів і покажемо які можна зробити акценти у кожному виді роботи з подолання конфліктів.

Перший варіант ми назвали Примирювальна комісія, яка може діяти як група волонтерів-медіаторів (або посередників), які допомагають врегульовувати суперечки всередині спільнот або між окремими людьми. В такому варіанті застосовуються методи відновного правосуддя та використовуються принципи справедливості для досягнення найкращих, взаємоприйнятних для всіх сторін, рішень.

Комісія з медіації та діалогу передбачає тренінги для волонтерів із розвитку активного слухання, асертивності, ненасильницького спілкування і ці заняття готують волонтерів та надавачів гуманітарної допомоги до ефективної роботи в кризових ситуаціях, де необхідним є не лише врегулювання конфлікту, а й психологічна підтримка.

Комісія з врегулювання спорів звучить більш серйозно, адже в багатьох організаціях та освітніх закладах такі комісії зустрічаються. Вона, як правило, працює з більш складними

кейсами, як-то спорами в громадах із внутрішньо переміщеними особами (ВПО), на тимчасово окупованих територіях чи у військових колективах і тут дуже важливим є навчання волонтерів технікам кризової комунікації та посередництва.

Центр порозуміння зазвичай вважається чимось дуже безпечним, такий центр може стати чудовою платформою для регулярних зустрічей мешканців громад, де, наприклад, обговорюють нагальні проблеми та спільно шукають шляхи їхнього вирішення. Фактично, волонтери виступають фасилітаторами і допомагають громадам виробити власні «правила співжиття» та відновити довіру та сили.

Ще один корисний формат можна назвати Діалогова група, і він проводиться у вигляді круглих столів та відкритих дискусій, де волонтери організовують діалог між різними соціальними групами, ветеранами, місцевими жителями, ВПО, що допомагає знижувати рівень соціальної напруги та сформувати культуру взаємоповаги. Саме цей формат ми би радили проводити із смаколикami та безалкогольними напоями, адже тоді з'являється відчуття безпеки і в той же час забезпечуються базові потреби.

І наостанок пропонуємо варіант під назвою Рада злагоди і такий формат можна реалізовувати довгостроково як проєкт з відновлення соціальної єдності. Волонтери ініціюють освітні та культурні заходи від антибулінгових компаній до мистецьких проєктів про підтримку, мир та толерантність.

Подібні ініціативи зміцнюють довіру та соціальну підтримку і солідарність, крім того ці формати можна реалізовувати як швидку підтримку, так і як справжні осередки примирення, діалогу та сталого розвитку громад. Кожен з цих напрямів може допомогти поєднати правові знання, психологічну підтримку та активну громадську участь.

КОЛИ СВОБОДА СТИКАЄТЬСЯ З ДЕРЖАВНИМИ НОРМАМИ: ВИКЛИКИ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІВЖИТТЯ

Радченко Юлія Вікторівна
Здобувачка вищої освіти
Київського університету права НАН України
м. Київ, Україна

Історичні обставини нашої країни - численні міграції, воєнні події, розпад імперій, радянське минуле, сучасна глобалізація сформували в Україні особливе культурне середовище. Ми живемо в умовах багатокультурності, де мирно співіснують українці, кримські татари, поляки, євреї, вірмени, угорці, болгари, роми та інші народи, що збагачує суспільство, але водночас створює простір для потенційних суперечностей - особливо тоді, коли традиційні культурні уявлення починають суперечити індивідуальним свободам чи правам людини.

Коли індивідуальна свобода починає протистояти глибинним культурним нормам - виникає конфлікт. На необхідність розв'язання різноманітних питань, пов'язаних із розвитком медіації в умовах крос-культурного середовища, звертають увагу сучасні українські науковці. Зокрема, І. Бех досліджує особливості крос-культурного діалогу та особистісного розвитку в умовах міжкультурного полілогу; Козубовська І.В. - чинники, що впливають на крос-культурну адаптацію; Байбакова О.О. - формування мовної особистості в європейському соціокультурному та освітньому контексті; та інші.

Відповідно до ст.24 Конституції України не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [2], [5].

Одним із прав, що може викликати суперечності в мультикультурному середовищі, є право на використання мов національних меншин. Відповідно до ст.10 Конституції України Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України [2]. Напруження виникло після ухвалення Закону України «Про

освіту» (2017), який передбачає поступовий перехід на державну мову в освітньому процесі, обмеживши використання мов нацменшин у середній та вищій освіті, що викликало гостру реакцію Угорщини та Румунії, які звинуватили Україну в мовній асиміляції. Так спроба забезпечити єдність та безпеку держави вступила в суперечність із правами національних громад на збереження культурної ідентичності.

Ситуація навколо реалізації законодавства України у сфері захисту прав національних меншин стала яскравим прикладом крос-культурної взаємодії на міждержавному рівні.

Крос-культурна комунікація - це вербальна і невербальна взаємодія представників різних моральних систем, світоглядів, релігій тощо [1].

Ключову роль у врегулюванні таких розбіжностей відіграють наднаціональні інституції, зокрема Європейська Комісія та Венеційська комісія, які виступають своєрідними «медіаторами» у міждержавній взаємодії. Сценарії подальшого розвитку подій прямо залежать від спроможності України реалізувати принципи крос-культурного порозуміння: забезпечення механізмів діалогу з представниками національних меншин, залучення до обговорення змін організацій громад, що репрезентують меншини, та врахування думки суміжних держав.

Реальна крос-культурна взаємодія передбачає не лише правові коригування, а й культурно-комунікативні механізми: механізми участі меншин у прийнятті рішень на регіональному й національному рівні; доступ до освіти рідною мовою поряд із державною мовою у форматі, сумісному з європейськими стандартами; запровадження моніторингових систем, які дозволяють оцінювати рівень дотримання прав меншин не лише формально, а й з урахуванням їхнього повсякденного досвіду.

Проблема забезпечення прав національних меншин в Україні має глобальний характер, оскільки безпосередньо впливає на стосунки України з іншими державами, насамперед з країнами-сусідами та міжнародними організаціями. Восени 2017 року після ухвалення Закону про який згадувалось вище низка європейських держав - Болгарія, Греція, Молдова, Польща,

Румунія та Угорщина - висловили занепокоєння щодо можливого звуження прав національних меншин на навчання рідною мовою. Хоча з частиною з них (Грецією, Польщею, Молдовою, Болгарією) Україна згодом досягла порозуміння, у відносинах з Румунією та Угорщиною проблема набула затяжного характеру. Тут крос-культурна взаємодія постає як стратегія довіри, інструмент превенції конфліктів та механізм консолідації суспільства і вимагає від державних інституцій гнучкості, прозорості та готовності працювати з різними культурними контекстами у межах єдиного правового поля.

Для ефективного вирішення проблеми національних меншин на державному рівні потрібно забезпечити права цих спільнот, дотримуючись європейських та міжнародних стандартів. Важливо гарантувати можливість навчання рідною мовою, особливо на початкових етапах освіти, а також підтримувати культурні й освітні ініціативи, що сприяють збереженню національної ідентичності.

В Україні й надалі дотримуються принципів забезпечення навчання національними мовами меншин, що є важливою складовою збереження їх культурної ідентичності. За даними Інституту освітньої аналітики, наразі функціонує 197 шкіл, де навчання ведеться мовами національних меншин. Крім того, у загальноосвітніх школах існують окремі класи з викладанням іноземними мовами [4].

Зокрема, 12 383 учні навчаються румунською мовою у 57 закладах освіти, переважно у Чернівецькій та Закарпатській областях, ще понад 3 тисячі учнів - у змішаних закладах. Угорською мовою навчаються понад 10 тисяч школярів у 67 закладах Закарпатської області та ще понад 4 тисячі - у змішаних школах регіону. Польську мову вивчають майже 1 тисяча учнів у західних областях України. Існують також школи й класи з навчанням німецькою, словацькою, болгарською, англійською, гагаузькою та кримськотатарською мовами [3].

Для зниження напруженості у взаємовідносинах з країнами-сусідами та представниками меншин потрібно активізувати діалог на рівні уряду. Важливо не лише суворо дотримуватися

букви закону, а й враховувати історичний та культурний контекст цих спільнот. Рівність перед законом має поєднуватися з повагою до мовних та культурних особливостей, щоб уникнути загострення міждержавних відносин і зберегти соціальну згуртованість. Лише такий підхід дозволить забезпечити справжню інтеграцію і підтримку прав національних меншин без втрати їхньої ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Байбакова О.О., Козубовська І.В. Деякі аспекти крос-культурної комунікації. Серія “Педагогіка, соціальна робота”. Випуск 34. Ужгород. С.223-225.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 24, Ст. 10.
3. Досі є школи, де вивчають російську: скільки учнів в Україні навчаються мовами національних меншин. Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/2024/07/10/dosi-ye-shkoly-de-vyvchayut-rosijsku-skilky-uchniv-v-ukrayini-navchayutsya-movamy-natsionalnyh-menshyn/>
4. Інститут освітньої аналітики. Головна. URL: <https://iea.gov.ua/>
5. Підручник з Основ правознавства. 9 клас. Васильків - Нова програма. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/vasilkiv-the-basis-of-legal-studies-9-class-2017/12.php>

ЕНВАЙРОНМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПРОЕКОЛОГІЧНА ПОВЕДІНКА

Стрільчук Тетяна
Студентка КУП НАНУ
м. Київ, Україна

Екологічна психологія - це розділ психології, який зосереджується на тому, як люди взаємодіють з навколишнім

середовищем і як середовище впливає на їх поведінку та емоції, і ця сфера стає все більш важливою, оскільки ми стикаємося з екологічними викликами, такими як зміна клімату, вирубка лісів і забруднення.

Однією з головних цілей екологічної психології є розуміння того, як люди сприймають навколишнє середовище та реагують на нього, наприклад, дослідники в цій галузі виявили, що людям більше подобається проводити час у зелених зонах, таких як парки, ніж у міських районах з невеликою кількістю зелені. Крім того, доведено, що перебування на природі позитивно впливає на психічне здоров'я, знижуючи рівень стресу та тривоги.

Іншим важливим аспектом екологічної психології є розуміння того, як люди приймають рішення щодо навколишнього середовища, наприклад, дослідження показали, що люди з більшою ймовірністю долучатимуться до екологічно чистої поведінки, якщо вони сприйматимуть таку поведінку як корисну для свого власного добробуту. Іншими словами, якщо люди вірять, що переробка відходів, користування громадським транспортом або зменшення споживання енергії покращить їхню якість життя, вони, швидше за все, приймуть таку поведінку.

Проте психологія навколишнього середовища також висвітлює бар'єри для проєкологічної поведінки, наприклад, люди можуть з меншою ймовірністю займатися екологічно чистими способами поведінки, якщо сприймають їх як незручні, дорогі або потребують надто великих зусиль. Крім того, люди можуть з меншою ймовірністю прийняти проєкологічну поведінку, якщо вони відчують, що їхні окремі дії не матимуть значного впливу.

Тому екологічна психологія дає важливу інформацію про те, як ми можемо сприяти екологічній поведінці. Розуміючи, як люди сприймають навколишнє середовище та що спонукає їх діяти, ми можемо розробити стратегії, які заохочуватимуть сталу поведінку у великих масштабах.

Підсумовуючи, екологічна психологія є важливою галуззю дослідження, яка може допомогти нам вирішити нагальні екологічні проблеми, з якими ми стикаємося сьогодні.

Розуміючи, як люди взаємодіють із навколишнім середовищем і що спонукає їх до дій, ми можемо розробити ефективні стратегії для сприяння екологічній поведінці та побудови більш сталого майбутнього.

ВИБІРКОВА РІВНІСТЬ В ОСНОВНОМУ ЗАКОНІ УКРАЇНИ

Федотов Майкл Юрійович

*Бакалавр, здобувач ступеня магістра права
Київського університету права НАН України
м. Київ, Україна*

Законодавцям часто складно встигати за високою швидкістю, з якою розвивається та змінюється сучасний Світ, слідувати його трендам та відповідати новим викликам. Особливо, коли для цього потрібно вносити зміни до основного закону, Конституції, а також іти наперекір думці та настрою значної частини суспільства.

Останнім часом точаться дискусії довкола питання легалізації одностатевих шлюбів. Часто такі дискусії переростають у сутички та скандали, які потім тижнями обговорює інтернет. На жаль, сьогодні прибічники дискримінації людей за ознакою орієнтації мають на своєму боці Конституцію, яка у статті 51 прямо говорить що шлюб укладається за вільною згодою чоловіка і жінки [1], тобто жодного шлюбу для одностатевих пар. Але що ж робити зі статтями 21 і 24, які стверджують, що всі люди рівні у своїй гідності та правах, і не може бути обмежень за ознаками статі, переконань чи сексуальної орієнтації [1]?

Очевидною стає суперечність в межах навіть самого основного закону: маємо закріплену дискримінацію з одного боку (у статті 51) і проголошену рівність для всіх (у статтях 21 і 24).

Сьогодні люди з ЛГБТ спільноти мають меншу кількість прав, ніж їхні гетеросексуальні співгромадяни, чого не мало б статися, виходячи зі статей Конституції, які було згадано раніше. Одним з варіантів вирішення цього питання міг би стати інститут цивільних партнерств, але навіть він не зрівняє усіх громадян у права і не усуне нерівність, закладену у статті 51 Конституції.

При цьому, значну частину суспільства не влаштовує навіть таке вирішення питання. Опитування «Рейтингу» з початку 2023 року показало зростання толерантного ставлення до ЛГБТ - з 53% до 64%. Водночас, 42% опитаних усе ще проти одностатевих шлюбів, 37% їх підтримують, а 22% не визначились [2]. Тобто навіть за умов зростання прийняття, більшість поки що не готова до змін. А отже, ухвалити потрібні зміни - це піти проти думки більшості, чого політики часто уникають.

При цьому, ЛГБТ-люди - така ж частину суспільства, що і гетеросексуали, вони так само платять податки і несуть службу у збройних силах України на загальних засадах, тобто приносять державі той самий обсяг користі, що й інші, а сама держава протягом десятиліть їх відкрито дискримінує. Вони є такою ж частиною розмаїття, як і люди, що відносяться до мовних чи релігійних меншин, до яких держава ставиться більш прихильно.

Право бути собою - це одна з найважливіших складових прав людини, право носити хіджаб чи хрестик, святкувати Пасху, Песах, або не святкувати геть нічого, говорити українською, угорською чи кримськотатарською - це частина ідентичності особи, виходячи з якою не можна обмежувати особу в праві створювати сім'ю.

Сьогодні ЛГБТ пари не мають юридичного механізму закріплення своїх стосунків, отже мають меншу кількість прав, ніж гетеро пари, хоча в багатьох розвинених країнах цю нерівність вже вирішено і часто достатньо давно, а доводи проти, засновані на «традиційних цінностях», чи ефемерних нормах моралі не мають відбиватися у юридичній площині. Таку позицію не раз підтверджував Європейський суд з прав людини - демократія має захищати не лише більшість, а й меншість (справа *Vallianatos and Others v. Greece*, 2013) [3]. Досвід інших країн - ще

один орієнтир. У Німеччині одностатеві шлюби дозволені з 2017 року [4], у Франції - з 2013-го [5], в Естонії - з 2024-го [6].

Суспільна дискусія це завжди добре, але проблема в тому, що тези половини учасників цієї дискусії є людиноненависницькими та й просто такими, що суперечать духу рівності та свободи, який чітко проглядається у нормах Конституції, які не є морально застарілими.

Компромісним рішенням було б запровадити, таки, ті цивільні партнерства, але єдиним адекватним - змінити положення статті 51 КУ, на що наші законодавці в епоху повсюдного популізму просто не підуть.

Практика показує, що з суспільною думкою можна працювати, це треба робити і в даному випадку - займатись просвітницькою діяльністю, пояснювати людям, які застрягли у середньовіччі, що від того, що когось зрівняють у правах з ними, кількість їхніх прав не зменшиться, що надання базових прав людини всім - це не загроза, а благо.

Парадоксально, але навіть борячись з ворогом, який просуває ті самі «традиційні цінності», піднімаючи їх на стяг і достатньо ефективно використовуючи у своїй пропаганді, ми як країна не здатні захистити права своїх громадян, а навіть навпаки продовжуємо їхнє цькування.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>)
2. В Україні ставлення суспільства до ЛГБТ-людей та реєстрованих партнерств покращується - «Наш світ». URL: <https://zmina.info/news/v-ukrayini-stavlennya-suspilstva-do-lgbt-lyudej-ta-reyestrovanyh-partnerstv-pokrashhuyetsya-nash-svit/>
3. CASE OF VALLIANATOS AND OTHERS v. GREECE. URL: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/echr/2013/en/115392>

4. Gesetz zur Einführung des Rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts. URL: <https://www.buzer.de/gesetz/12739/index.htm>
5. LOI n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000027414540>
6. Family Law Act. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504062023004/consolide>

Наукове видання

«Безпека і право

в умовах євроінтеграційних прагнень України»

III Міжнародна науково-практична конференція
(29-30 червня 2025 року Ukraine-United Kingdom)